

Ingvill P. Øvsthus

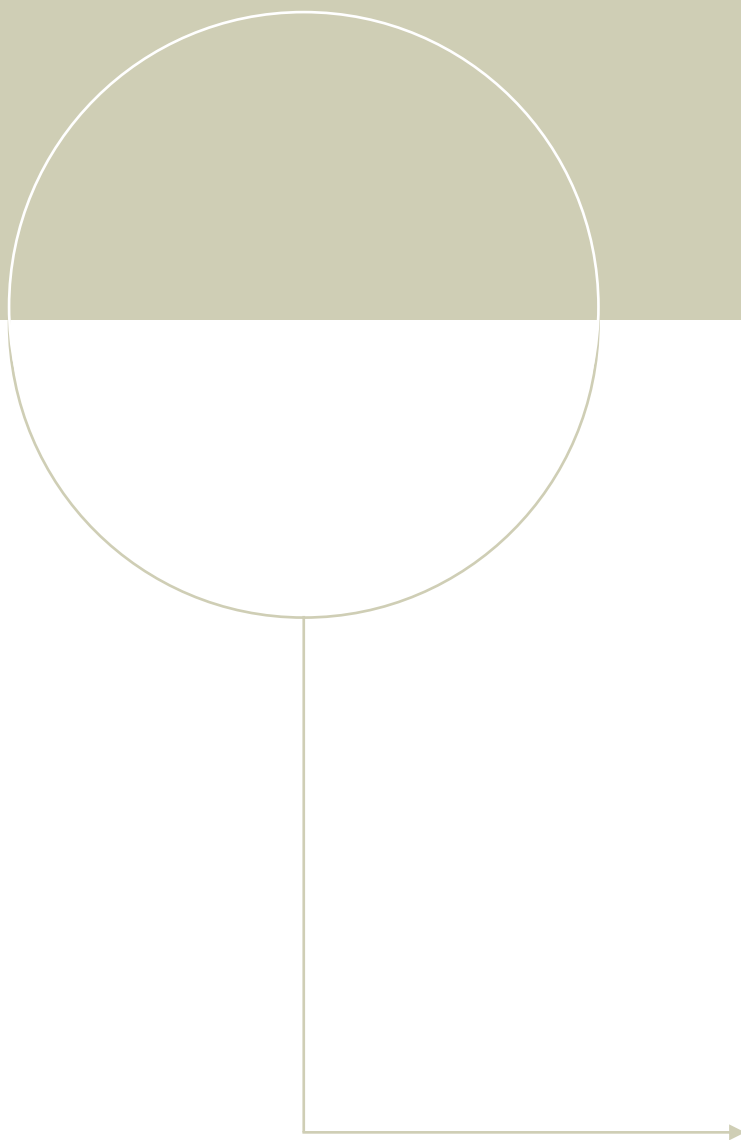
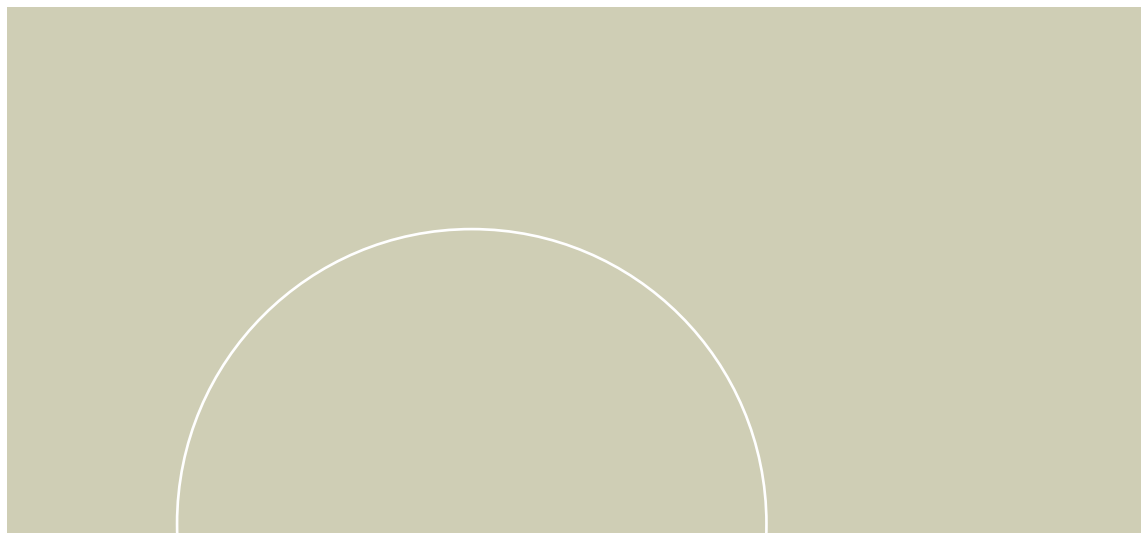
Ungdommers seksualitet og implikasjoner for forebygging av seksuelle krenkelser mellom unge

En kvantitativ studie blant
tiendeklassinger i Trondheim

Hovedoppgave ved profesjonsstudiet i psykologi

Trondheim, juni 2011

Forord

En vinterkveld for noen år siden hadde jeg en telefonsamtale jeg aldri kommer til å glemme. Jeg var på jobb i Jentevakta, en hjelpetjeneste for unge jenter ved Krisesenteret for mishandlede og voldtatte kvinner i Trondheim. Seksuelle overgrep hadde lenge fanget min interesse, og noen måneder tidligere hadde jeg fått muligheten til omsette denne interessen i praktisk engasjement gjennom arbeid ved Krisesenteret og for Jentevakta. Jeg hadde lest mye om vold og overgrep, men jeg ble likevel sjokkert over det jenta i telefonen kunne fortelle. Hun hadde hatt ”noe på gang” med gutt en stund. Etter å ha klint litt på en fest, hadde han foreslått at de skulle gå inn på et rom for å få litt tid for seg selv. Der ventet en annen gutt. Etter å ha låst døra bak henne hadde de forgrepet seg seksuelt på henne. Hun beskrev grusomme detaljer. Da jenta møtte gutten igjen på skolen mandagen etter, hadde han med et smil takket for sist og spurt om når de skulle gjenta det. Hun følte seg ødelagt, og hun hadde vanskelig med å forstå det hele. Hvordan kunne han tro at dette var noe hun hadde likt og ønsket å gjøre igjen? Denne og andre lignende historier vekket et ønske i meg om å forstå mer av seksuelle overgrep blant jevnaldrende ungdom. Hvorfor skjer det, og hva kan gjøres for å unngå at slike overgrep skjer?

Ønsket ble satt ut i livet gjennom forskningsprosjektet ”Ungdommers seksuelle utforskning – positive og negative opplevelser” som ble til i løpet av våren og sommeren 2008. Norsk Forskningsråd og Psykologisk Institutt hadde da vist meg tillit gjennom tildeling av et forskningsstipend. Våren 2010 var datamaterialet endelig klart til bruk, og denne hovedoppgaven er basert på deler av dette materialet.

Jeg vil benytte sjansen til å takke alle rektorer og lærere som har bidratt med avgjørende hjelp til gjennomføring av studien, samt alle elevene som har svart på spørreundersøkelsen. Norsk Forskningsråd og Psykologisk Institutt fortjener en stor takk for stipendet som ga meg muligheten oppfylle ønsket om et prosjekt som dette. Takk til veileder Mons Bendixen for samarbeid og tiltro, samt til psykologistudenter fra PSY 1007 Forskningspraksis for hjelp til praktisk gjennomføring. En stor takk til mamma for mange gode tilbakemeldinger og tro på oppgaven. Takk til Elisabeth og Tor Ivar for nyttige kommentarer og til Trond Viggo for tips og triks. Og til slutt, takk til Tommy for uvurderlig støtte og oppmuntring.

Trondheim, juni 2011.

Ingvill P. Øvsthus

Sammendrag

Denne studien har hatt som formål å utvikle forståelse av ungdommer og seksualitet som kan brukes i forebygging av seksuelle krenkelser blant unge. Med utgangspunkt i en spørreundersøkelse blant 14-16-åringer i Trondheim bidrar studien med kunnskap om ungdommers seksuelle forventninger, holdninger og erfaringer. Undersøkelsen har dermed en bred innfallsvinkel til seksualitet i et ungt utvalg hvor flesteparten er i starten av sin seksuelle utforskningsprosess hvor de prøver ut sin seksualitet sammen med andre for første gang.

Studien avdekker kjønnsforskjeller som kan ha viktige implikasjoner for forebygging av seksuelle krenkelser blant jevnaldrende. Jentene er i gjennomsnitt yngre når de innleder et aktivt seksualliv, de har lavere selvaktelse, de mener i større grad at sex hører hjemme i en nær og forpliktende relasjon, de er mer avventende og mindre positive til første samleie, de bekymrer seg mer for negative konsekvenser av samleie og de ser sjeldnere på pornografi.

Ved nærmere undersøkelse av hvilke variabler som kan forklare forventninger til første samleie viser det seg at pornografibruk trer fram som en sentral faktor hvor høyt forbruk av porno predikerer positive forventninger. Å være jente, samt å ha holdninger i tråd med kjærlighetsnormen, ser ut til å predikere bekymringer for negative konsekvenser av å samleiedebutere. Høy selvaktelse og holdninger i tråd med kjærlighetsnormen gir økt sannsynlighet for å ha opplevd første samleie som positivt. Studiens funn indikerer at pornografibruk, selvaktelse og holdninger til kjærlighetsnormen bør studeres nærmere i sammenheng med seksuelle krenkelser blant unge.

Disse resultatene kan danne utgangspunkt for seksualundervisning om gjensidighet i seksuelle relasjoner for å styrke ungdommers interaksjonskompetanse. Gjennom økt bevissthet om kjønnsforskjeller i seksuelle holdninger, forventninger og erfaringer kan en del seksuelle krenkelser mellom ungdom forebygges.

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning	5
2.0 Tidligere studier av ungdommer og seksualitet	8
2.1 Seksuelle normer	8
2.3 Pornografi og seksualisering av samfunnet	13
2.4 Seksuelle krenkelses blant unge	16
2.5 Kjønn og seksualitet	24
2.6 Forebygging av seksuelle krenkelses blant unge	27
3.0 Forsknings spørsmål	32
4.0 Metode	36
4.1 Forskningsdesign	36
4.2 Utvalget	36
4.3 Prosedyre for datainnsamling	38
4.4 Etiske forhold	39
4.5 Måleinstrumenter	41
4.6 Statistiske analysemetoder	46
5.0 Resultater	47
5.1 Opparbeiding av seksuell erfaring	47
5.2 Pornografibruk	48
5.3 Seksuelle krenkelses	49
5.4 Kjærlighetsnormen	50
5.5 Selvaktelse	50
5.6 Sexisme	50
5.7 Tanker om første samleie	51
5.8 Opplevelse av første samleie	52
5.9 Korrelasjoner mellom variabler i studien	53
5.10 Forventninger til første samleie	54
5.11 Bekymringer for første samleie	56
5.12 Opplevelse av første samleie	56
6.0 Diskusjon	57
6.1 Oppsummering av studiens hovedfunn	57
6.2 Metodiske vurderinger	58

6.3 Seksuelle erfaringer, pornografibruk, kjærlighetsnorm og seksuelle krenkelser	62
6.4 Tanker om første samleie	64
6.5 Opplevelse av første samleie	66
6.6 Hva forklarer forventninger til og bekymringer for første samleie?.....	66
6.7 Hva forklarer opplevelse av første samleie?.....	69
6.8 Praktiske implikasjoner for forebygging av seksuelle krenkelser blant unge	70
6.9 Implikasjoner for videre forskning	80
7.0 Konklusjon	81
8.0 Referanser	82
9.0 Appendiks	104

1.0 Innledning

Verdens helseorganisasjon (World Health Organization, s.1, 2006) definerer seksuell helse som “a state of complete physical, mental and social wellbeing and not merely the absence of disease or infirmity, in all matters relating to the reproductive system and to its functions and processes”. Som vi ser her, defineres seksuell helse som mer enn fravær av sykdom og negative konsekvenser av seksuell aktivitet, men også som fysisk, psykisk og sosialt velvære. Dette innebærer at i arbeid med ungdommer og seksualitet, bør fokuset ligge på hvordan legge til rette for positive seksuelle opplevelser, i tillegg til forebygging av negative aspekter ved seksualitet som kjønnsykdommer, uønsket graviditet og overgrep.

En betydelig andel ungdommer utsettes for seksuelle overgrep av andre ungdommer, og jenter rammes oftes av dette (Bendixen og Kennair, 2008; Mossige, 2001; Mossige og Abrahamsen, 2007; Mossige og Stefansen, 2007; Schou, Dyb og Graff-Iversen, 2007). Forebygging av slike overgrep er viktig for å forhindre negative konsekvenser som traumatisering og psykiske problemer (Foa og Rothbaum, 2001; Klæth og Hagen, 2009; Nasjonalt folkehelseinstitutt, 2010; Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, 2009). Da seksuelle overgrep særlig rammer unge jenter, er forebygging viktig også ut i fra et likestillingsprinsipp. Verdens Helseorganisasjon (World Health Organization, s.1, 2006) formulerer det slik: “The human rights of women include their right to have control over and decide freely and responsibly on matters related to their sexuality, including sexual and reproductive health, free of coercion, discrimination and violence”.

Kunnskapen man har om ungdommer som begår seksuelle overgrep mot jevnaldrende er i hovedsak basert på studier av ungdommer som er i kontakt med politi eller hjelpeapparat. Denne kunnskapen er derfor antakelig ikke dekkende for alle tilfeller av seksuelle krenkelser

blant unge (Nasjonalt kompetansesenter om vold og traumatisk stress, 2011). Behovet for mer kunnskap omkring seksuelle overgrep blant ungdommer er derfor stort (Dyb, 2010; Nasjonalt kompetansesenter om vold og traumatisk stress, 2011; Justis- og politidepartementet, 2008).

I media er det overfallsvoldtekter som får mest oppmerksomhet, og mildere former for overgrep mellom jevnaldrende ungdom som kjenner hverandre får lite fokus (Stefansen og Smette, 2006). Seksuelle overgrep kan ta forskjellige former (Elliott og Umberson, 2008), og ulike grader av press og tvang kan være involvert (Powell, 2008). Vi vet at de fleste overgrep blant unge skjer i kjærestereelasjoner (Mossige og Stefansen, 2007), og mange unge jenter opplever uønskede seksuelle situasjoner som er i gråsonen i forhold til vanlige definisjoner av overgrep (Mossige og Dyb, 2009; Pedersen, 2005; Sætre og Grytdal, 2011). Denne kunnskapen gir grunn til å studere mulige årsaker til seksuelle overgrep blant unge med utgangspunktet i at dette kan være situasjoner som oppstår som en uønsket bieffekt av ungdommers normale seksuelle utforskningsprosess, og ikke som en konsekvens av for eksempel antisosiale personlighetstrekk hos overgriper.

I lys av Verdens Helseorganisasjons definisjon av seksuell helse (World Health Organization, 2006), vil det være viktig å fokusere på mildere former for seksuelle overgrep som kan beskrives som grenseoverskridelser og krenkelser, i tillegg til fokus på grovere overgrep. Dette kan være negative seksuelle opplevelser som oppstår på grunn av misforståelser og uoverensstemmelser mellom partene i den seksuelle relasjonen.

Dersom fokus i det forebyggende arbeidet utelukkende rettes mot de groveste overgrepsformene som for eksempel voldtekt, risikerer man å overse faktorer som gjør både grove og mindre grove overgrepshandlinger mulige. Dette kan handle om både kulturelle forestillinger om makt, kjønn og seksualitet, kommersialisering og

seksualisering i samfunnet generelt, samt sexpress i ungdomskulturer” (Mossige og Stefansen, 2007, s. 187).

Forskning på ungdommer og seksualitet har blitt kritisert for å i for stor grad konsentrere seg om assosierte risikofaktorer og statistikk, og i for liten grad vektlegge opplevelse, emosjoner og velvære relatert til sex (Hawes, Wellings og Stephenson, 2010; Krange og Pedersen, 1999; Wight et al., 2008). Viktigheten av å ha et helhetlig forskningsfokus når man studerer ungdommer og seksualitet har blitt fremhevet av blant andre Tolman, Striepe og Harmon, (2003; s. 4): ”Advancing sexual health among adolescents requires understanding the relationships between relevant aspects of the developing self (e.g., self-esteem and sexual expectations) and the multiple contexts in which such development occurs (e.g., interpersonal experiences)”. De store, representative undersøkelsene som er gjort på ungdom og seksualitet de siste årene (Mossige og Abrahamsen, 2007; Mossige og Stefansen, 2007; Pedersen og Samuelsen, 2003), har i hovedsak blitt gjennomført blant elever i videregående skole. Barn og unges seksuelle utforskning starter imidlertid lenge før første samleie gjennomføres (Pedersen og Samuelsen, 2003), og vi vet per i dag lite om hva som kjennetegner unge menneskers seksualitet i denne utforskningsperioden.

Denne studien undersøker derfor ungdommers seksualitet i et bredt perspektiv gjennom å inkludere ulike aspekter som holdninger, forventninger og erfaringer. Dette gjøres gjennom analyse av datamateriale fra et utvalg av 14-16-åringer. Studien diskuterer videre hvordan denne kunnskapen om ungdommers seksualitet kan gi økt forståelse for seksuelle krenkelser blant unge. Deretter drøftes implikasjoner av studiens resultater for forebygging av seksuelle krenkelser gjennom skolens seksualundervisning.

2.0 Tidligere studier av ungdommer og seksualitet

2.1 Seksuelle normer

Ungdom følger ofte et «standardskript» i opparbeiding av seksuell erfaring (Pedersen og Samuelsen, 2003). Dette innebærer at de oftest starter med kyssing og klining, og beveger seg videre i kulturelt foreskrevet alvorlighetsgrad fram til samleie. Pedersen og Samuelsen (2003) fant i sin landsrepresentative studie at over halvparten av studiens 13- og 14-åringere hadde klint med noen. For mange starter altså den seksuelle utforskningen i barne- og ungdomsskolealder. Dette er også en tendens man ser i Folkehelseinstituttets seksualvaneundersøkelse (Træen, Sigum og Magnus, 2002).

Ungdom er nå yngre ved første samleie enn tidligere (Pedersen, 2005; Pedersen og Samuelsen, 2003; Stigum, Samuelsen og Traeen, 2010). Ved sammenligning av tall fra 1992 og 2002 fant Pedersen og Samuelsen (2003) at median samleiedebutalder hadde falt med et halvt år for gutter og med ett år for jenter til henholdsvis 18 og 16,7 år. Seksuelle normer er altså i bevegelse og årsaker til denne endringen i ungdomspopulasjonen har blitt diskutert. Eksponering for sex i media har blitt foreslått som en mulig forklaring (Steinberg og Monahan, 2010). Pedersen (2005) drøfter hvordan seksualiseringen av det offentlige rom kan øke forventningene om å ha et aktivt seksualliv i ung alder. Oppfatninger av andre ungdommers seksuelle atferd og holdninger kan ha påvirkning på en egners seksuelle praksis (Hegna, Mossige og Wichstrøm, 2004; Busse, Fishbein, Bleakley og Hennessy, 2010). Pedersen (2005) nevner også nye muligheter tilknyttet kommunikasjonsteknologi, samt samfunnsmessige og medisinske endringer i kjølevannet av feminisme og likestilling som mulige forklaringer på hvorfor ungdomskohorter nå debuterer seksuelt tidligere.

Et annet sentralt funn fra Pedersen og Samuelsens (2003) studie var at jenter som *ikke* hadde vært i et fast parforhold, hadde samme seksuelle erfaringer som gutter. Dette blir av Pedersen og Samuelsen (2003) tolket som et tegn på at den såkalte kjærlighetsnormen hvor sex er

assosiert med nære og forpliktende relasjoner, er i ferd med å svekkes blant unge. De mener jentenes seksualatferd har blitt mer lik guttenes, og sex synes ikke i like stor grad knyttet til kjærlighet nå som tidligere. Tradisjonelt sett har kvinner blitt sett på som seksuelt passive, mens menn har blitt tilskrevet rollen som den aktive og initiativtakende. Aksepten for kvinnelig seksuell promiskuitet har vært mindre enn for menn (se Meier, Hull og Ortyl, 2009, for en redegjørelse). Andre studier peker også på at slike tradisjonelle kjønnsroller relatert til seksualitet er i ferd med å endres blant norske ungdommer (Pedersen og Blekesaune, 2003; Sandberg, Larsen og Pedersen, 2004). Sandberg et al. (2004) fremhever at gamle forestillinger om kjønnsroller fortsatt står sterkt, samtidig som unge menn opplever at det er kvinnene som tar initiativet til sexleketøy, til samtaler om sex og til å ha sex i hverdagen. Forfatterne mener dette kan se ut som å ha blitt en internalisert forventning kvinner har til seg selv som en viktig markør av det å være likestilt og selvbevisst.

Samtidig som forskning viser at ungdommers seksuelle normer endres i en mindre restriktiv retning, finner andre studier støtte for at kjærlighetsnormen fortsatt står sterkt og at jenter i større grad enn gutter har holdninger i tråd med den (Mossige, 2001). Löfgren-Mårtenson og Månsson (2010) så i sin studie med fokusgruppeintervjuer av ungdom om pornografi at kjærlighetsnormen fortsatt var gjeldende og at dette gjaldt særlig jentene. Jentene oppfattet pornografi som kjærlighet uten emosjoner, noe som de mislikte. Guttene på sin side, var mer åpne for "kun sex". Meier, Hull og Ortyl (2009) viser til at en stor andel av ungdommer oppgir kjærlighet, trofasthet og livslang forpliktelse som veldig viktig for ekteskap eller langtidsforhold. Jentene oppgav imidlertid dette som mer viktig enn det guttene gjorde.

Begrepet kjærlighetsnorm ligger svært tett opp til det evolusjonpsykologiske begrepet sosioseksualitet. Sosioseksuell orientering er et mål på individers grad av aksept for - og tendens til - å inngå i seksuell aktivitet uten at kjærlighet eller emosjonell forpliktelse er tilstede. Høy skåre på dette målet reflekterer en seksuell strategi der man søker partnere for

korttidsforhold (Buss og Schmitt, 1993; Simpson og Gangestad, 1991). En restriktiv sosioseksuell orientering vil kunne sammenlignes med å være positivt innstilt til – og handle i tråd med – kjærlighetsnormen. Dette vil gi seg utslag i færre seksualpartnere og færre tilfeldige partnere. Lite restriktiv sosioseksuell orientering ser også ut til å være assosiert med seksuell impulsivitet og risikoatferd som ubeskyttet sex (Seal og Agostinelli, 1994). Flere forskere har påvist mer restriktive sosioseksuelle holdninger hos kvinner i et stort utvalg av studerte kulturer (Lippa, 2009; Schmitt 2005; Simpson og Gangestad, 1991; Yost og Zurbriggen, 2006). Disse forskjellene i seksuelle strategier antas å være evolverte fordi kostnadene knyttet til befruktning har vært konstant høyere for kvinner enn for menn gjennom flere tusen generasjoner, jamfør Trivers' foreldreinvesteringsteori (Buss og Schmitt, 1993, Trivers, 1972).

Sosioseksuell orientering studeres ofte ved hjelp av Simpson og Gangestads (1991) sosioseksuelle indeks (SOI) som måler holdninger til sex uten en nær og forpliktende relasjon, seksuell atferd og fantasier. SOI som et unidimensjonelt mål hvor atferd og holdninger slås sammen, har blitt kritisert for å gjøre det vanskelig å avdekke korrelasjoner mellom sosioseksualitet og andre faktorer, som kjønn og personlighetstrekk (Clark, 2006; Penke og Asendorpf, 2008; Webster og Bryan, 2007). Det har vist seg at når man deler opp SOI i sine underkomponenter, reduseres kjønnsforskjellene i sosioseksualitet. Kvinner og menn viser seg å ha hatt like mange sexpartnere. Kjønnsforskjellene er altså tydeligst i sosioseksuelle ønsker og holdninger, mens så og si fraværende i atferd (Clark, 2006; Penke og Asendorpf, 2008). Sosioseksuell orientering har vist seg å være relatert til samfunnsutvikling. Jo bedre leveforholdene er i et land og jo mer likestilt kjønnene er, jo større aksept har innbyggerne for uforpliktende sex. Denne effekten er særlig tydelig for kvinner (Lippa, 2009; Schmitt, 2005).

2.2 Første samleie

Første samleie er en viktig milepæl i ungdommers utvikling (Giannotta, Ciairano, Spruijt og Spruijt-Metz, 2009). Mye av forskningen på dette temaet har fokusert på tidspunktet dette skjer (Hawes et al., 2010). Alder ved samleiedebut ser ut til å være relatert til en rekke påvirkende faktorer fra bredere sosialt miljø, foreldre og individuelle karakteristikk (Pedersen, Samuelsen og Wichstrøm, 2002). Det noe ensidige fokuset på tidspunkt for første samleie og relaterte risikofaktorer, har blitt kritisert av blant andre Hawes et al. (2010). De mener psykologiske faktorer som det å være moden for samleie er et relativt neglisjerte aspekt i forskningslitteraturen. Følgelig bør man derfor forstå hva ungdommer selv mener er viktig for å føle seg klar for å ha samleie.

Wight et al. (2008) fant i sin omfattende longitudinelle studie at 16-åringene evaluerer sine (hetero)seksuelle opplevelser generelt sett som positive, samtidig som en tredjedel av ungdommene angret på sitt første samleie. Signifikant flere jenter følte seg presset ved første samleie, angret og nøt ikke siste nylige seksuelle opplevelse. Ung alder ved første samleie viste seg å være et viktig korrelat til press fra partner og anger i etterkant. Annen forskning har også vist at en betydelig andel av ungdommer angret på sin samleiedebut, og at dette gjelder særlig jenter (Martino, Collins, Elliott, Kanouse og Berry, 2009). Martino et al. (2009) oppdaget at mange ungdommer angret fordi de ikke var klar for det, at relasjonen ikke var god nok eller at det ikke skjedde med rett person.

Higgins, Trussel, Morre og Davidson (2010) har sett nærmere på unge menneskers opplevelse av sitt første samleie. Totalt sett opplevde en betydelig andel fysiologisk og psykologisk tilfredsstillelse, samtidig som signifikante kjønnsforskjeller var tydelige. En stor andel av jentene hadde ikke opplevd noen fysiologisk tilfredsstillelse i det hele tatt. Når det gjaldt psykologisk tilfredsstillelse, var forskjellen mindre, men fortsatt signifikant. Påfølgende

følelse av skyld og angst var vanlig etter samleiedebuten. Dette gjaldt særlig jentene. Å være i et forhold med partneren viste seg å være viktig både for psykologisk og fysiologisk tilfredsstillelse hos begge kjønn.

Mitchell og Wellings (1998) intervjuet ungdommer om deres første samleie, og oppdaget at for mange bar det preg av stillhet og non-verbal kommunikasjon. Særlig var dette betegnende for de tilfellene hvor samleiet skjedde spontant og i en tidlig fase av relasjonen. De så også at når ungdommene var ambivalente i forhold til å ha sex, kunne de sende motstridende beskjeder gjennom verbal og non-verbal kommunikasjon. Manglende evne og mulighet til å uttrykke ambivalens overfor partneren førte for en del av jentene til frustrasjon og følelse av anger i etterkant. Mitchell og Wellings (1998) ser dette i sammenheng med funn som tyder på at unge menn i større grad enn unge kvinner er oppmerksom på muligheter for sex og tolker tvetydige signaler som at samleie skal skje. Dette kan føre til at en del jenter føler seg presset til uønsket sex. Forskerne mener ungdommer trenger hjelp for å utvikle gode kommunikasjonsferdigheter, slik at de tar høyde for egne og andres følelser. De av ungdommene som hadde planlagt og snakket om første samleie, beskrev det som en positiv opplevelse. Piquart (2010) fremhever viktigheten av at ungdommer lærer hvordan man motstår seksuelt press uten å føle ambivalens og skyld.

I en norsk studie av Træen og Kvalem (1996) ble ungdommer mellom 16 og 20 år spurt om årsaker til at de hadde hatt sitt første samleie. Kjærlighet, nysgjerrighet eller spenning og seksuell opphisselse var de vanligste årsakene. Det viste seg også at emosjonelle årsaker var viktigst for jentene, mens guttene hadde et mer praktisk syn hvorfor de hadde hatt sitt første samleie, for eksempel at anledningen ga seg. Holland, Ramazanoglu, Sharpe og Thomson (2010) mener første (heteroseksuelle) samleie er en styrkende opplevelse for unge menn hvor de får bekreftelse på egen agens og identitet. For unge kvinner, derimot, er dette et mer

komplisert bilde hvor de kan føle ambivalens knyttet til hvordan håndtere tapet av jomfrudommen, et potensielt negativt rykte og faren for å bli utnyttet seksuelt.

Holland et al. (2010) mener det er en asymmetri i unge kvinner og menns ønsker, agens og kontroll i seksuelle situasjoner. Det foreligger en forventning om at gutter skal prestere, noe som gir dem en aktiv posisjon. Guttene i Holland et al. (2010) sitt utvalg snakket om sitt første samleie som en statusgivende situasjon med fokus på prestasjon og kroppslig nytelse. Jentene på sin side nevnte sjelden status, prestasjon og nytelse. Forskerne mener det er viktig at tiltak rettet mot unge mennesker og seksualitet gir ungdommene en utvalg av mulige kjønnsidentiteter, slik at de lettere kan utforske en mer balansert seksualitet. Andre studier viser imidlertid til funn som tyder på at unge jenter i stor grad er aktive premissleggere i omstendighetene rundt sitt første samleie (Pedersen, 2005; Tanner, Hensel og Fortenberry, 2010). Sammenhengen mellom kjønnsroller og samleiedebut kan derfor se ut til å være noe mer nyansert.

2.3 Pornografi og seksualisering av samfunnet

Fokuset på sex i samfunnet er i forandring (Sætre og Grytdal, 2011). Sex er et tema som går igjen i media oftere nå enn tidligere (Kunkel et al., 2007). I programmet Trekant, NRKs ungdomssatsning høsten 2010, testet tre ungdommer ut sex og egen seksualitet foran kamera. På Paradise Hotel, TV 3s realityprogram, har deltakerne sex mens kameraene går. Ny teknologi skaper nye arenaer og muligheter for seksuell utfoldelse for dagens unge. Over 700 000 personer har profiler på deiligst.no, et nettsted hvor man kan legge ut lettkledde bilder av seg selv i seksuelle positurer og få poeng av andre for hvor sexy man er.

En rekke forskere mener vi opplever en økende seksualisering av samfunnet, og at denne utviklingen påvirker unge menneskers seksuelle atferd. Særlig unge kvinner påvirkes negativt av denne utviklingen (American Psychological Association, 2007; Coy 2009; Helseth, 2010;

Liebau, 2007; Pedersen, 2005). Coy (2009) mener denne økende seksualiseringen av populærkultur begrenser jenters handlingsrom, slik at det å være sexy og vakker blir et så viktig mål at det reduserer mulighetene for å utvikle andre interesser og evner. Hun mener også at når fokuset på sex blir så sterkt, fører dette til at jenter lettere blir utsatt for seksuelle overgrep. Studier viser at også gutter, om enn i noe mindre grad, kan påvirkes negativt av medieeksponering. For eksempel er det vist at internalisering av kroppsidealer presentert i media er assosiert med større misnøye med egen kropp blant gutter (Knauss, Paxton og Alsaker, 2008).

Forbruket av porno i Norge og verden forøvrig er stort (Træen, Spitznogle og Beverfjord, 2004). Utviklingen av internett gjør enorme mengder pornografi lett tilgjengelig (Daneback, Træen og Månsson, 2009; Træen, Nilsen og Stigum, 2006). Særlig unge gutter benytter seg av pornografi på internett (Alexy, Burgess og Prentky, 2009; Bonino, Ciairano, Rabaglietti og Cattelino, 2006; Mossige og Abrahamsen, 2007; Kjørholt og Sørensen, 2006; Löfgren-Mårtenson og Månsson, 2010; Peter og Valkenburg, 2010a; Peter og Valkenburg, 2010b). Dette har ført til forskning på effektene av eksponering for pornografi. Barn og unge som har utført påtvunget seksuell atferd overfor andre, har vist seg å være særlig sårbare for negative konsekvenser i form av økt aggressiv atferd ved bruk av porno (Alexy et al., 2009).

Pornografi kan fungere som en katalysator for seksuell aggressiv atferd blant menn som i utgangspunktet har høy risiko for dette (Nøttestad, Øverland og Hald, 2010). Bruk av pornografi er assosiert med både det å ha blitt utsatt for seksuell vold og utsette noen andre for det (Bonino et al., 2006). Dette kan tyde på at noen former for pornografi øker aksepten for sex uten samtykke.

Kjørholt og Sørensen (2006) har spurt nordiske ungdommer om hvem som bestemmer i pornografien; menn, kvinner eller begge. Majoriteten av de spurte mente at kvinner sjelden bestemmer og at pornografien er laget for menn. En del unge jenter uttrykker bekymring for å

ikke ha like bra kropp som kvinnene i pornoen. De er også bekymret for at jevnaldrende gutter forventer at de skal delta i lignende seksuelle handlinger som i filmene (Löfgren-Mårtenson og Månsson, 2010). Peter og Valkenburg (2009; 2010a; 2010b) har sett nærmere på konsekvenser av pornografi blant unge i en longitudinell studie i Nederland. Peter og Valkenburg (2010a) oppdaget at når ungdommer ser porno ofte, opplever de den som mer realistisk og nyttig. Dette fører til mer instrumentelle holdninger overfor sex. I den samme studien viste det seg at hyppig forbruk av pornografi øker ungdommers seksuelle usikkerhet slik at de blir mer usikre på egne meninger og verdier. Denne sammenhengen medieres av grad av involvering i pornoen, og effekten viste seg å være uavhengig av kjønn (Peter og Valkenburg, 2010b). Peter og Valkenburg (2009) fant at gutter og jenter som ser på porno, kan utvikle et mer negativt kvinnesyn hvor de ser på kvinner som sexobjekter. I tillegg viste det seg at gutter som i utgangspunktet har et negativt kvinnesyn, ser mer på porno over tid.

Studier indikerer samtidig at ungdom kan klare å forholde seg til eksponering for porno på en reflektert måte, og for eksempel se dens manglende realisme (Löfgren-Mårtenson og Månsson, 2010; Kjørholt og Sørensen, 2006). Mer generelt har parforhold hvor begge bruker pornografi vist seg å være assosiert med et mer tolerant erotisk klima (Daneback et al., 2009). På den måten kan pornografibruk sies å også ha positive sider. Peter og Valkenburg (2010b, s.370) mener det er viktig å fokusere på hvordan ungdom opplever pornografisk materiale slik at man kan bedre forstå hvordan og hvorfor dette påvirker dem:

...it is crucial that adolescents' use of SEIM [sexually explicit internet material] is not put in a pathological context, regardless of its frequency. Rather, it should be seen as a part of the exploration of oneself as a sexual person, which in turn may affect the development of the sexual self.

2.4 Seksuelle krenkelser blant unge

Flere studier gjennomført de siste ti årene har vist at en betydelig andel unge mennesker i Norge har opplevd seksuelle overgrep og krenkelser (Bendixen og Kennair, 2008; Mossige, 2001; Mossige og Abrahamsen, 2007; Mossige og Dyb, 2009; Mossige og Stefansen, 2007; Schei, Muus og Bendixen, 1994; Schou et al., 2007). I rapporten "Resultater fra helseundersøkelser i seks fylker" blant 15-åringene viste Schou et al. (2007) at 1,6 % av guttene og 6,1 % av jentene hadde opplevd å bli seksuelt misbrukt. I en stor nasjonal kartleggingsstudie fant Mossige og Stefansen (2007) at 22 % av jenter og 8 % av gutter i avgangsklasser ved norske videregående skoler hadde opplevd det man kan kalle milde seksuelle krenkelser som innebærer beføling og onanering. 15 % av jentene og 7 % av guttene hadde opplevd grove seksuelle overgrep, det vil si gjennomført eller forsøk på uønsket oral-, vaginal- eller analsex.

Det er her viktig å merke seg at en hendelse kan oppleves som traumatiserende for et individ uavhengig av objektiv alvorlighetsgrad, selv om man på gruppenivå ser en sammenheng mellom alvorlighetsgrad (fra beføling til penetrering) og psykologiske ettervirkninger (Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, 2009). Både jenter og gutter utsettes altså for seksuelle overgrep, men andelen jenter ser ut til å være betydelig større. Mossige og Dyb (2009) ser imidlertid en tendens til at unge gutter mangler kulturelle forståelser som de kan plassere sine opplevelser i forhold til, og at de derfor ikke har samme muligheten til å uttrykke opplevelser av å ha blitt misbrukt. Dette kan føre til at gutter underrapporterer seksuelle krenkelser.

Andelen norske ungdommer som rapporterer seksuelle overgrep varierer mellom studier. Denne tendensen til varierende tall på forekomst har også vist seg i krysskulturelle metastudier av seksuelle overgrep (Finkelhor, 1994; Pereda, Guilera, Fornes og Gómes-Benito; 2009). Årsaker til denne store spredningen i resultater kan være at det er blitt brukt ulike

metoder, ulike definisjoner av hva som utgjør et overgrep og ulike måter å stille spørsmål på (Bonino et al., 2006; Glad, Øverlien og Dyb, 2010; Haugaard, 2000). For eksempel vil det å bruke et begrep som voldtekt i en spørreundersøkelse kunne føre til lavere forekomst, da ungdom kan være tilbakeholdne med å omtale hendelser som overgrep i tilfeller hvor det ikke har vært fysisk vold (Mossige og Dyb, 2009; Smette, 2006). Det diskuteres om fagfeltet i større grad bør holde seg til en felles begrepsbruk for å lettere kunne sammenligne empiri og tydeliggjøre kommunikasjon av forskningsresultater (Haugaard, 2000).

Seksuelle overgrep generelt har vist seg å være assosiert med en rekke alvorlige psykiske og fysiske helseplager (Bendixen, Muus og Schei, 1994; Dahle, Dalen, Meland og Breidablik, 2010; Foa og Rothbaum, 2001; Klæth og Hagen, 2009; Mossige og Stefansen, 2007; Nasjonalt folkehelseinstitutt, 2010; Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, 2009; Pedersen og Skrondal, 1996). Dahle et al. (2010) fant i sin studie at ungdommer som rapporterte å ha opplevd overgrep hadde tidligere seksuell debut og oftere debut i ruspåvirket tilstand, enn ungdommer som ikke rapporterte om slike negative opplevelser. Å ha opplevd seksuelle overgrep gir økt risiko for å oppleve påfølgende overgrep, såkalt reviktimisering (Arata, 2002; Bendiksby, 2008; Mossige og Stefansen, 2007; Van Bruggen, Runtz og Kadlec, 2006), samt å utsette andre for overgrep (Mossige og Abrahamsen, 2007; Mossige og Stefansen, 2007). Å ha blitt utsatt for overgrep som barn eller i ungdomsalder, har også vist seg å være assosiert med tiltro til voldtektsmyter, positive holdninger til sex med barn, å rapportere det som mer sannsynlig at man kommer til å ha sex med barn, samt mer aksepterende holdninger overfor seksuelle overgrep av andre ungdommer (Mossige og Abrahamsen, 2007; Mossige og Stefansen, 2007).

Seksuell trakassering i verbal form har også vist seg å være utbredt blant unge (Helseth, 2007). I 2007 gjennomførte Bendixen og Kennair (2008) en kartlegging av seksuell trakassering blant elever i videregående skoler i Sør-Trøndelag. Deres resultater viste at det å

bli utsatt for seksuell trakassering er vanlig blant både gutter og jenter. Blant guttene var det mest vanlig å bli utsatt for homonegative utsagn, mens jentene oftere opplevde å bli utsatt for kommentarer om kropp og utseende. Jentene var også mer utsatt for kommentarer relatert til krav om seksuelle tjenester, og de opplevde oftere uønsket kroppsbeføling. Et betydelig mindretall av norske ungdommer opplever seksuelle krenkelser via internett, som for eksempel uønskede seksuelle tilbud og oppfordringer. Også her er jentene mest utsatt (Suseg, Grødem, Valset og Mossige, 2008).

Et viktig funn i denne sammenhengen er at en stor andel av overgrepene ungdommer rapporterer er utført av jevnaldrende i ungdomstida (Glad et al., 2010; Mossige og Stefansen, 2007). Venner, kjærester og bekjente er den største gruppen personer som utfører seksuelle overgrep mot unge jenter (Mossige og Stefansen, 2007). Mossige og Stefansen (2007) fant i sin studie at det vanligste offer-overgriper-forholdet består av ei jente som er mellom 10 og 14 år som blir utsatt for overgrep av en gutt som er mellom 15 og 19 år. Schultz og Jaycox (2008) undersøkte forekomst av vold og trusler blant ungdommer i kjæresteforhold. De så at både gutter og jenter rapporterte frykt for vold fra partner. Jentene rapporterte imidlertid mer frykt for seksuell tvang og maktbruk enn guttene. Hawes et al. (2010) viser til at jenter oftere enn gutter føler seg presset av partner til å ha sex, mens gutter i større grad føler press fra jevnaldrende venner. Bendixen (2005) fant i et utvalg av studenter i Trondheim at like mange jenter som gutter var fysisk aggressive mot kjæresten sin. Det ser altså ut til at fysisk vold i parforhold rammer både gutter og jenter, mens relasjonell seksuell vold i større grad er noe jenter blir utsatt for.

Mossige og Dyb (2009) har undersøkt kvalitative beskrivelser av uønskede seksuelle opplevelser fra avgangselever i videregående skole. Mange ungdommer beskriver hvordan det å ha en kjæsterelasjon til den andre lager en implisitt forventning om tilgang til sex, og at det å si nei til den andre derfor blir vanskelig. Et gjennomgående funn i studien var at jentene

som hadde blitt utsatt for seksuelle krenkelser av kjæresten, var de som hadde opplevd de alvorligste seksuelle handlingene eller verste grenseoverskridelsene. Mossige og Dyb (2009) mener dette kan være relatert til at det skjer et tillitsbrudd, eller at ungdommer opplever at selve kjæresteforholdet medfører visse rettigheter og plikter, og dermed også muligheten til å utøve overgrep. Som Elliott og Umberson (2008) beskriver, er sex ansett som et viktig symbol på parforhold og kjærlighet, og en partner kan dermed forvente seksuell tilgjengelighet.

Mossige og Dyb (2009) fant også mange eksempler på at ungdommer er usikre på om de har opplevd et overgrep, da det ikke har blitt brukt fysisk tvang i disse situasjonene. Pedersen (2005, s. 269) eksemplifiserer denne usikkerheten slik: ”Både Silje og Katarina var usikker på hvordan de skulle beskrive det som hadde skjedd. De følte de hadde blitt presset til noe de ikke ville, men mente samtidig at de ikke hadde vært tydelige nok. De hadde selv drukket. De hadde vært ”dumme””. Denne utydelige grenseoppgangen mellom overgrep og frivillig sex belyses også av Sætre og Grytdal (2011) i en gjennomgang av anmeldte voldtekter i Oslo i 2010. Rapporten beskriver hvordan mange av situasjonene bærer preg av uklarhet omkring hva som kan defineres som tvang.

En del ungdom har altså uønskede seksuelle erfaringer som de opplever er i gråsonen i forhold til vanlige oppfatninger av hva som er en voldtekt eller et overgrep. Dette er hendelser som sjelden blir anmeldt fordi mange er usikre på om de har blitt utsatt for noe ulovlig (Justis- og politidepartementet, 2008; Sætre og Grytdal, 2011). Dessuten kan deres nære relasjon til overgriperen gjøre det vanskelig å anmelde. Mossige og Dyb (2009) fremhever at konteksten hvor det skjer grenseoverskridelser er tett knyttet til kulturelle og kjønnete forståelser, slik som oppfatningen om at overgrep ikke skjer i kjærestereelasjoner.

I forhold til seksuelle overgrep har vi en sterk tro på at det å bevege seg ut over stereotypiene og åpne for at press og makt kan utøves og oppleves på andre måter enn

bare gjennom fysisk tvang – vil virke direkte forebyggende for de ungdommene som senere befinner seg i situasjoner hvor det ikke er konkret maktbruk, men som de likevel opplever som pressende (Mossige og Dyb, 2009, s. 110).

Relasjon til overgriper og offerets fortolkning av hendelsen er altså sentrale faktorer når uønskede seksuelle opplevelser skal klassifiseres. Voldtekt blir i juridisk sammenheng brukt som et en samlebetegnelse for situasjoner hvor noen oppnår seksuell omgang med en hjelpesløs person eller ved hjelp av vold eller truende atferd, jmfør Straffeloven kapittel 19 (Lovdata, 2011a). I følge Sætre og Grytdal (2011) kan det imidlertid se ut til at dagens juridiske forståelse av voldtektsbegrepet er for snevert i forhold til å fange opp det spekteret av seksuelle overgrep som forekommer.

Smette (2006) avdekket i sin studie at overgrep gjennomført av partner eller med alkohol involvert, ikke like tydelig blir definert som voldtekt. I tilfeller hvor overgriperen hadde brukt fysisk vold, var kvinnene imidlertid mer tilbøyelige til å definere det som voldtekt. Dette mener Smette (2006) viser at det fortsatt eksisterer en myte om at overgriper bør ha brukt vold, og at offeret bør har satt seg til motverge for at det skal kunne klassifiseres som en voldtekt. Smette (2006, s. 48) skriver "...utøverens bruk av mer subtile tvangsteknikker som masing og overtalelser minsker risikoen for at han skal oppleves som en voldtektsmann". Et viktig funn fra studien er at en avvisning av voldtektskategorien ikke er en avvisning av overgrepet i seg selv, men at mange likevel definerer hendelsen om påtvunget sex.

Lignende funn er rapportert av Weiss (2009) som viser at en betydelig andel kvinner bruker voldtektsmyter og kjønnsstereotyper som unnskyldninger for eller rettferdiggjøring av overgriperens atferd. For eksempel at mannlig seksuell aggresjon er naturlig eller at det må oppstå alvorlig skade før det er en kriminell handling. Særlig gjaldt dette kvinner som har en nær relasjon til overgriper, og denne rettferdiggjøringen gjør det lettere for dem å

oppretholde relasjonen. Noen av kvinnene rettfærdiggjorde også hendelsen gjennom å ta på seg ansvar for det som hadde skjedd, for eksempel ved å ha oppført seg upassende eller ikke ha klart å ytt tilstrekkelig motstand. Også flere andre studier har vist at dette er beskrivende for overgrepssituasjoner blant jevnaldrende ungdom (Hilton, Harris og Rice, 2003; Mossige og Dyb, 2009; Pedersen, 2005).

Krange og Pedersen (1999) har sett nærmere på ungdommers negative seksuelle opplevelser som kan sies å være i gråsonen for å bli definert som overgrep i juridisk og kulturell forstand. Dette var situasjoner som var vanskelige å kategorisere, da det ikke alltid forelå en klar rollefordeling med et offer og en overgriper. Det viste seg at ungdommene angret på sex som hadde skjedd i situasjoner som ikke samsvarte med deres idealer for seksualitet. Krange og Pedersen (1999) fant to hovedformer for angret; mangelfulle relasjoner og instrumentelle bekymringer. Førstnevnte gruppe innebar situasjoner hvor relasjonene var skjeve og den ene parten følte seg utnyttet, eller at relasjonen manglet kjærlighet. De fant en tendens til at jenter angret fordi partneren ikke knyttet kjærlighet til seksualakten. Guttene på sin side angret fordi jenta hadde forventninger om emosjonell forpliktelse som de selv ikke hadde. Eksempler på instrumentelle bekymringer var redsel for kjønnssykdommer og graviditet, samt at det seksuelle møtet skjedde i ruspåvirket tilstand.

Når ungdommer danner intime relasjoner, oppstår det Allen (2003b, s. 236) kaller "sexual negotiation" som kan oversettes til "seksuell forhandling". Dette begrepet har Allen hentet fra Crawford, Kippax og Waldby (1994), som definerer det som "...the interpersonal communication which takes place during a sexual encounter in order to influence what happens in that encounter in terms of the needs and desires of the two people involved". Dette beskriver situasjonen hvor personer forvalter egen og felles seksualitet i den seksuelle relasjonen. Elliott og Umberson (2008) mener et sentralt aspekt her er at man prøver å få egne følelser til å stemme overens med det man tenker man burde føle, og at det dermed også

foregår en indre forhandling med en selv. I denne forhandlingssituasjonen mellom to personer kan det oppstå misforståelser og feilfortolkninger, hvor den ene parten i verste fall kan føle seg utnyttet. Træen og Kvalem (1996) har studert dette og beskriver hvordan jenter og gutter læres opp til å uttrykke seg på ulike måter i nære relasjoner. De mener gutter lærer å seksualisere sine følelser, mens jenter ikke oppmuntres til å verdsette seg selv som seksuelle vesen. Dette kan da føre til misforståelser.

When a teenage girl says to her partner that she longs for him, this may translate into "I want to have sexual intercourse with you" in male language. If they both asked the question: "I want to have sexual intercourse, do you want to have intercourse with me?", the chance of an understanding between the boy and the girl would be greatly improved (Træen og Kvalem, 1996, s. 301).

Allen (2003b) intervjuet unge heteroseksuelle kjærestepar om deres forhandling om seksuell aktivitet. På spørsmål om hvilke uenigheter som kunne oppstå i deres forhold, svarte flest at dette gjaldt hvor og hvor ofte de skulle ha sex, og hvilke typer seksuell aktivitet. Piquart (2010) mener menn og kvinner ofte bruker ulike måter å signalisere seksuelt samtykke, slik at man kan ha problemer med å tolke signaler fra partner. Dermed kan det oppstå uenigheter. Enkelte kvinner oppgir å ha sagt nei til sex når de egentlig ville det, og Muehlenhard og Hollabaugh (1988) mener dette kan bidra til at menn lærer å ikke ta et nei for et nei. Studier har vist at menn i større grad enn kvinner mener forventninger om sex er berettiget når mannen har spandert mye under stevnemøtet (Basow og Minieri, 2011), og at menn oftere feilaktig tror at kvinner ønsker å ha sex (Haselton, 2003). Dette kan beskrives som forskjeller i kognitive skript som påvirker tolkning av sosiale situasjoner (Frith og Kitinger, 2001) og som kan være relevante i forståelsen av årsaker til seksuelle krenkelser blant unge.

Når det gjelder unge mennesker som begår seksuelle overgrep mot andre, er det gjort lite forskning blant norske ungdommer (Nasjonalt kompetansesenter om vold og traumatisk stress, 2007), og mer kunnskap etterlyses (Dyb, 2010; Glad et al., 2010; Justis- og politidepartementet, 2008). Norsk kriminalstatistikk (Statistisk sentralbyrå, 2010c) viser at i 2008 ble 125 personer mellom 15 og 20 år straffet for seksualforbrytelser i Norge. Man kan med rimelig stor sikkerhet anta at antallet overgripere er høyere, da en svært liten andel av seksuelle overgrep blir anmeldt, og få av disse fører til straffereaksjon (Justis- og politidepartementet, 2008; Sætre og Grytdal, 2011). I en stor norsk omfangsundersøkelse fant Mossige og Abrahamsen (2007) at 16 % av guttene og 4 % av jentene på 18 år hadde overtalt, presset eller brukt vold for å få noen til å utføre seksuelle handlinger. Bendixen og Kennair (2008) spurte sitt utvalg om de *i løpet av de siste 11 månedene* hadde tvunget noen til samleie eller munnsex mot deres vilje. 0,3 % av jentene og 1 % av guttene oppga å ha gjort det.

Seto og Lalumière (2010) gjennomgikk studier som sammenlignet unge, mannlige seksualforbrytere med unge, mannlige kriminelle som ikke hadde begått seksuelle forbrytelser. De fant at det å begå seksuelle forbrytelser ikke kan beskrives som en enkel manifestasjon av generelle antisosiale tendenser. Å ha blitt utsatt for seksuelle overgrep, blitt eksponert for seksuell vold, opplevd vold eller neglekt, være sosialt isolert, blitt tidlig eksponert for sex eller pornografi, atypiske seksuelle interesser, angst og lav selvtillit, var forklarende variabler som fikk støtte i studien. Kun unge gutter som var dømt for seksuelle overgrep var inkludert i studien, og den fanger derfor ikke opp gutter som har utført overgrep som ikke har blitt anmeldt og ført til straffereaksjon. Dette vil ofte kunne være overgrep som for eksempel har skjedd i nære relasjoner (Mossige og Dyb, 2009; Mossige og Stefansen, 2007), og som er vanskeligere å klassifisere i tråd med tradisjonelle oppfatninger av voldtekt (Sætre og Grytdal, 2011).

Kjellgren, Priebe, Svedin og Långström (2010) har sett nærmere på nettopp denne gruppen overgripere i en svensk skolebasert populasjonsstudie blant unge gutter. Her rapporterte 5,2 % bruk av seksuell tvang, altså at de noen gang har overtalt eller tvunget noen til genital, oral eller anal sex. Disse guttene ble sammenlignet med gutter som rapporterte atferdsproblemer av ikke-seksuell art og normale kontroller. Det viste seg at guttene som rapporterte bruk av seksuell tvang skilte seg fra de to andre gruppene gjennom å i større grad tro på voldtektsmyter, som for eksempel at kvinner liker å bli voldtatt. Dessuten viste det seg at de var svært opptatt av sex. Pedersen (2005) har også forsket på unge mannlige krenkere. Han fremhever hvordan gutter kan føle seg hjelpeløse i intime relasjoner fordi de vet mindre om seg selv og har vanskeligere for å uttrykke seg omkring seksualitet. Dette kan tenkes å bidra til at de trækker over partnerens grenser.

2.5 Kjønn og seksualitet

Forskning med fokus på kjønnsforskjeller har av ulike grunner blitt kritisert. Hegarty og Pratto (2010) mener kjønnsforskjeller blir systematisk fremstilt slik at kvinners atferd blir oppfattet som avvikende og mer "kjønnet". De hevder at kjønnsforskning kan kritiseres for å lett brukes som et middel i en ideologisk kamp. Vanwesenbeeck (2009) viser til at kjønnsforskjeller ofte overdrives når forskningsresultater rapporteres, selv om evidens tyder på at forskjellene er små. Hun tar også opp hvordan et ensidig fokus på forskjeller mellom kjønn kan bidra til forsterkning av stereotyper, og kan skape selvoppfyllende profetier.

Caplan og Caplan (1999) mener kjønn i en del tilfeller blir behandlet som om det er en fastsatt variabel som representerer en entydig dimensjon. Å rapportere en signifikant kjønnsforskjell kan bidra til at leseren tenker at kjønn i denne sammenhengen kan forklare forskjellen, for eksempel at det er en biologisk forskjell. Murnen og Solak (2010) vektlegger at det kan være mer riktig å se på kjønn som en sammensetning av ulike faktorer som biologiske variabler, kjønnsroller og livserfaringer relatert til det å være kvinner og mann. McCreary og Chrisler

(2010) har kritisert studier av kjønnsforskjeller for å fokusere for mye på gjennomsnittsforskjeller mellom kvinner og menn på en enkelt variabel. De mener man bør gå vekk fra dette, og over til å undersøke i hvilken grad sammenhengen mellom to eller flere variabler varierer som en funksjon av kjønn ved hjelp av regresjonsbaserte interaksjoner.

Hyde (2005) har presentert det hun kaller ”kjønnslikhetshypotesen”. I følge denne er kvinner og menn like på de fleste, men ikke alle psykologiske variabler. Kvinner og menn er derfor mer like enn de er forskjellige, og fokuset på forskjellene bør derfor ikke overdrives. Lippa (2006) har på sin side lansert ”kjønnsrealitetshypotesen” som et svar til motpolene som hevder at det er ingen kjønnsforskjeller og de som hevder at det er store forskjeller. Lippa (2006) mener at mange psykologiske variabler viser små eller ingen forskjeller, noen viser moderate og noen viser store. Han mener at et mer fruktbart fokus er å heller forsøke å forklare den komplekse sammensetningen av psykologiske kjønnsforskjeller, og forsøke å avdekke de ulike sosiale og biologiske faktorene som genererer både likheter og forskjeller mellom kjønnene.

Seksualitet er ett av de områdene hvor man finner store og konsistente kjønnsforskjeller. I studier på tvers av alder er det påvist forskjeller i menn og kvinners seksualitet. De anatomiske forskjellene er åpenlyse, og i tillegg kommer andre biologiske faktorer som hormonforskjeller og pubertetsutvikling, samt ulik hjerneaktivering som respons på seksuell opphisselse (Petersen og Hyde, 2010a). Menn rapporterer at de har lyst på sex oftere enn kvinner (Leiblum, 2002). Smerter ved samleie er vanligere for kvinner enn for menn (Elmerstig, Wijma og Berterö, 2008; Farmer og Meston, 2007). Tverrkulturelle metastudier viser at menn rapporterer høyere frekvens av masturbering og pornografibruk, samt har mer positive holdinger til tilfeldig sex. Kjønnsforskjellene i antall seksualpartnere og samleiefrekvens er imidlertid små eller fraværende. Det samme gjelder det å ha hatt sex med samme kjønn, samt seksuell tilfredshet (Hyde, 2005; Petersen og Hyde, 2010a). Størrelsen på

kjønnsforskjeller i seksualitet har imidlertid vist seg å variere med alder og er mer uttalt blant unge mennesker (Petersen og Hyde, 2010a), og mange studier har derfor blitt kritisert for å bruke unge universitetsstudenter (Hyde, 2005; Vanwesenbeeck, 2009).

Det er viktig å være klar over kritikken rettet mot studier med fokus på kjønn, samtidig som det er viktig å ta inn over seg at seksualitet nettopp er et felt hvor det er påvist robuste kjønnsforskjeller. Hvis målet er å forstå mer av hvorfor det oppstår seksuelle overgrep blant jevnaldrende ungdom, vil derfor det å fokusere på kjønnsforskjeller i nettopp denne gruppen kunne være en viktig innfallsvinkel. Jenter er som kjent sterkt overrepresentert i statistikk over forekomst av seksuelle overgrep blant unge (Bendixen og Kennair, 2008; Mossige, 2001; Mossige og Abrahamsen, 2007; Mossige og Stefansen, 2007; Schou et al., 2007), og unge gutter er oftere overgripere (Mossige og Stefansen, 2007). Flere forskere har fremhevet viktigheten av fokus på kjønnsstereotyper og likestilling som viktige tema i forhold til ungdom og seksualitet (Mossige og Dyb, 2009; Mossige og Stefansen, 2007). Røthing og Svendsen (2008) mener seksuell trakassering og overgrep blant ungdom er en problemstilling som i stor grad handler om seksualiserte kjønnsrelasjoner.

I studier av kjønn og seksualitet bør man imidlertid strekke seg lengre enn å kun vise til kjønnsforskjeller og anta at disse i seg selv har forklarende verdi. Tolman et al. (2003, s.5) formulerer det slik:

Gender differences in adolescent sexual behavior and attitudes and in factors related to risky choices are certainly relevant. However, given the range of possible meanings of gender, moving beyond the question of difference is necessary. An in-depth examination is needed to decipher how gender is promoting and undermining adolescent sexual health.

2.6 Forebygging av seksuelle krenkelser blant unge

Det er gjort en del forskning på risikofaktorer for å oppleve overgrep i ungdomsalder. Dahle et al. (2010) fant for eksempel at tidlig og alkoholpåvirket samleiedebut er assosiert med å oppleve overgrep seinere i ungdomstida. Mossige og Stefansen (2007) avdekket blant annet rusmisbruk, funksjonshemming, dårlig forhold til foreldre, psykiske problemer og mange seksualpartnere som risikofaktorer for rapportering av seksuelle overgrep fra barndom og fram til ungdomsalder.

Det er imidlertid forsket lite på effekten av tiltak for forebygging av seksuelle overgrep i Norge (Glad et al., 2010). De studiene som er gjort har i stor grad fokusert på forebygging av tilfeller hvor små barn er offer. Dette noe snevre fokuset er også tydelig i forebyggende intervensjoner initiert av det offentlige (Glad et al., 2010). For eksempel er overgrep mellom ungdommer i liten grad nevnt i Barne- og familiedepartementets (2005) ”Strategi mot seksuelle og fysiske overgrep mot barn (2005-2009)”. Når forskning viser at en betydelig andel ungdommer utsettes for overgrep fra andre ungdommer, fordrer dette en utvidet tilnærming til forebygging. Selv om ungdommer er barn i juridisk forstand, skiller overgrep mot ungdom seg fra overgrep mot barn. Når barn blir misbrukt, er det som oftest av nære familiemedlemmer. Når ungdom blir misbrukt, er det oftest av jevnaldrende (Mossige og Stefansen, 2007; Pedersen, 2005). Forebyggende tiltak vil derfor måtte tilpasses deretter.

Studier har vist at holdninger er relatert til atferd (Ledbetter, 2011; Sheeran, Norman og Orbell, 1999), samtidig som studier også viser at holdninger endres etter atferd (Huebner, Neilands, Rebhook og Kegeles, 2011). Seksuelle holdninger blir ansett som en viktig komponent i utøvelse av seksuell aggresjon (Bondurant og Donat, 1999), seksuelle overgrep mot barn (Beech og Ward, 2004; Tennfjord, 2006; Ward, 2000) og overgrep mot jevnaldrende ungdom (Kjellgren et al., 2010). Hegna et al. (2004) fant at omtrent én av fem gutter på 18-19 år rapporterte positive holdninger til å ha sex med en yngre person på 13-14 år. Aksepten for

sex med yngre ungdommer mener forskerne kan føre til utførelse av ufrivillig sex med ungdommer i en underlegen posisjon. Holdninger til voldtekt og voldtekts ofre har vist seg å være assosiert med å ha holdninger i tråd med tradisjonelle kjønnsroller (Coy og Horvath, 2011; Tennfjord, 2006; Xenos og Smith, 2001). Det kan derfor se ut til at også slike assosierte holdninger bør endres for å forebygge seksuelle krenkelser.

I følge Førland og Mossige (1993) bør forebyggende tiltak bygge på det vi vet om forutsetninger for at seksuelle overgrep skjer. Her vil holdninger dermed kunne spille en viktig rolle. Mossige og Stefansen (2007, s.187) fremhever behovet for forebyggende innsats rettet mot holdninger til kjønn og seksualitet. De mener den høye forekomsten av seksuelle overgrep blant unge jenter utøvd av litt eldre gutter avspeiler "...problematisk forestillinger om kvinners seksuelle tilgjengelighet og menns og gutters seksuelle rettigheter". Forebygging av overgrep gjennom holdningsendringer har også blitt vurdert som viktig av Kvinnevoldsutvalget i utredningen "Retten til et liv uten vold" (Justis- og politidepartementet, 2003).

Å øke ungdommers selvaktelse har av mange blir fremhevet som et viktig fokus for stryke ungdommers seksuelle helse og forhindre negative seksuelle opplevelser (Goodson, Buhi og Dunsmore, 2006). Selvaktelse kan defineres som "...the extent to which the individual believes himself to be capable, significant, successful, and worthy" (Coppersmith (1967, s.4, omtalt i Goodson et al., 2006). Studier av selvaktelse og seksualitet har imidlertid gitt tvetydige funn. Flere studier har ikke funnet noen sammenheng med variabler som for eksempel seksuell risikoatferd, debutalder, sexfrekvens, holdninger og intensjoner (Baumeister, Campbell, Krueger og Vohs, 2003; Goodson et al., 2006; Visser, Pozzebon, Bogaert og Ashton, 2010). På bakgrunn av resultater fra en metastudie mener Goodson et al. (2006) selvaktelse ufortjent har blitt fremhevet som en viktig faktor i helsefremmende intervensjoner. Syn på egen kropp mer spesifikt har derimot vist seg å være sterkere knyttet til

seksualitet. Piquart (2010) fant en sammenheng mellom det å føle ambivalens i forhold til første samleie og lav kroppstilfredshet hos jenter, men ikke hos gutter. Misnøye med egen kropp har vist seg å predikere seksuelle problemer og mindre seksuelt velbehag (Ackard, Kearney-Cooke og Peterson, 2000; Sanchez og Kiefer, 2007).

Skolen er blant de viktigste arenaene for å utføre helsefremmende arbeid i samfunnet (Wold og Klepp, 1996). Seksualundervisningen er et sentralt fora for videreformidling av kunnskap om sex og seksualitet til barn og ungdom. Den når ut til alle ungdommer og har dermed en fordel i forhold til tiltak som krever at ungdommene selv oppsøker informasjon og hjelp. Terskelen for å søke informasjon og hjelp har vist seg å være høyere for gutter enn for jenter (Hegna et al., 2004). Å bruke skolen som arena for seksualundervisning ser derfor ut til å være særlig viktig for å nå ut til gutter. Seksualundervisningen i Norge har imidlertid blitt kritisert for å hovedsakelig dreie seg om prevensjon, forebygging av kjønns sykdommer og et teknisk fokus på kropp og seksuelle handlinger. Aspekter som følelser, forelskelse og seksuelt samspill er i mindre grad involvert (Kvalem, 2008; Langset, 2010). Denne kritikken har også blitt reist i andre land som New Zealand og Nederland (Allen, 2001; Allen 2007; Allen, 2008; Peter og Valkenburg, 2010a).

Edgardh og Ormstad (2000) har etterlyst mer fokus på ufrivillige seksuelle opplevelser i seksualundervisningen for å forebygge og legge til rette for åpenhet rundt slike erfaringer. Træen og Kvalem (1996) mener det er viktig å inkludere kommunikasjon omkring seksualitet i undervisningen i skolen for å unngå misforståelser mellom unge jenter og gutter. Lærere og elever i videregående skole er enige i at seksuell trakassering og overgrep burde inkluderes mer i undervisning enn det som er tilfelle i dag (Bendixen og Kennair, 2008). Hegna et al. (2004) fremhever at relasjonelle tema bør inkluderes i undervisningen slik at unge gutter blir bevisst hvordan press fra jevnaldrende kan påvirke deres seksuelle atferd. Ungdommer må være klar over eget ansvar i seksuelle relasjoner og forstå at maktforskjeller kan oppstå i

forhold med yngre partnere. Seksuelle grenseoverskridelser mellom unge blir imidlertid i liten utstrekning nevnt i sentrale dokument om seksualundervisning, som for eksempel Utdanningsdirektoratets (2009) ”Undervisning om seksualitet – Et ressurshefte for lærere i grunnskoleopplæringen” og lærerplaner for ungdomsskolen (Røthing og Svendsen, 2008; Utdanningsdirektoratet, 2011).

Justis- og politidepartementets NOU «Fra ord til handling» (2008) anbefaler at undervisningen om samliv og seksualitet blir styrket i grunnskole og videregående opplæring, samt at temaet seksuelle overgrep blir systematisk inkludert i undervisningen. Basert på sin forskning som viser at de alvorligste formene for seksuelle krenkelser blant unge skjer i kjærestereelasjoner, mener Mossige og Dyb (2009) at ungdommer i større grad bør inviteres til samtaler omkring gjensidighet i seksuelle relasjoner. Dette mener de bør skje i regi av skolen.

For forebyggende arbeid er grensesetting og fokus på gjensidig respekt viktige aspekter ved relasjoner. Det synes som om momentet av gjensidighet forsvinner eller blir utilgjengelig for de unge aktørene fordi andre kulturelle og kjønnete forståelser trer tydeligere frem eller blir dominerende i denne sosiale settingen (Mossige og Dyb, 2009, s.106).

Allen (2001; 2007; 2008) mener seksualundervisning bør anerkjenne det komplekse forholdet mellom seksualitet, lidenskap, lyst og fare. Dette betyr ikke at man skal fjerne undervisning om potensielle farer ved seksualitet, men at man i tillegg må tilby annen kunnskap om for eksempel emosjoner og seksuell lyst for å unngå støte ungdommer fra seg. En studie av Wight et al. (2008) gir grunn til å tro at emosjonelle aspekter, som opplevelse av kontroll og intimitet, kan være viktigere enn fysiske helserisikoer som manglende bruk av kondom når det gjelder ungdommers opplevelse av kvalitet i seksuelle relasjoner. For at ungdommer skal oppnå positive seksuelle opplevelser, mener Wight et al. (2008) det er nødvendig å styrke

deres interaksjonskompetanse. Dette innebærer evne til å kommunisere med partneren om sex på en slik måte at den seksuelle forhandlingssituasjonen får et positivt utfall hvor ingen av partene føler seg krenket. ”Our findings broadly support the concept of interactional competence, seen to be crucial to positive outcomes in sex, which develops through childhood, sexual socialization, interaction between sexual partners and reflection on sexual experiences” (Wight et al., 2008, s. 235).

Røthing og Svendsens (2008) studie blant lærere, helsesøstre og skoleledere ved ungdomsskoler i Trondheim avdekket at skolene underviser om forelskelse og grensesetting i forhold til egen kropp og seksualitet uten at det er satt som krav i læreplanen. Dette tyder på at underviserne opplever dette som aktuelle problemstillinger. Temaene bør derfor vurderes inkludert i læreplanen for å sikre at undervisningen omkring dette ikke er prisgitt enkeltlæreres vurderinger. Samtidig avdekket studien at det i liten grad undervises om kjønn, kjønnsroller og seksualitet i sammenheng med hverandre. Hvis seksualitet og seksuelle overgrep ikke blir sett i lys av kjønn, mener Røthing og Svendsen (2008) at forståelsen som viderefordles til elevene vil være utilstrekkelig og til dels misvisende.

Seksualundervisning kan imidlertid aktivere personlige barrierer hos læreren som kan påvirke effekten av undervisningen (Ollis, 2010). Ollis (2010, s.227) skriver: ”Health and sexuality education is risky business for teachers because it is concerned with issues that can invoke a moral or ethical response and, if not conducted appropriately, can set up notions of blame and shame”. Lærerstudenter i Norge opplever dessuten å ikke få nok kunnskap om seksuelle overgrep gjennom sin utdanning (Øverlien og Sogn, 2007). Kunnskap om seksualitet og kjønn prioriteres ikke i utdanningen av nye lærere, og en del lærere og helsesøstre etterlyser mer kunnskap om seksualitet (Røthing og Svendsen, 2008). Eksterne aktører som tilbyr undervisningsopplegg til norske skoler opplever sterk pågang fra lærere som ønsker økt kunnskap og hjelp til å gjennomføre god seksualundervisning (Sex og Politikk, 2011).

3.0 Forskningsspørsmål

Denne studien har som mål å generere kunnskap om ungdommers seksualitet med fokus både på forventninger, holdninger og erfaringer. Kunnskap om dette er viktig for å kunne utvikle ny forståelse som kan brukes for å legge til rette for positive seksuelle opplevelser og forebygge seksuelle krenkelser. Denne kunnskapen vil særlig være relevant for å styrke skolens undervisning om seksuelle krenkelser blant unge. Som tidligere beskrevet, vet vi at det skjer en betydelig andel seksuelle krenkelser blant ungdom. Disse hendelsene strekker seg fra seksuell trakassering i verbal form, via seksuelle opplevelser som de ikke har følt seg klar for, til situasjoner hvor de har blitt tvunget til seksuelle handlinger. Mange av krenkelsene skjer i nære relasjoner som kjæresteforhold, og oftest er det en jente som opplever en uønsket seksuell hendelse med en noe eldre gutt. Seksuelle krenkelser er et videre begrep enn seksuelle overgrep. Det er derfor valgt brukt i denne oppgaven for å favne om det brede spekteret av uønskede seksuelle situasjonen som ungdom opplever.

Vi har sett at negative seksuelle opplevelser i ungdomstida kan påvirke kvaliteten ved seinere seksualliv, samt gi psykiske og fysiske ettervirkninger. Dette gir grunn til å vektlegge forebygging av seksuelle krenkelser blant unge. I tillegg vil forebygging være prinsipielt viktig ut i fra et likestillingsperspektiv, da dette er en problematikk som særlig rammer jenter. Men mer kunnskap om seksuelle krenkelser blant ungdom er nødvendig for å vite hvordan de kan forebygges. En måte å utvikle kunnskap til bruk i forebygging er å undersøke hvilke utfordringer ungdommer møter på i sin seksuelle utforskning. Ved å identifisere slike utfordringer vil skolens seksualundervisning kunne styrkes gjennom å bedre ungdommers evne til å løse disse utfordringene.

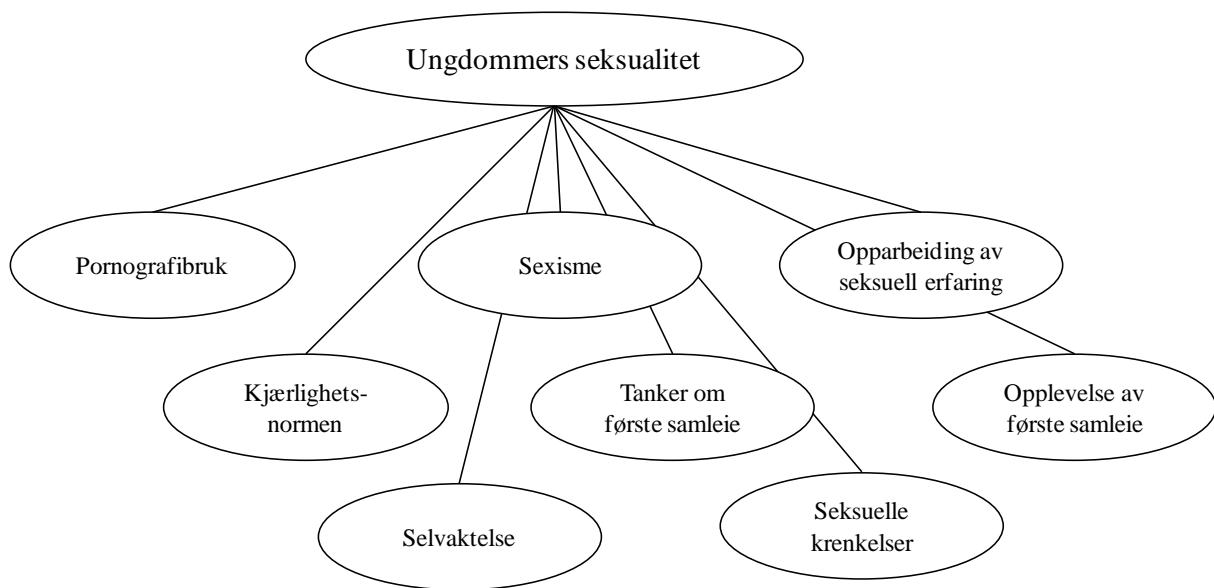
Seksuell praksis blant unge har endret seg de siste tiårene, og seksualkulturen er i stadig utvikling. Nye og oppdaterte studier er derfor nødvendig. Ungdommer er nå yngre når de

debuterer seksuelt, og flere unge har sex utenfor parforhold. Pornografi er mer utbredt nå enn tidligere, og unge mennesker, særlig gutter, benytter seg av dette. Ungdommers seksuelle utforskning skjer som en del av en større sosialiseringssprosess som påvirkes av ulike faktorer. Forskning på ungdommer og seksualitet bør derfor fokusere bredt slik at man får kunnskap om innvirkende faktorer som kan utgjøre viktige områder for forebyggende tiltak. Dette fordrer at man går fra fokus på kun prevalens av seksuelle krenkelses og alder for seksuell debut, til å undersøke hva som kjennetegner ungdommers seksualitet i et mer omfattende perspektiv.

Mønster i opparbeiding av seksuell erfaring, holdninger til kjærlighetsnormen, pornografibruk, forekomst av seksuelle krenkelses og omstendigheter rundt første samleie er tema som studier nevnt innledningsvis har sett på. Lite forskning er imidlertid gjort på yngre ungdommer. Denne studien tar derfor for seg et utvalg av 14-16-åringer. Dette er ungdommer som er i starten av sin seksuelle utforskning. Det vil derfor være interessant å se om vi finner støtte for tidligere forskningsfunn i denne aldersgruppen.

Videre vil studien undersøke forventninger til første samleie blant de som ikke har debutert, samt opplevelse av første samleie blant de som har debutert. Bakgrunnen for dette fokuset er at forventninger kan påvirke hvordan man går fram i den seksuelle forhandlingssituasjonen som oppstår i nye seksuelle relasjoner. Forventningene kan dermed også påvirke utfallet av forhandlingen. Å få kjennskap til hvordan de av ungdommene som har debutert opplevde sitt første samleie er viktig for å vite mer om hvilke aspekter som bidro til en eventuelt negativ opplevelse. Dette vil kunne gi indikasjoner på hvilke utfordringer ungdommer møter når de har sin seksuelle debut. Videre vil ulike faktorer rolle i forventninger til og bekymringer for første samleie, samt opplevelse av samleiedebut, bli undersøkt. Til slutt vil seksuelle krenkelses blant ungdom forstås i lys av studiens resultater og implikasjoner for forebyggende tiltak vil bli drøftet.

Ungdommers seksualitet er valgt operasjonalisert gjennom åtte variabler som dekker ulike deler av den seksuelle utforskningsprosessen ungdommene er inne i.

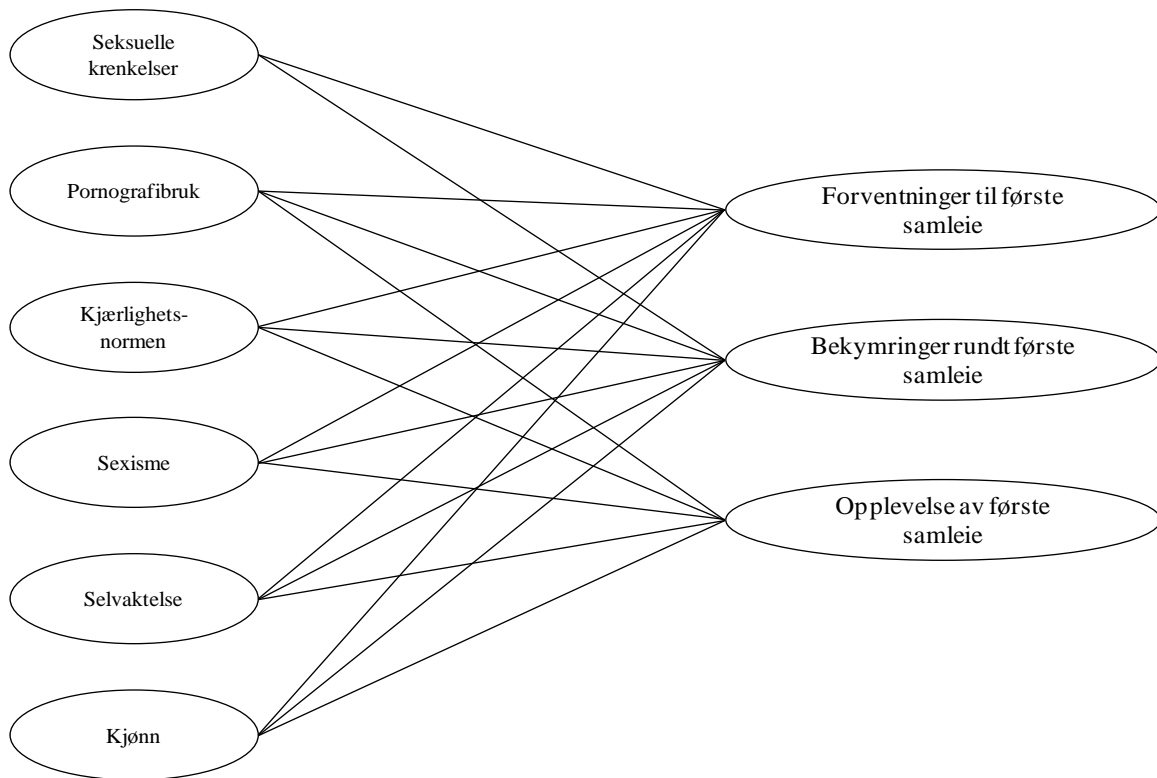
Figur 1. Illustrasjon av studiens fokus.

Studien tar utgangspunkt i sju forskningsspørsmål.

1. Hva kjennetegner 14-16-åringenes opparbeiding av seksuell erfaring, pornografibruk og holdninger til kjærlighetsnormen, og i hvor stor grad har de blitt utsatt for seksuelle krenkelsler?
2. Hvilke tanker om første samleie har de av ungdommene som ikke har debutert?
3. Hvordan opplevde de av ungdommene som har debutert sitt første samleie?
4. Hvilke assosiasjoner er det mellom selvaktelse, holdninger til kjærlighetsnormen, seksuelle krenkelsler, pornografibruk, sexisme, forventninger til og bekymringer for første samleie, opplevelse av samleiedebut og kjønn?
5. I hvilken grad kan kjønn, selvaktelse, holdninger til kjærlighetsnormen, sexisme, pornografibruk og seksuelle krenkelsler forklare variasjon i
  - a) forventninger til første samleie blant de som ikke har debutert?

- b) bekymringer for negative konsekvenser av å ha første samleie blant de som ikke har debutert?
- c) opplevelse av første samleie blant de som har debutert?

Studien har primært fokus på ungdommer med heteroseksuell orientering og dermed seksuell utforskning med det motsatte kjønn. I analyser tilhørende forskningsspørsmål 1 er hele utvalget inkludert, mens i analyser i tilknytning til de resterende forskningsspørsmålene er ungdommer med homoseksuell og bifil orientering utelatt.

Figur 2. Forskningsspørsmål 5. Ulike variabler som kan forklare variasjon i forventninger til og bekymringer for første samleie, samt opplevelse av første samleie¹.

¹ Seksuelle krenkelseser vil ikke bli inkludert som prediktor for opplevelse av første samleie. Årsaken til dette er at rapporterte tilfeller av seksuell krenkelseser kan være samme hendelse som første samleie. Dette vil kunne medføre redusert uavhengighet mellom variablene.

4.0 Metode

4.1 Forskningsdesign

Spørreskjema ble valgt som design for datainnsamling. Selvrapportering kan ha en del metodiske svakheter som tendenser til å svare i tråd med sosial ønskelighet eller kjønnsroller (Meston, Heiman, Trapnell og Paulhus, 1998; Petersen og Hyde, 2010a.; Schwarz og Oyserman, 2001; Tourangeau og Yan, 2007). Metoden gir imidlertid samtidig mulighet til å innhente opplysninger som ellers ville vært vanskelig å få tilgang til. Gjennom spørreundersøkelser når man ut til flere enn ved for eksempel intervju, og respondenten er i større grad anonym, noe som kan redusere press mot sosial ønskelighet (Schwarz og Oyserman, 2001; Tourangeau og Yan, 2007). Flere studier av ungdom og seksualitet har erfart at seksualitet er et tema mange ungdommer synes er viktig og at de opplever det som greit å dele denne typen informasjon (Löfgren-Mårtenson og Månsson, 2010; Mossige og Stefansen, 2007; Parkes et al., 2011). Erfaringer fra tidligere studier tyder på at ungdommer gir reliable og valide selvrapporteringer om opplevelser av seksuelt misbruk (Nooner et al., 2010).

4.2 Utvalget

Alle ungdomsskoler i Trondheim Kommune ble invitert til deltagelse i studien rettet mot tiendeklassinger. Av 18 forespurte ungdomsskoler valgte ni å delta. Ved disse skolene var det totalt 997 tiendeklassinger. 343 av disse ønsket selv å delta, fikk samtykke fra forelder/foresatt og var til stede på skolen den dagen undersøkelsen ble gjennomført. Dette ga en svarrespons på 34,4 %. Ett skjema ble vurdert som useriøst og fjernet fra utvalget, og 342 elever ble inkludert i påfølgende analyser. Ungdommene i utvalget er mellom 14,5 og 16,5 år gamle med en gjennomsnittsalder på 15,4 år. Andelen jenter er 55,6 % ($n=190$), mens andelen gutter er 44,4 % ($n=152$).

Tabell 1: *Bosituasjon, nasjonalitet og foreldres arbeidssituasjon.*

	Jenter %	Gutter %
Andel elever med foreldre som ikke bor sammen	33,2	34,9
Andel elever hvor begge foreldrene er født utenfor Norge	8,1	4,7
Andel elever som ser på seg selv som norsk	98	98,4
Andel elever med begge foreldre i arbeid	88,3	92,6

Som vi ser av Tabell 1 har i overkant av en tredjedel av elevene foreldre som ikke bor sammen. Tall fra Statistisk sentralbyrå (2010b) viser at per 1.januar 2010 bodde 75 % av alle barn i Norge sammen med begge foreldrene, mens den resterende andelen bodde sammen med én av foreldrene eller andre omsorgspersoner. Som vi ser er gruppen av ungdommer som ikke bor sammen med begge sine foreldre noe større i dette aktuelle utvalget. Majoriteten av elevene har begge foreldre i arbeid. En liten andel har foreldre som ikke er født i Norge, og så og si alle elevene ser på seg selv som norske. I følge Statistisk sentralbyrå (2010a) har 11 % av barn og unge i Norge mellom 0 og 24 år innvandrerforeldre.

Tabell 2. *Seksuell orientering*

	Jenter %	Gutter %
Heteroseksuell	85,3	84,5
Homoseksuell	0	1,4
Bifil	4,7	1,4
Usikker	5,3	2
Har aldri tenkt på det	4,7	10,8

Tabell 2 viser elevenes oppfatning egen seksuell orientering. Som vi ser er det en majoritet på rundt 85 % hos begge kjønn som opplever seg selv som heterofil, mens en andel på rundt 15 % beskriver seg selv som homoseksuell, bifil, er usikre eller har aldri tenkt på det. Det er flere

jenter enn gutter som rapporterer å være bifil, mens det er flere gutter enn jenter som oppgir å være homoseksuell. Ingen jenter oppgir å ha en homoseksuell orientering. En mulig forklaring kan være at denne kategorien ikke ble opplevd som dekkende for lesbiske elever. Dette ser imidlertid ikke ut til å være tilfelle, da ingen elever unnlot å svare på dette spørsmålet.

Resultater fra store og landsrepresentative undersøkelser av ungdom i Norge har gitt noe sprikende resultater når det gjelder seksuell orientering. For eksempel fant Stefansen, Hegna, Valset, von Soest og Mossige (2009) at 88 % av jentene og 93 % av guttene beskrev seg selv som heterofile, mens hos Moseng (2007) var tallene henholdsvis 79,8 % og 84,6 %. I disse studiene var også en del av ungdommene usikre eller visste ikke. Det er her verdt å merke seg at enkelte mener det er mer hensiktsmessig å ha en flerdimensjonal forståelse av seksuell orientering og at å stille et kategorisk spørsmål derfor ikke gir tilstrekkelig informasjon (Stefansen et al., 2009).

4.3 Prosedyre for datainnsamling

Undersøkelsen ble i forkant godkjent av Trondheim Kommune ved Kommunaldirektør for oppvekst og utdanning. I tråd med Helseforskningsloven (Lovdata, 2011b) ble også undersøkelsen godkjent av Regional komité for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk Midt-Norge².

Informasjon om undersøkelsen og invitasjon til deltagelse rettet mot 10. klassinger ble sendt ut til rektorer ved alle kommunale ungdomsskoler i Trondheim Kommune. Første forespørsel ble sendt ut i januar 2009. De av skolene som da ikke ønsket å delta, ble kontaktet på nytt i mai og august 2009. Datainnsamlingen ble dermed gjennomført i tre omganger og blant to ulike kull av 10.-klassinger. I siste gjennomføringsrunde var elvene som deltok med i trekningen av to gavekort à kr 250 per skole.

---

² Dokumenter relevante for datainnsamlingen er vedlagt i Appendiks 3 til 6.

Skolene som ønsket å delta fikk tilsendt informasjonsskriv som ble distribuert til elever og deres foreldre/foresatte. Personer under 16 år bør i følge Helseforskningsloven ha aktivt samtykke fra foreldre/foresatte før deltagelse i studier som innhenter sensitiv informasjon (Lovdata, 2011b). De av elevene som ønsket å delta måtte derfor levere inn et skriftlig samtykkeskjema fra forelder/foresatt til kontaktlærer på skolen. I avtalt skoletime ga forskningsmedarbeidere en muntlig orientering om undersøkelsen, delte ut spørreskjemaet i papirform og var til stede under utfyllingen. Elevene leverte inn skjemaet i en lukket konvolutt til medarbeiderne etter endt utfylling. De av elevene som ikke deltok i undersøkelsen jobbet med vanlig skolearbeid i klasserommet eller et annet sted.

4.4 Ethiske forhold

Spørreskjema anses som en skånsom måte å innhente personlig informasjon på da anonymiteten ivaretas og tendens til sosialt ønskelighet reduseres i forhold til for eksempel intervju (Tourangeau og Yan, 2007; Meston et al., 1998). Seksualitet er imidlertid et noe tabubelagt tema, og man må derfor være bevisst på at spørsmål om dette temaet kan oppleves som støtende for informantene. Funn tyder imidlertid på at personer som har opplevd å bli seksuelt misbrukt faktisk i større grad enn andre svarer på undersøkelser relatert til temaet (Gorey og Leslie, 1997). Personer som har opplevd seksuelle krenkelser vil derfor ikke nødvendigvis oppleve et spørreskjema om temaet som mer støtende enn andre. Noonan et al. (2011) har vist at ungdommer som har opplevd overgrep ikke underrapporterer dette i spørreundersøkelser. Erfaringer fra andre nasjonale studier tilsier at ungdommer opplever spørreskjema omkring seksualitet som viktige og akseptable (Mossige og Stefansen, 2007). Da seksualitet kan oppleves som et sensitivt tema, ble dette tatt hensyn til i utformingen av spørreskjemaet og i den praktiske gjennomføringen. Elevene ble forklart hvordan anonymitet sikres. På spørreskjemaets forside ble det gitt informasjon om hvor elevene kunne henvende seg i etterkant hvis de følte behov for å snakke med noen. Det ble lagt vekt på at elevene satt

uten innsyn i hverandres skjema, og at lærere ved skolen holdt seg i bakgrunnen under utfyllingen. Første del av skjemaet inneholdt spørsmål av mindre sensitiv art, som for eksempel om kosthold, vennerelasjoner, fritidsaktiviteter og bruk av tv og data.

Tabell 3. *Synes du det har vært ekkelt eller ubehagelig å svare på noen av spørsmålene i dette spørreskjemaet?*

	Jenter %	Gutter %
Ikke i det hele tatt	65	65
Ja, litt	33,5	32
Ja, veldig	1,5	3

Som vi ser av Tabell 3, opplevde i overkant av en tredjedel av elevene det som litt ekkelt eller ubehagelig å svare på noen av spørsmålene, mens en veldig liten andel opplevde det som veldig ekkelt eller ubehagelig. Dette samsvarer med lignende spørsmål i selvrapporteringsstudien «Vold og overgrep blant barn og unge» (Mossige og Stefansen, 2007). En tredjedel av ungdommene i denne undersøkelsen syntes spørsmålene var ubehagelige å svare på, samtidig som 94 % mente undersøkelsen tok opp viktige tema. Mossige og Stefansen (2007) mener dette kan tolkes dit hen at ungdommene opplevde undersøkelsens formål som legitimt, og derfor kunne tåle en visst ubehag.

På spørsmål om hvorvidt de har svart ærlig og oppriktig på alle spørsmålene i skjemaet i denne studien, bekreftet 97,3 % av jentene og 96,6 % av guttene at de hadde gjort det. Totalt oppgir 10 respondenter å ikke ha svart ærlig og oppriktig. Av disse ble ett skjema vurdert som useriøst og fjernet fra utvalget. Gjennomgang av skjema fra de resterende ni respondentene ga ikke grunn til eksklusjon, og det er sannsynlig at de har underrapportert heller enn gitt overdrevne og useriøse svar. Underrapportering i denne sammenhengen kan innebære moderering av ekstreme, men ærlige svar. Dette kan dermed trekke ned gjennomsnittet.

4.5 Måleinstrumenter

Spørreskjemaet inneholdt spørsmål om en rekke tema og kun et utvalg av undersøkelsens variabler blir brukt i denne oppgaven³.

4.5.1 Holdninger til kjærlighetsnormen

Variabelen *holdninger til kjærlighetsnormen* besto av fire del-ledd som ble summert til en indeks med verdier mellom 1 og 4. Målet tok utgangspunkt i ett av holdningsleddene i Simpson og Gangestads (1991) opprinnelige mål på sosioseksuell orientering; ”Sex uten kjærlighet er ok” med følgende formulering: ”Hvis det er en person man ikke er forelsket eller tiltrukket av, hvor akseptabelt/ok synes du det er å...”. Respondentene indikerte grad av aksept på en firepunkts Likert-skala fra *aldri ok* til *alltid ok* for følgende handlinger: beføle på kjønnsorganet, ligge naken sammen, ha munnsex og ha samleie/ligge med. Indre konsistens ble sjekket ved hjelp av inter-item korrelasjonsanalyse som ga en Cronbach’s Alpha (α) på .96. I følge Cohen (1992) kan korrelasjoner over .50 vurderes som høye og indre konsistens på over .7 ansees vanligvis som akseptabel i samfunnsvitenskapelig forskning (Field, 2009). En vurdering av målets validitet ble gjort gjennom å se på samsvaret mellom holdninger til kjærlighetsnormen og andre mål i spørreskjemaet som forventes å være relatert. Resultatene viste moderate og positive korrelasjoner, og validiteten ble derfor vurdert som tilstrekkelig.

4.5.2 Selvaktelse

Variabelen *selvaktelse* besto av 12 del-ledd, som for eksempel ”I det store og hele er jeg fornøyd med meg selv” med en tilhørende fempunkts Likert-skala fra ”helt uenig” til ”helt enig”. Målet var basert på to etablerte mål med dokumentert tilfredsstillende indre konsistens og validitet; *Global Negative Self-Evaluations* (Alsaker og Olweus, 1993) og *Body Image*

---

³ Spørreskjemaet i sin helhet er å finne i Appendiks 2

(Alsaker, 1992). Testleddene i disse to målene viste høy indre konsistens i dette utvalget ($\alpha = .91$). Skårene på del-leddene ble derfor summert til en indeks med skårer mellom 1 og 5 hvor lav skåre indikerer lav selvaktelse.

4.5.3 Pornografibruk

Variabelen *pornografibruk* besto av spørsmålet ”*Hvor ofte bruker du erotikk eller porno?*” med svaralternativene *daglig, ukentlig, månedlig, sjeldnere* og *aldri*.

4.5.4 Seksuelle krenkelser

Variabelen *seksuelle krenkelser* besto av spørsmålet ”*Har du noen gang i livet opplevd å ha blitt lurt, presset eller tvunget til å...?* og fem ulike hendelser av økende alvorlighetsgrad fra ”*beføle noen på overkroppen*” til ”*ha munnsex eller ha samleie med noen?*”.

4.5.5 Sexisme

For å måle elevenes grad av sexistiske holdninger ble skalaen *Classical Sexism* av Ekehammar, Akrami og Araya (2000) oversatt til norsk. Dette målet inneholder syv påstander av typen ”*Jeg synes mannlige sjefer generelt er bedre enn kvinnelige*”. Respondenten tar stilling til disse ved hjelp av en Likert-skala fra ”*svært uenig*” til ”*svært enig*”. Høy skåre her indikerer at man har fordomsfulle og nedlatende holdninger til kvinner. Dette målet er tidligere vurdert til å ha tilstrekkelig høy indre konsistens og begrepsvaliditet, samt være tilpasset skandinaviske kulturer (Ekehammar et al., 2000). Analyse av indre konsistens i dette utvalget viste $\alpha = .77$.

4.5.6 Tanker om første samleie

De av elevene som ikke hadde samleiedebutert ble bedt om å beskrive sine forventninger til første samleie. Dette ble gjort gjennom å markere hvor deres tanker passet inn på en skala

med ni punkter mellom to setningspar av motsatt verdi, såkalte semantiske differensialer.

Variabelen besto av totalt 11 slike differensialer. Andre forskere har gode erfaringer fra bruk av semantiske differensialer som erstatning for Likert-skala (Friborg, Martinussen og Rosenvinge, 2006).

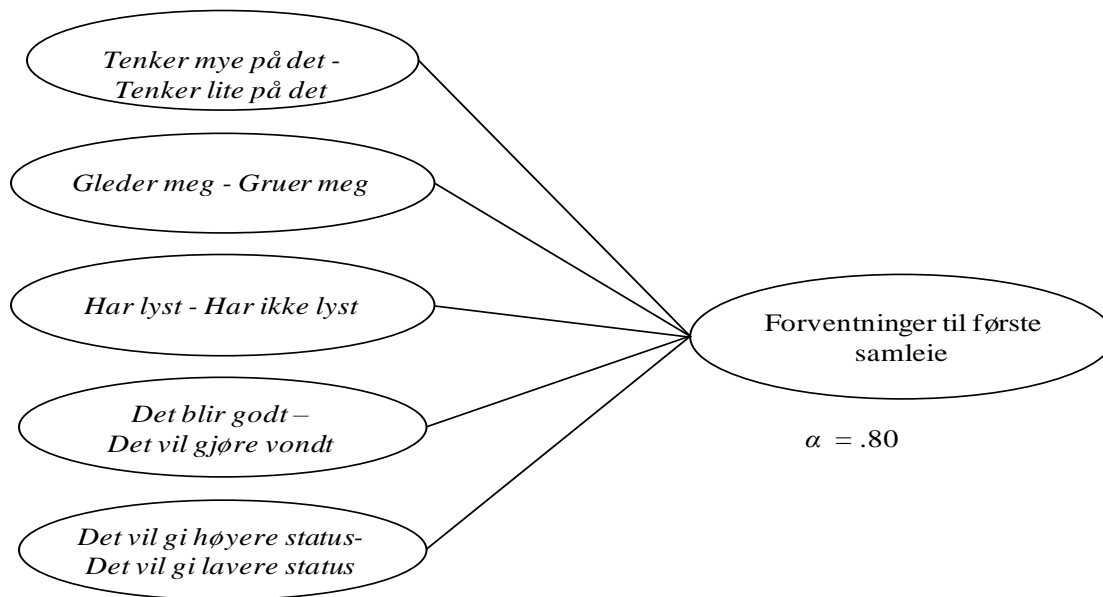
For å kunne bruke *tanker om første samleie* som avhengig variabel i en multippel lineær regresjonsanalyse ble eventuelle underliggende fellesfaktorer undersøkt slik at indeksskårer kunne regnes ut. Dette ble gjort ved hjelp av *principal component analysis*⁴. Innledende analyser bekreftet at forutsetninger for bruk av analysen var møtt⁵. Resultatene viste at to komponenter hadde eigenverdier høyere enn 1. Screeplot avdekket en tydelig knekk etter den andre komponenten. Dette, sammen med resultater fra parallell analyse (Pallant, 2010), støttet videreføring av to faktorer. To del-ledd ble besluttet fjernet da lite av variansen i dem ble forklart av andre del-ledd. 60,5 % av variansen ble forklart av de to faktorene som heretter blir kalt *forventninger til første samleie* og *bekymringer for første samleie*. Oblimin rotasjon viste videre at begge faktorene hadde flere del-ledd som vektet på dem og alle variablene vektet i hovedsak kun på en faktor. Faktorene hadde en svak korrelasjon med hverandre (.177)⁶.

---

⁴ Denne analysen ble valgt fremfor faktoranalyse etter anbefalinger fra Tabachnick og Fidell (2001).

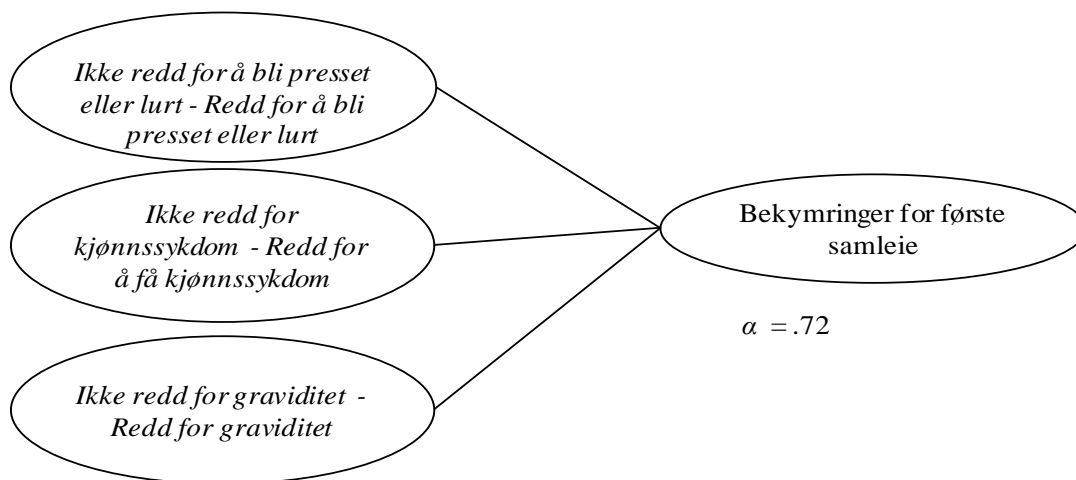
⁵ Utvalgsstørrelsen var tilstrekkelig, flere korrelasjoner mellom variabler var på over .3 og uteliggere påvirket ikke analysen i bekymringsverdig grad (Tabachnick og Fidell, 2001). Kaiser-Meyer-Olkin verdien var på .764 og Bartlett's Test of Sphericity var signifikant. Dette indikerer at korrelasjonsmatrisen kan danne utgangspunkt for komponentanalyse (Pallant, 2010).

⁶ Mer utfyllende resultater fra analysen er å finne i Appendiks 1.

Figur 3. Semantiske differensialer inkludert i målet på *forventninger til første samleie*.

Figur 3 viser faktor 1, *forventninger til første samleie*, som indikerer i hvilken grad respondenten har proaktive og positive forventninger til første samleie. Målets indre konsistens (α) ble vurdert som tilstrekkelig for å brukes som en skala med indeksskåre i videre analyser.

Figur 4. Semantiske differensialer inkludert i målet på *bekymringer for første samleie*.

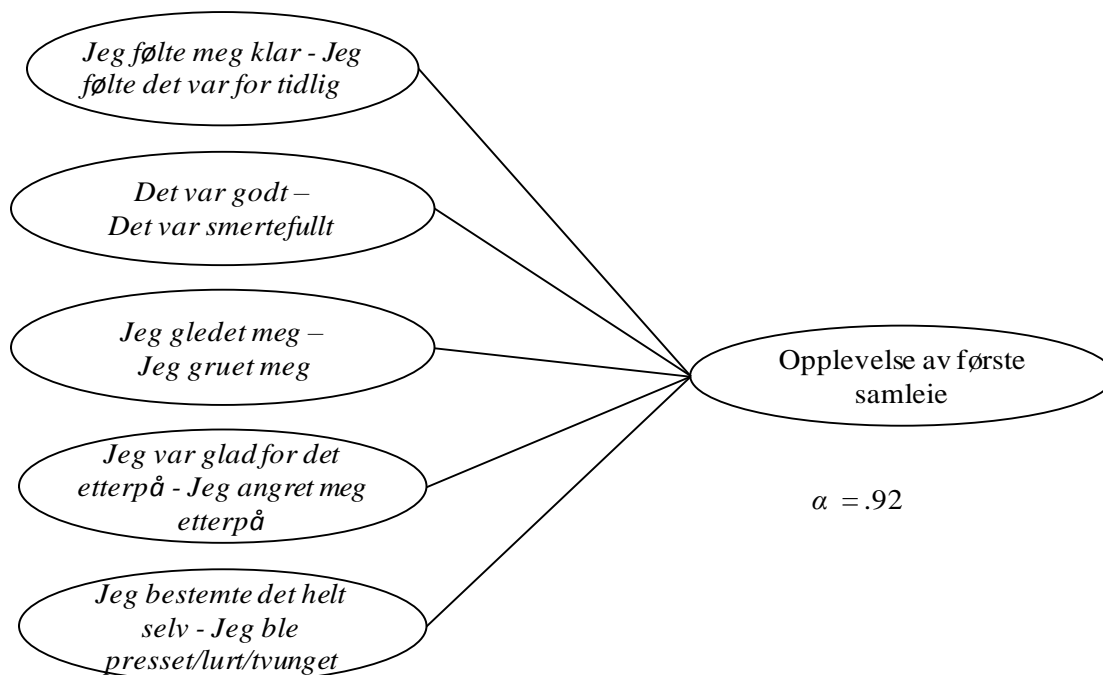
Figur 4 viser faktor 2 som blir kalt *bekymringer for første samleie* og indikerer i hvilken grad man er redd for konsekvenser i form av sykdom og graviditet, samt å bli lurt eller presset til

samleie. Målets indre konsistens (α) ble vurdert som tilfredsstillende for videre bruk som skala med indeksskåre.

4.5.7 Opplevelse av første samleie

De av elevene som hadde samleiedebutert beskrev sin opplevelse av sitt første samleie ved hjelp av seks semantiske differensialer. Disse ble undersøkt ved hjelp av *principal component analysis* med samme fremgangsmåte som brukt i analyse av *tanker om første samleie*.

Forutsetninger for bruk av metoden var tilfredsstillt. Ett del-ledd ble valgt fjernet. Resultater fra komponentanalysen indikerte at de resterende fem del-leddene kunne inkluderes i en felles faktor som forklarte 74.8 % av variansen⁷. Målets indre konsistens (α) ble vurdert som tilstrekkelig for å brukes som en skala med indeksskåre i videre analyser.

Figur 5. Semantiske differensialer inkludert i opplevelse av første samleie.

⁷ Utfyllende resultater fra analysen er gjengitt i Appendiks 1.

4.6 Statistiske analysemetoder

Datamaterialet fra spørreundersøkelsen ble analysert ved hjelp av SPSS versjon 18.0 og Microsoft Office Excel 2007. Ingen av analysene gjort i denne studien gir grunnlag for å trekke konklusjoner om årsaksforhold.

For å undersøke signifikante forskjeller i gjennomsnitt mellom jenter og gutter på variabler i forskningsspørsmål 1, 2 og 3, ble det brukt t-test og kji-kvadrat. Pearson produkt-moment korrelasjonskoeffisient ble regnet ut for å avdekke assosiasjoner mellom de ulike variablene i studien under forskningsspørsmål 4. Multippel lineær regresjonsanalyse ble benyttet for å undersøke hvilke variabler som kan forklare variasjon i *forventninger til første samleie*, *bekymringer for første samleie* og *opplevelse av første samleie* under forskningsspørsmål 5.

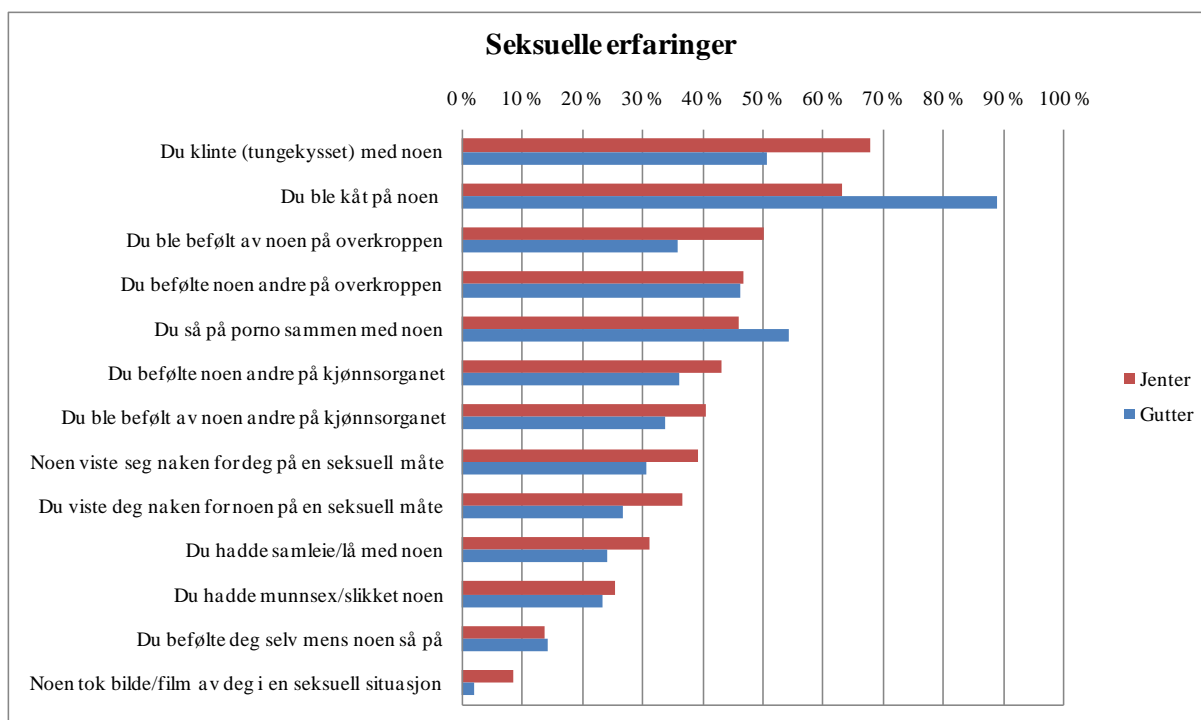
5.0 Resultater

Presentasjonen av studiens resultater følger forskningsspørsmålenes rekkefølge. Først presenteres resultater fra deskriptive analyser av seksuelle erfaringer, holdninger til kjærlighetsnormen, pornografibruk og forekomst av seksuelle krenkelser. Herunder vil også sexistiske holdninger og selvaktelse presenteres. Deretter vil ungdommenes tanker om og opplevelse av første samleie redegjøres for. Resultatene presentert så langt danner deretter utgangspunkt for påfølgende korrelasjon- og regresjonsanalyser.

Spørsmål 1: Hva kjennetegner 14-16-åringenes opparbeiding av seksuell erfaring, pornografibruk og holdninger til kjærlighetsnormen, og i hvor stor grad har de blitt utsatt for seksuelle krenkelser?

5.1 Opparbeiding av seksuell erfaring

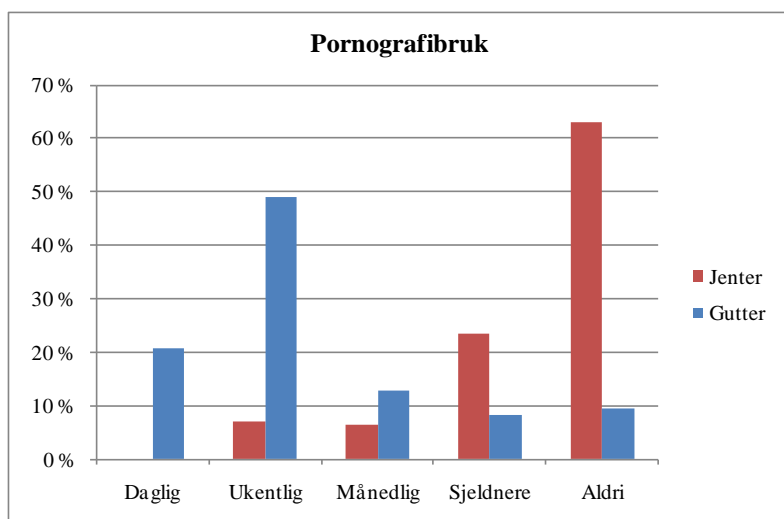
Figur 6 viser en grafisk framstilling av hvor mange prosent av elevene som har gjort seg de ulike seksuelle erfaringene. Grovt sett kan man si at andelen elever reduseres med økende kompleksitet i de seksuelle erfaringene, og noen ungdommer har altså kommet lengre enn andre. Dette tyder på at elevenes seksuelle utforskning følger en trappelignende utvikling hvor de går stegene gradvis mot nye erfaringer. Resultatene er i tråd med funn fra tidligere studier av ungdommers seksuelle utforskningsprosess (Pedersen og Samuelsen, 2003). Som vi ser er det jevnt over litt flere jenter enn gutter som oppgir å ha hatt de ulike seksuelle opplevelsene. Omtrent en tredjedel av jentene og en fjerdedel av guttene har hatt samleie. Rundt en fjerdedel av begge kjønn har hatt munnsex.

Figur 6. Seksuelle erfaringer.

5.2 Pornografibruk

Figur 7 viser elevenes bruk av pornografi. Som vi ser er det stor forskjell mellom jenter og gutter når det kommer til bruk av pornografi. 70 % av guttene bruker pornografi ukentlig eller oftere, mens svært få jenter gjør det samme. Dette er i tråd med andre studier av ungdom og pornografi (Alexy et al., 2009; Bonino et al., 2006; Kjørholt og Sørensen, 2006; Löfgren-Mårtenson og Månsson, 2010; Mossige og Abrahamsen, 2007; Peter og Valkenburg, 2010a; 2010b). Kji-kvadrat test for uavhengighet viser at denne forskjellen er signifikant, $p < .001$. Phi koeffisient er på .72. Dette tilsvarer i følge Cohen (1992) en stor kjønnseffekt.

Figur 7. Pornografibruk.

5.3 Seksuelle krenkelseser

Tabell 4 viser hvor mange av elevene som har opplevd de ulike formene for seksuelle krenkelseser. 16,6 % av jentene og 7,6 % av guttene har opplevd én eller flere av disse krenkelsene. Forekomsten av seksuelle krenkelseser samsvarer med tall fra andre norske undersøkelser blant ungdom. Andelen jenter som har opplevd grove seksuelle overgrep har variert fra 6,1 til 15 %, mens andelen gutter har ligget mellom 1,6 og 7 %. Mildere former for krenkelseser som beføling og onanering har høyere forekomst, noe vi også ser i vår studie (Bendixen og Kennair, 2008; Mossige og Stefansen, 2007; Schou et al., 2007).

Tabell 4. *Opplevde seksuelle krenkelseser*

Har du noen gang i livet opplevd å bli lurt, presset eller tvunget til å ...	Jenter %	Gutter %
...beføle noen andre på overkroppen?	4,3	4,7
...beføle noen andres kjønnsorgan?	11,4	4
...bli befølt av noen på overkroppen?	8,1	3,4
...bli befølt av noen på kjønnsorganet?	9,8	2,7
...ha munnsex eller samleie med noen?	6,6	2,7

5.4 Kjærlighetsnormen

Tabell 5 viser elevenes holdninger til kjærlighetsnormen hvor lav skåre indikerer liten aksept for sex uten følelser. Både gutter og jenter rapporterer restriktive holdninger til å gjøre ulike seksuelle handlinger uten følelser. Samtidig finner vi at gutter viser signifikant høyere aksept for sex uten følelser enn jenter. Dette tilsvarer en moderat effektstørrelse på en halv standardenhet (Cohen, 1992). Denne forskjellen mellom kjønnene er i tråd med annen forskning (Clark, 2006; Löfgren-Mårtenson og Månsson, 2010; Meier et al., 2009; Penke og Asendorpf, 2008; Webster og Bryan, 2007).

Tabell 5. *Kjærlighetsnormen, selvaktelse og sexistiske holdninger*

	Hele utvalget (SD)	Jenter (SD)	Gutter (SD)	Cohen's <i>d</i>
Kjærlighetsnormen (1-4)	1.8 (0.8)	1.6 (0.7)	2.0 (0.9)**	.5
Selvaktelse (1-5)	3.5 (0.7)	3.2 (0.7)	3.8 (0.5)**	.99
Sexisme (1-5)	2.5 (0.7)	2.2 (0.5)	2.9 (0.6)**	1.27

Note. ** $p < .01$

5.5 Selvaktelse

Tabell 5 viser elevenes gjennomsnittlige skåre på målet for selvaktelse hvor høy skåre indikerer høy selvaktelse. Som vi ser har elevene i snitt høy selvaktelse, samtidig som det er en signifikant forskjell mellom kjønnene hvor jentene rapporterer lavere selvaktelse enn guttene. Dette tilsvarer en høy kjønnseffekt på nær en standardenhet (Cohen, 1992). Lignende kjønnsforskjell er også rapportert i andre studier (Alsaker og Olweus, 1993).

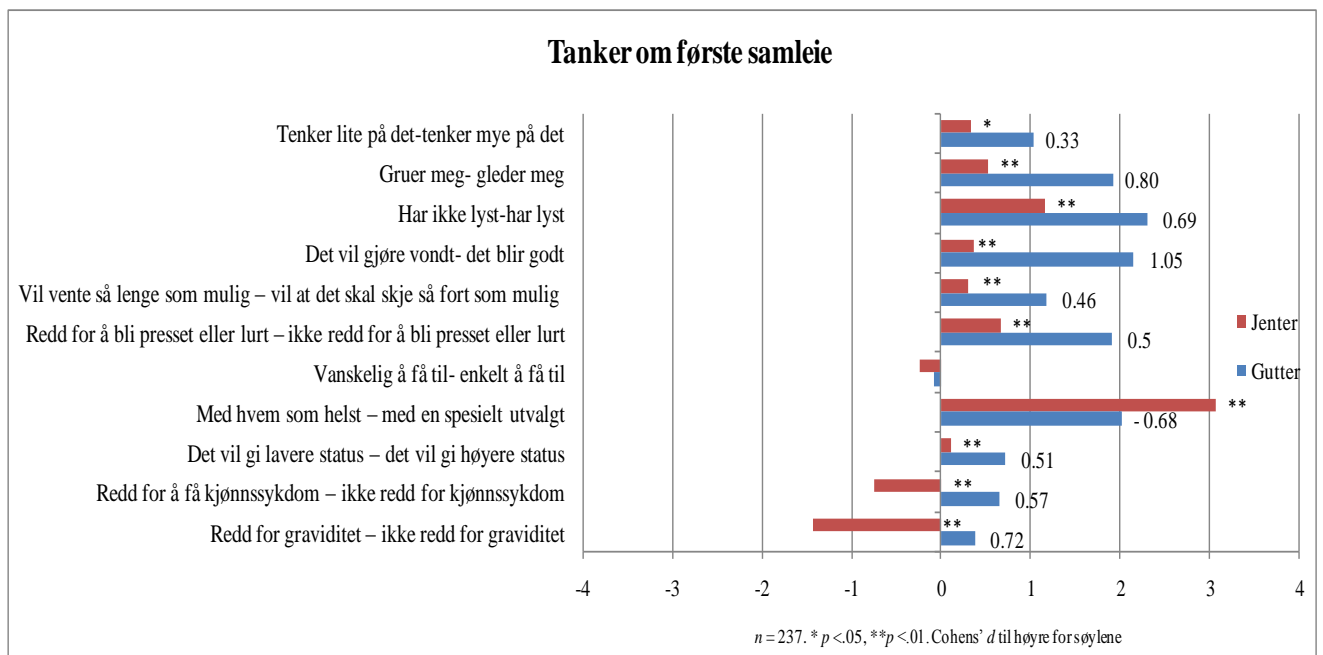
5.6 Sexisme

Tabell 5 viser elevenes sexistiske holdninger hvor høy skåre indikerer fordomsfulle og nedlatende holdninger til kvinner. Som vi ser har elevene i snitt liten grad av sexistiske holdninger. Samtidig er det en signifikant forskjell mellom kjønnene hvor guttene har et mer sexistisk kvinnesyn. Denne forskjellen indikerer en kjønnseffekt tilsvarende godt over en halv standardenhet (Cohen, 1992) og er i tråd med andre studier (Ekehammar et al., 2000).

Spørsmål 2: Hvilke tanker om første samleie har de av ungdommene som ikke har debutert?

5.7 Tanker om første samleie

De av ungdommene som ikke hadde debutert seksuelt beskrev sine tanker om første samleie ved hjelp av semantiske differensialer. En markering midt mellom ordparene tilsier at de føler begge setningene er like dekkende for deres oppfatning.

Figur 8. Tanker om første samleie.

Som vi ser av Figur 8 beskriver elevene sine tanker om første samleie i gjennomsnitt i positive termer, med noen unntak. Det er signifikante forskjeller mellom gutter og jenter, med unntak av dimensjonen enkelt å få til-vanskelig å få til. Disse forskjellene tilsvarer hovedsaklig moderate til høye kjønnseffekter (Cohen, 1992)⁸. Jentene forventer i større grad enn guttene at det skal bli vondt, er mer redd for å bli gravide og for å få kjønnssykdommer. Guttene viser seg å være mindre opptatt av at det første samleiet skal skje med en spesielt utvalgt, vil i større grad enn jentene at det skal skje så snart som mulig, har mer lyst enn

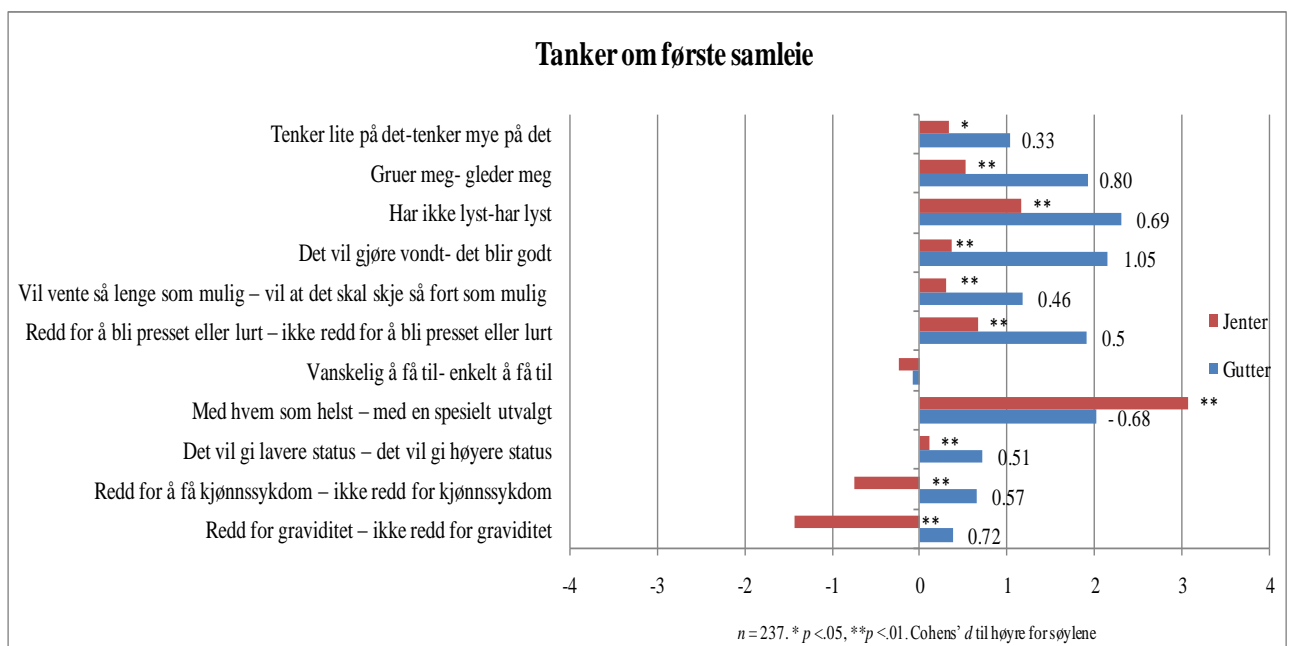
⁸ I følge Cohen (1992) kan $d > .50$ vurderes som en moderat effekt, og $d > .80$ kan vurderes som en høy effekt.

jentene og er mindre redd for å bli presset eller lurt. Oppsummert kan vi si at guttene har mer positive forventninger enn jentene.

Spørsmål 3: *Hvordan opplevde de av ungdommene som har debutert sitt første samleie?*

5.8 Opplevelse av første samleie

De av elevene som hadde samleiedebutert beskrev sin opplevelse av første samleie ved hjelp av semantiske differensialer. *Figur 9* viser at i gjennomsnitt beskrives opplevelsen av det første samleiet hos elevene i positive termer. Jentene og guttene er relativt samstemte i beskrivelsene av sine opplevelser. Jentene opplevde imidlertid første samleie som mer smertefullt enn guttene, samt gledet seg mindre i forkant. Disse forskjellene tilsvarer høye kjønnseffekter (Cohen, 1992).

Figur 9. Opplevelse av første samleie.

Spørsmål 4. *Hvilke assosiasjoner er det mellom selvaktelse, holdninger til kjærlighetsnormen, seksuelle krenkelser, pornografibruk, sexisme, forventninger til og bekymringer for første samleie, opplevelse av samleiedebut og kjønn?*

5.9 Korrelasjoner mellom variabler i studien

Som vi ser av Tabell 6 trer det frem flere signifikante og moderate til høye korrelasjoner (Cohen, 1992)⁹. Kjønn korrelerer fra moderat til høyt med selvaktelse, pornografibruk, sexistiske holdninger og forventninger til første samleie. Dette tyder på at det å være gutt er assosiert med høyere pornografibruk, mer sexistiske holdninger, høyere selvaktelse og mer positive forventninger til første samleie. Høyt pornografibruk er korrelert med sexistiske holdninger og positive forventninger til første samleie. Som vi ser er det sterke sammenhenger mellom kjønn, sexisme, pornografibruk og forventninger første samleie. Høy selvaktelse er assosiert med positiv opplevelse av første samleie.

Tabell 6. *Korrelasjoner (Pearsons r) mellom variabler i studien.*

	Selv-aktelse	Kjærlighets-normen	Seksuelle krenkelser	Porno	Sexisme	Forventninger første samleie	Bekymringer første samleie	Opplevelse første samleie
Kjønn	.45**	.22**	-.13*	.72**	.54**	.43**	-.36**	.21
Selvaktelse		.11	-.22**	.32**	.14*	.25**	-.26**	.51**
Kjærlighets-normen			.07	.33**	.31**	.20**	-.22**	-.12
Seksuelle krenkelser				.02	-.05	.08	.11	-.22
Pornografi					.52**	.60**	-.30**	.16
Sexisme						.32**	-.22**	.12
Forventninger første samleie							-.25**	

Note. * $p < .05$, ** $p < .01$.

⁹ I følge (Cohen, 1992) kan korrelasjoner over .3 og .5 vurderes som henholdsvis moderate og høye.

Da kjønn er sterkt assosiert med flere av variablene ble det også gjort separate korrelasjonsanalyser for jentene og guttene. Dette endret noen av sammenhengene. Korrelasjonene mellom sexisme og pornografi svekkes og er nå lave hos begge kjønn. Dette tyder på at kjønn ligger til grunn for denne korrelasjonen. Selvaktelse er høyt korrelert med opplevelse av første samleie for jenter ($r = .60$), men ikke for gutter ($r = .23$). Dette tyder på at selvaktelse henger sterkere sammen med jenters opplevelse av første samleie. Sammenhengen mellom pornobruk og forventninger til første samleie reduseres for begge kjønn, men er høyere for gutter ($r = .53$), enn for jenter ($r = .39$).

Spørsmål 5a: *I hvilken grad kan kjønn, selvaktelse, holdninger til kjærlighetsnormen, sexisme, pornografibruk og seksuelle krenkelser forklare variasjon i forventninger til første samleie blant de som ikke har debutert?*

5.10 Forventninger til første samleie

Lineær multippel regresjon ble gjennomført for å undersøke i hvilken grad de ulike variablene kan forklare variasjoner i forventninger til første samleie. Variablene brukt i denne og påfølgende regresjonsanalyser ble valgt som prediktorer på bakgrunn av forskning presentert innledningsvis som viser at dette er sentrale tema når det kommer til ungdommer og seksualitet. Innledende analyser av forutsetninger for bruk av lineær regresjon ble gjennomført¹⁰.

---

¹⁰ Ratioen mellom antall caser og antall variabler er tilfredsstillende, respondentenes svar er uavhengige av hverandre og uteliggere påvirker ikke analysene i betydelig grad. Fravær av multikollinearitet og heteroskedastisitet er bekreftet og parameterne grad av linearitet vurderes som akseptabel. Ikke alle variabelenes skårer er normalfordelte. Ved relativt store utvalg med N over 200, slik som i dette utvalget, mener imidlertid Tabachnick og Fidell (2001) at høy skjevhet eller spissitet ikke vil påvirke analysene i alvorlig grad. Forutsetningen om fravær av autokorrelasjon er imidlertid ikke møtt. Durbin-Watson's test gir en verdi på .512. Dette indikerer positiv autokorrelasjon (Miles og Shevlin, 2001) og gir i følge Field (2009) grunn til varsomhet i tolkning av resultater. Sjansen for å begå en Type 1-feil med utgangspunkt i resultater fra regresjonsanalysen vil være noe forhøyet (Tabachnick og Fidell, 2001).

Tabell 7. *Multiple lineære regresjonsanalyser hvor avhengige variabler er forventninger til (n=219) og bekymringer for første samleie (n=222) blant de som ikke har samleiedebutert og opplevelse av første samleie (n =83) blant de som har debutert.*

	Første samleie								
	Forventninger			Bekymringer			Opplevelse ¹¹		
	B	SE	β	B	SE	β	B	SE	β
Kjønn	-.060	.247	-.022	-.984	.432	-.235*	-.390	.569	-.107
Kjærlighetsnormen	-.014	.099	-.009	-.363	.173	-.144*	-.459	.228	-.210*
Sexisme	.052	.142	.025	.019	.249	.006	.348	.330	.129
Pornografi	.533	.079	.574**	-.083	.138	-.059	.079	.180	.064
Selvaktelse	.179	.124	.093	-.312	.216	-.106	1.381	.282	.541**
Seksuelle krenkelser	.354	.238	.087	.442	.416	.071			
R²	.371			.169			.301		
Justert R²	.352			.145			.254		

Note. * $p < .05$, ** $p < .01$

Tabell 7 viser resultater fra multippel lineær regresjonsanalyse med *forventninger første samleie* som avhengig variabel. Den helhetlige modellen som inneholder alle prediktorene forklarer 37.1 % av variansen i *forventninger til første samleie* og er statistisk signifikant, $F(6, 202) = 19.87, p < .001$. Som vist i Tabell 7, er det kun én av de uavhengige variablene, *pornografibruk*, som gir et signifikant bidrag til modellen. Hyppig pornografibruk predikerer altså positive forventninger til første samleie¹².

Spørsmål 5b: *I hvilken grad kan kjønn, selvaktelse, holdninger til kjærlighetsnormen, sexisme, pornografibruk og seksuelle krenkelser forklare variasjon i bekymringer for negative konsekvenser av første samleie blant de som ikke har debutert?*

¹¹ Seksuelle krenkelser ble ikke inkludert som prediktor for opplevelse av første samleie. Årsaken til dette er at rapporterte tilfeller av seksuell krenkelser kan være samme hendelse som første samleie. Dette vil kunne medføre redusert uavhengighet mellom variablene.

¹² Pornografibruk forblir signifikant prediktor i tilsvarende regresjonsanalyse uten kjønn som prediktorvariabel.

5.11 Bekymringer for første samleie

Innledende analyser bekrefter at forutsetninger for bruk av multippel lineær regresjon er møtt. Tabell 7 viser resultater fra multippel lineære regresjonsanalyse med *bekymringer for første samleie* som avhengig variabel. Den helhetlige modellen som inneholder alle prediktorene forklarer 16.9 % av variansen i *bekymringer for første samleie* og er statistisk signifikant, $F(6, 205) = 7.0, p < .001$. Som vist i Tabell 7, er det to av de uavhengige variablene, *kjønn* og *holdninger til kjærlighetsnormen* som gir et signifikant bidrag til modellen. Dette tyder på at å være jente, samt å ha holdninger i tråd med kjærlighetsnormen predikerer større grad av bekymringer for negative konsekvenser av å ha første samleie¹³.

Spørsmål 5c: *I hvilken grad kan kjønn, selvaktelse, holdninger til kjærlighetsnormen, sexisme, pornografibruk og seksuelle krenkelser forklare variasjon i opplevelse av første samleie?*

5.12 Opplevelse av første samleie

Analyser av forutsetninger for bruk av multippel lineær regresjon ble gjennomført¹⁴. Resultater fra multippel lineær regresjonsanalyse med *opplevelse første samleie* som avhengig variabel er vist i Tabell 7. Den helhetlige modellen med alle prediktorene forklarer 30.1 % av variansen i *opplevelse første samleie* og er statistisk signifikant, $F(5, 74) = 6.39, p < .001$. Som vist i Tabell 7, er det to av de uavhengige variablene, *selvaktelse* og *holdninger til kjærlighetsnormen* som gir et signifikant bidrag til modellen. Å ha holdninger i tråd med kjærlighetsnormen og høy selvaktelse predikerer positiv opplevelse av første samleie¹⁵.

---

¹³ Pornografibruk og selvaktelse viser seg som signifikante prediktorer når kjønn ikke inkluderes som prediktorvariabel i analysen. Inklusjon av kjønnsvariabelen demper altså effekten av porno og selvaktelse, og fører til en effekt av kjønn og holdninger til kjærlighetsnormen.

¹⁴ Alle tidligere nevnte forutsetninger var møtt med unntak av normalfordeling av alle variabler og homoskedastisitet. Da utvalgsstørrelsen er noe lav, kan fraværet av normalfordeling spille inn på analysen. Residualene er imidlertid tilnærmet normalfordelte, og i tråd med Tabachnick og Fidell (2001) kan dette derfor godtas. Heteroskedastisitet tyder på at forholdet mellom variablene er mer komplekst enn det som er indikert av modellen (Miles og Shevlin, 2001). I følge Tabachnick og Fidell (2001) innvirker imidlertid ikke heteroskedastisitet i svært alvorlig grad på analyse av ugrupperte data. De foreslår å bruke et strengere α -nivå for vurdering av signifikans når variabler ikke er transformerte og anbefaler $p < .025$. Denne anbefalingen vil derfor etterfølges i tolkning av resultater fra påfølgende regresjonsanalyse.

¹⁵ Selvaktelse, men ikke holdninger til kjærlighetsnormen, forblir signifikant variabel når kjønn ikke inkluderes som prediktor. Inklusjon av kjønnsvariabelen bidrar altså til at en effekt av holdninger til kjærlighetsnormen blir tydelig.

6.0 Diskusjon

Studiens hovedfunn vil først bli oppsummert. Deretter vil det redegjøres for metodiske begrensninger ved undersøkelsen. Med utgangspunkt i studiens forskningsspørsmål vil så studiens hovedfunn diskuteres i lys av tidligere forskning på temaene. Etter dette vil noen av disse resultatene drøftes opp mot forebygging av seksuelle krenkelser blant unge med særlig fokus på implikasjoner for skolens seksualundervisning. Til slutt foreslås fokusområder for videre forskning.

6.1 Oppsummering av studiens hovedfunn

Denne studien undersøker ungdommers seksuelle utforskning med utgangspunkt i en rekke variabler. Resultatene tyder på at ungdommene følger et trappelignende forløp i opparbeiding av seksuell erfaring, hvor de beveger seg gradvis gjennom ulike nivå av seksuelle handlinger med økende alvorlighetsgrad. Vi ser at en liten, men betydelig andel av ungdommene har opplevd seksuelle krenkelser, og jentene er her i flertall. Guttene ser ofte pornografi, mens få jenter gjør det samme. Studien avdekker at kjærlighetsnormen står sterkt i ungdommenes holdninger. Ungdommene mener i stor grad at sex bør skje mellom personer i en nær relasjon, og særlig jentene har holdninger i tråd med denne kjærlighetsnormen.

De av ungdommene i utvalget som har samleiedebutert, beskriver denne opplevelsen i positive termer. Imidlertid viser det seg at jentene gledet seg mindre i forkant enn guttene, og de opplevde det som mer smertefullt. Blant ungdommene som ikke har samleiedebutert, ser vi at jentene i større grad enn guttene forventer at det skal bli vondt, de er mer redde for å bli gravide og for å få kjønnssykdommer. Jentene har dessuten mindre lyst til å ha første samleie, og de er mer redde for å bli presset eller lurt til dette. Guttene viser seg å være mindre opptatt av at det første samleiet skal skje med en spesielt utvalgt person, og de vil i større grad enn jentene at det skal skje så snart som mulig. Oppsummert kan vi si at guttene har mer positive tanker om, og en mer positiv opplevelse av første samleie enn det jentene har.

Ved nærmere undersøkelse av hvilke variabler som kan forklare forventninger til første samleie blant de som ikke har debutert, ser vi at pornografibruk trer fram som en sentral faktor hvor høyt forbruk av porno predikerer positive forventninger. Å være jente og å ha holdninger i tråd med kjærlighetsnormen, ser ut til å predikere bekymringer for negative konsekvenser av å samleiedebutere. Å ha holdninger i tråd med kjærlighetsnormen og høy selvaktelse predikerer positiv opplevelse av første samleie.

6.2 Metodiske vurderinger

Studien baserer seg på selvrapporing. Dette kan være assosiert med en del metodiske utfordringer. Respondenter feilrapporterer i større grad i studier av sensitive tema (Tourangeau og Yan, 2007), og tendenser til underrapportering av seksuelle overgrep fra barndommen har blitt avdekket (Widom og Morris, 1997). Dette kan også være tilfelle i denne studiens utvalg. Samtidig har Meston et al. (1998) vist at tendens til å fremstille seg selv i et uriktig fordelaktig lys, såkalt sosial ønskelighet, påvirket svar på seksualitetsvariabler i svak grad. De mener dette tyder på at noen mennesker kan ”pynte på sannheten” når de rapporterer, men at anonyme undersøkelser av seksualitet ikke er særlig utsatt for skjevheter på grunn av sosial ønskelighet (Meston et al., 1998). Denne typen skjevheter i datamateriale er dessuten vurdert som mindre alvorlig når man undersøker sammenhenger mellom variabler heller enn nivåforskjeller (Hardt og Rutter, 2004). Tourangeau og Yan (2007) viser til at selvrapporing i form av skriftlig og anonymt spørreskjema er mindre utsatt for feilrapportering enn intervju ansikt til ansikt eller over telefon.

Kjønnsforskjeller påvist ved hjelp av selvrapporing har blitt kritisert for å gjenspeile kjønnsforskjeller i selve rapporteringen, og ikke faktiske kjønnsforskjeller i seksualitet (Alexander og Fisher, 2003; Petersen og Hyde, 2010a). For eksempel kan en slik tendens i denne studien ha gitt seg utslag i at elevene svarte i tråd med sosiale normer. En aktuell norm i denne sammenhengen kan være en ”dobbelt-standard” som vektlegger jenter kun bør ha sex

i en nær og forpliktende relasjon, mens gutter kan ha uforpliktende sex (Krange og Pedersen, 1999). Pinquart (2010) beskriver en annen form for ”dobbelt-standard” hvor menn, men ikke kvinner, kan være seksuelt pågående. Dette kan ha ført til at guttene og jentene i utvalget henholdsvis over- og underrapporterte seksuell erfaring.

I denne studien rapporterte derimot flere jenter enn gutter at de hadde debutert seksuelt. Dette er et funn som finner støtte i andre studier (Pedersen og Samuelsen, 2003; Træen et al., 2002). Disse funnene taler i mot systematisk under – og overrapportering av seksuell erfaring hos henholdsvis jenter og gutter i tråd med normer beskrevet av Krange og Pedersen (1999) og Pinquart (2010). Denne vurderingen samsvarer med slutninger gjort av Hawes et al. (2010) og Mossige og Stefansen (2007) på bakgrunn av en lignende rapporteringstendens. Når det gjelder andre mål enn seksuell erfaring, som for eksempel forventninger eller holdninger, kan også nevnte seksuelle normer ha betydning for elevenes rapportering. For eksempel kan en slik påvirkning gjøre det vanskelig for jenter å uttrykke aksept for sex uten nær relasjon til partner og utfordrende for gutter å mene at sex bør forbeholdes nære relasjoner. Holdninger til seksualitet ser imidlertid ut til å være mindre sårbare for påvirkning av sosiale normer ved selvrappotering enn atferdsmål (Alexander og Fisher, 2003; Fisher, 2009). Men vi kan samtidig ikke utelukke at det har forekommet skjevheter i rapportering som følge av påvirkning fra sosiale normer.

Elevene i denne studien svarte på spørreskjemaet i klasserommet i nærvær av medelever. Selv om de ble sikret anonymitet gjennom innlevering av skjemaet i lukket konvolutt og selv om de satt uten innsyn i hverandres skjema, kan vissheten om andre medelevers tilstedeværelse ha påvirket elevenes svar. Det betyr at svarene kan tendere til å bli for eksempel useriøse. Ved gjennomgang av utfylte skjema var det imidlertid få som bar preg av dette, og vi fant få tydelig ”tullete” svar. Som nevnt innledningsvis, var det også få elever som oppga at de ikke hadde svart seriøst og ærlig på spørsmålene i skjemaet. Andre forskere har dessuten også

erfart at ungdommer synes å gi reliable og valide svar i studier av sensitive seksuelle tema (Nooner et al., 2010).

Utvalget i undersøkelsen er ikke tilfeldig trukket og det er ikke representativt for populasjonen av 10.klassinger hverken i Trondheim eller i Norge. Dette påvirker den eksterne validiteten av konklusjoner som trekkes på bakgrunn av studiens resultater. Elevenes deltakelse var betinget av lærers innsats og tilrettelegging for rekruttering av respondenter. Videre var det en forutsetning at foreldre godtok deltagelse og ga aktivt samtykke. Det var også avgjørende at de av elevene som selv ønsket å delta, hadde husket skriftlig tillatelse og var til stede på skolen den dagen undersøkelsen ble gjennomført. Alle disse forutsetningene førte til en relativt lav svarrespons og kan ha medført skjevheter i utvalget. Det er uvisst om og eventuelt på hvilken måte de elevene som deltok skiller, seg fra de som ikke deltok.

Courser et al. (2009) avdekket at krav om aktivt samtykke fra foreldre, ga betydelig lavere svarprosent enn passivt samtykke. De fant også at ungdommene rapporterte mindre antisosial atferd og bruk av rusmidler. Dette kan tyde på at aktivt samtykke fra foreldre fører til underrapportering av sosialt uønsket atferd, eller at denne fremgangsmåten medfører bortseleksjon av ungdom med mye antisosial atferd. Om dette gjelder denne studiens utvalg, er usikkert. Det er mulig at en lignende effekt har gitt seg utslag i rapportering av for eksempel seksuelle erfaringer. Flesteparten av elevene i dette utvalget er som kjent under den seksuelle lavalder, og samleie i denne alderen kan dermed oppfattes som sosialt uønsket.

Courser et al. (2009) beskriver problemer de møtte i arbeidet med å få gjennomført en spørreundersøkelse på ungdomsskoler. De av skolene som avsto fra deltagelse, begrunnet dette med behov for å verne om undervisningstid. Dette var en utfordring som også gjorde seg gjeldene i gjennomføringen av spørreundersøkelsen som denne studien bygger på. Fremtidige studier av ungdomsskoleelever bør derfor ta sikte på å bli innlemmet i undervisningsplanen, for å få større og mer representative utvalg.

Ved bruk av spørreskjema ønsker man at respondenten skal tolke spørsmålene i tråd med forskerens intensjoner. Schwarz og Oyserman (2001) anbefaler derfor pilottesting av spørreskjema. Dette var desverre ikke mulig å gjennomføre i forkant av denne studien. Schwarz og Oyserman (2001) redegjør også for hvordan spørsmålsformuleringer kan virke inn på respondentens svar, og de anbefaler bruk av validerte spørsmål ved utvikling av nye spørreskjema. Denne anbefalingen er forsøkt etterfulgt her, samtidig som det var nødvendig å utvikle noen mål spesielt for denne studien. Dette innebærer at validiteten ved disse målene er noe mer usikker. Når det gjelder reliabilitet i en indeks, er det vanlig å estimere dette ved å regne ut Cronbach's Alfa. I følge Field (2009) ansees vanligvis verdier over .7 som akseptable i samfunnsvitenskapelig forskning. Alle målene i denne studien tilfredsstiller dette kravet.

Tross en del metodiske begrensninger, har denne studien samtidig en styrke gjennom å ta utgangspunkt i elever i grunnskolen. Elever i grunnskolen antas å være en mer heterogen gruppe enn elever og studenter ved videregående skole og universiteter, hvor seleksjon basert på sosioøkonomiske variabler, interesser og ferdigheter forekommer (Hegna et al., 2004; Mossige og Stefansen, 2007). Denne studien møter dermed behovet for større bredde i utvalgene i studier av seksualitet, noe som har blitt etterlyst av blant andre Petersen og Hyde (2010b). Utvalget består dessuten av elever fra ni ulike skoler fra ulike deler av Trondheim kommune. Dette gir geografisk spredning og variasjon i sosioøkonomisk status assosiert med ulike områder av denne store kommunen. Det er gjort lite tidligere forskning på yngre ungdommer og seksualitet i Norge. De siste årenes store landsrepresentative studier har med unntak av Schou et al. (2007), blitt gjennomført blant elever i videregående skole. Studien er derfor på mange måter unik, ved at den studerer unge ungdommer som er midt i den perioden i livet hvor mange gjør nye seksuelle erfaringer.

6.3 Seksuelle erfaringer, pornografibruk, kjærlighetsnorm og seksuelle krenkelser

Lite forskning er gjort på yngre ungdommers seksualitet, og det er derfor interessant å se om denne aldersgruppen kjennetegnes av lignende tendenser som eldre ungdommer. Denne studien har derfor undersøkt opparbeiding av seksuelle erfaringer, holdninger til kjærlighetsnormen, pornografibruk og forekomst av seksuelle krenkelser i det aktuelle utvalget av 14-16-åringer.

Våre funn støtter Pedersen og Samuelsens (2003) beskrivelser av seksuelle skript, hvor unge mennesker som oftest starter med kyssing og klining, og at de etterhvert beveger seg videre i kulturelt foreskrevet alvorlighetsgrad fram til samleie. Det er imidlertid færre ungdommer i vårt utvalg som har hatt munnsex enn samleie. Dette skiller seg fra Pedersen og Samuelsens resultater fra et utvalg av ungdom mellom 13 og 19 år. De fant at munnsex og samleie ble introdusert omtrent samtidig i tid. Det må imidlertid her nevnes at ungdommene i vår studie er yngre, og dermed har færre av dem samleiedebutert sammenlignet med Pedersen og Samuelsens studie. I likhet med funn fra andre studier viser vår studie at jenter i gjennomsnitt er yngre enn guttene når de gjør sine første seksuelle erfaringer med andre (Breidablik og Meland, 2004; Pedersen og Samuelsen, 2003; Træen et al., 2002). I tråd med mye annen forskning (Alexy et al., 2009; Bonino et al., 2006; Daneback, et al., 2009; Löfgren-Mårtenson og Månsson, 2010; Peter og Valkenburg, 2010a; Peter og Valkenburg, 2010b; Træen et al., 2004; Træen et al., 2006) finner også denne studien at mange av ungdommene har sett porno, og at særlig guttene bruker pornografi jevnlig.

Studien viser videre at en betydelig andel av ungdommene har blitt utsatt for seksuelle krenkelser av ulik alvorlighetsgrad hittil i livet. Man bør her være klar over at denne studien har brukt formuleringen ”*presset, lurt eller tvunget*”. Dette er en formulering som ligger tett opp til det engelske begrepet ”sexual coercion” (Enosh, 2007; Kjellgran et al., 2010), som kan oversettes til ”seksuell tvang”. Formuleringen vil da inkludere situasjoner hvor verbalt press

og/eller fysisk makt har blitt bruk for å oppnå seksuell omgang. En slik formulering vil være bredere og fange opp flere hendelser av mer variert alvorlighetsgrad, enn hvis man for eksempel spør om noen har blitt tvunget med fysisk makt eller utsatt for overgrep/voldtekt (Smette, 2006). Som kjent er det debatt omkring hvilke definisjoner og formuleringer som bør brukes i studier av seksuelle krenkelser og overgrep (Haugaard, 2000). Med dette i bakhodet kan vi imidlertid si at forekomsten av seksuelle krenkelser i dette utvalget samsvarer med tall fra andre studier av ungdommer i Norge (Bendixen og Kennair, 2008; Mossige, 2001; Mossige og Abrahamsen, 2007; Mossige og Dyb, 2009; Mossige og Stefansen, 2007; Schou et al., 2007). Denne undersøkelsen skiller ikke mellom krenkelser utført av jevnaldrende og av andre personer, og den skiller heller ikke mellom barndom og ungdomstid. Resultatene sier derfor ikke noe om forekomsten av seksuelle krenkelser mellom ungdommer i dette utvalget.

Det har blitt hevdet at kjærlighetsnormen står for fall blant dagens unge (Pedersen og Samuelsen, 2003). Jenter ser nå ut til å ha like mye sex utenfor parforhold som det gutter har. Det er her viktig å merke seg at Pedersen og Samuelsen (2003) har studert atferd. Denne studien indikerer imidlertid at kjærlighetsnormen ikke står for fall når det gjelder holdninger. 14-16-åringene aksepterer i liten grad sex utenfor nære relasjoner. Dette er i tråd med andre studier som viser at en stor andel ungdom, uavhengig av kjønn, mener sex er best mellom personer med følelser for hverandre (Higgins et al., 2010; Træen og Kvalem, 1996). Både gutter og jenter har vist seg å forklare anger etter første samleie med at relasjonen ikke var god nok, eller at det ikke skjedde med den rette (Martino et al., 2009).

Samtidig som både gutter og jenter mener sex hører hjemme i en nær relasjon, viser denne studiens resultater at denne holdningen står sterkere hos jentene. Jentene ønsker dessuten også i større grad enn gutten at samleiet skal skje med en spesielt utvalgt, og de er mer opptatte av å vente så lenge som mulig. At jentenes holdninger i større grad samsvarer med kjærlighetsnormen støtter opp under annen forskning som har vist at kvinner har mer

restriktive sosioseksuelle holdninger enn menn (Clark, 2006; Lipppa, 2009; Löfgren-Mårtenson og Månsson, 2010; Meier et al., 2009; Penke og Asendorpf, 2008; Schmitt, 2005; Simpson og Gangestad, 1991; Yost og Zurbriggen, 2006; Webster og Bryan, 2007). Ser vi dette i sammenheng med Pedersen og Samuelsen (2003) funn, kan det se ut til at man finner ulike resultat avhengig av om man studerer kjærlighetsnormen med hensyn til atferd eller holdninger. Andre studier har vist at kjønnsforskjellene er tydeligst i sosioseksuelle ønsker og holdninger, mens forskjellen er fraværende i atferd, som for eksempel å ha sex uten en nær relasjon til partneren (Clark, 2006; Penke og Asendorpf, 2008; Webster og Bryan, 2007). Dette kan forklare hvorfor denne studien finner støtte for at kjærlighetsnormen står sterkere blant jenter, mens Pedersen og Samuelsen (2003) ikke gjør det.

I land med høy grad av likestilling er forskjellene i sosioseksuelle holdninger mellom kjønnene mindre (Lippa, 2009; Schmitt, 2005). Denne studien gir imidlertid grunn til å tro at unge jenter og gutter i likestilte Norge (Aanensen, 2008; Statistisk sentralbyrå, 2011) likevel ikke er helt samstemte i sine holdninger til kjærlighetsnormen. I lys av dette vil evolusjonspsykologiske forklaringer kunne argumentere for at kjønnsforskjeller i sosioseksuelle holdninger er evolusjonære tilpasninger, og at forskjellene derfor ikke vil forsvinne helt som følge av sosiale og kontekstuelle endringer (Buss og Schmitt, 1993; Campbell, 2008; Trivers, 1972). Samtidig vil man ut i fra et mer sosialkonstruktivistisk utgangspunkt kunne peke på at dette kan være et resultat av at det fortsatt eksisterer ulike sosiale normer for kvinner og menns seksuelle praksis (Krange og Pedersen, 1999; Pinguart, 2010).

6.4 Tanker om første samleie

Denne studien har videre undersøkt hvilke tanker ungdommer som ikke har samleiedebutert, har om sitt første samleie. Ungdommene har jevnt over positive forventninger til første samleie, og de ser altså fram til dette. Men forskjellene mellom kjønnene er tydelige. Jentene

har mer negative forventninger til første samleie enn det guttene har. Disse forskjellene i forventninger er i overensstemmelse med funn fra tidligere studier som har forsket på opplevelsen av første samleie. Det er heftet mer ambivalens og usikkerhet til første samleie for kvinner (Holland et al., 2010). Jenter rapporterer i større grad å ha følt seg presset (Hawes et al., 2010; Wight et al., 2008), de angrer mer enn gutter (Higgins et al., 2010; Martino et al., 2009; Wight et al., 2008), og de opplever mindre fysiologisk og psykologisk tilfredsstillelse (Higgins et al., 2010). Vi vet også at kvinner ofte rapporterer å ha mindre sexlyst enn menn (Leiblum, 2002). Mange flere jenter enn gutter opplever dessuten seksuelle krenkelser og overgrep (Bendixen og Kennair, 2008; Mossige, 2001; Mossige og Abrahamsen, 2007; Mossige og Stefansen, 2007; Schou et al., 2007). På denne måten kan jentenes negative forventninger i denne studien sies å samsvare med realitetene som en del unge jenter erfarer når de innleder et aktivt seksualliv.

Kjønnsforskjellen i forventninger til første samleie kan også forklares med at det eksisterer ulike sosiale normer for jenter og gutter når det gjelder sex. Holland et al. (2010) mener unge jenter blir presset inn i en tradisjonell feminin kjønnsrolle, hvor de blir passive deltakere i prosessen rundt første samleie. Dette kan videre redusere deres positive utbytte av samleiedebuten. Samtidig vil man, ut i fra et evolusjonspsykologisk perspektiv, kunne mene at disse kjønnsforskjellene er evolverte adaptasjoner, som neppe vil forsvinne helt som følge av tiltak rettet mot seksuell frigjøring av kvinner. Samleie har gjennom evolusjonen ført med seg større kostnader for kvinner enn for menn. Det er kvinnen som risikerer graviditet, og det er hun som må bære kostnadene ved svangerskap og amming. Selv om moderne prevensjonsmidler har gjort det mulig å forhindre uønskede svangerskap, vil evolverte psykologiske tilpasninger fortsatt kunne gjøre seg gjeldende. Dette kan forklare hvorfor kvinner er mer restriktive i forhold til hvem de har sex med, og i hvilken fase av relasjonen de ønsker dette skal skje (Buss og Schmitt, 1993; Trivers, 1972). Psykologiske tilpasninger i

form av bekymring for å bli utsatt for uønsket sex kan dessuten forstås som en tilpasning som skal forhindre at kvinner blir voldtatt (Buss, 2009).

6.5 Opplevelse av første samleie

Når det gjelder de av ungdommene som har samleiedebutert, finner vi at dette for de aller fleste var en positiv opplevelse. Dette funnet er i tråd med annen forskning, som viser at generelt sett har ungdommer positive seksuelle opplevelser (Higgins et al., 2010; Wight et al., 2008). Med utgangspunkt i kjønnsforskjellene med hensyn forventninger til første samleie, samt resultater fra tidligere nevnte forskning på kvinner og første samleie, kunne vi forvente at de av jentene i utvalget som hadde debutert, ville ha rapportert mer anger, mer press og at de i mindre grad følte seg klar for samleiet. Vi finner imidlertid ikke støtte for disse antagelsene.

Kjønnsforskjellene er altså mer uttalte når det gjelder forventninger til første samleie enn når det kommer til opplevelse av første samleie. På to dimensjoner ser vi likevel at jentene rapporterer en mer negativ opplevelse enn guttene. Jentene uttrykker at de i større grad gruet seg til første samleie, og de opplevde samleiedebuten som mer smertefull. Dette støtter opp under studier som viser at samleie kan være fysisk smertefullt for en del kvinner (Elmerstig et al., 2008; Farmer og Meston, 2007).

De av ungdommene i utvalget som har hatt samleie, har debutert tidligere enn gjennomsnittet. Ung alder ved samleiedebut har vist seg å være assosiert med å angre i etterkant, og å føle seg presset av partner, uavhengig av kjønn (Martino et al., 2009; Wight et al., 2008). Denne tendensen ser vi ikke blant ungdommene i denne studien.

6.6 Hva forklarer forventninger til og bekymringer for første samleie?

Studien har videre undersøkt om noen av de inkluderte variablene kunne forklare forventninger til første samleie og bekymringer for negative konsekvenser av å

samleiedebutere. I tillegg til å analysere deskriptive data og undersøke kjønnsforskjeller, er det viktig å studere mønstre som kan forklare sammenhenger ut over nivåforskjeller mellom jenter og gutter.

Pornografi trer fram som den viktigste variabelen for å forklare forventninger til første samleie blant dem som ikke har samleiedebutert. Ungdommer som ser mye pornografi, har mer positive forventninger enn de som ikke gjør det. Dette funnet kan sies å være noe overraskende, da tidligere studier har påvist negative konsekvenser av eksponering for pornografi (Peter og Valkenburg, 2009a; 2010a; 2010b). Denne studien gir imidlertid ikke grunnlag for å undersøke kausalitet i dette forholdet. Det er dermed usikkert om pornografi gir positive forventninger, eller om det er slik at de som i utgangspunktet er mer positive til første samleie ser mer porno. Pornografibruk kan være et uttrykk for seksuell interesse. Det må dessuten her tas forbehold om at forutsetningen om fravær av autokorrelasjon for bruk av regresjonsanalyse ikke var oppfylt. Pornografibruk er imidlertid signifiant prediktor ved $p < .001$. I tråd med vurderinger gjort av Tabachnick og Fidell (2001) er sammenhengen mellom pornografibruk og forventninger til første samleie derfor trolig ikke overvurdert.

Sammenhengen mellom porno og positive forventninger står i kontrast til Peter og Valkenburg (2010b), som så en sammenheng mellom pornografibruk og utvikling av seksuell usikkerhet. Denne sammenhengen kunne man forvente kom til uttrykk i vår studie gjennom mer negative forventninger til første samleie. Dette er imidlertid ikke tilfelle. Andre studier har funnet at pornografibruk både for gutter og jenter forsterker instrumentelle holdninger til sex, aksept for sex uten samtykke, seksuell aggresjon og tendenser til å se på kvinner som sexobjekter (Alexy et al., 2009; Bonino et al., 2006; Löfgren-Mårtenson og Månsson, 2010; Peter og Valkenburg; 2009a; 2010a; 2010b). Sammenhengen mellom pornografibruk og positive forventninger til første samleie, står imidlertid ikke i motsetning til disse negative konsekvensene. Ungdommer kan for eksempel kan ha positive forventninger til første

samleie, samtidig som de ser på kvinner som sexobjekter. Kjønnforskjellen i bruk av pornografi er også interessant i denne sammenhengen. På gruppenivå ser gutter mer porno enn jenter. Dette kan være med å forklare hvorfor guttene har mer positive tanker om første samleie enn jentene.

Kjønn og holdninger til kjærlighetsnormen viser seg å være de viktigste variablene for å forklare bekymringer for negative konsekvenser av å ha første samleie. Jentene er mer redde for kjønnssykdommer og graviditet, og de frykter i større grad å oppleve uønsket samleie. Disse funnene indikerer at selv etter flere tiår med fokus på seksuell frigjøring av kvinner gjennom prevensjon, selvbestemt abort og holdningsendringer (Mühleisen, Røthing og Svendsen, 2009), har jenter i større grad enn gutter bekymringer knyttet til samleiedebut. Seksuelle bekymringer av denne typen kan sees på som et uttrykk for fravær av fullstendig seksuelt velvære. Det ser altså ut til at det fortsatt er et stykke igjen før seksuell helse med fokus på fysisk, mentalt og sosialt velvære er oppnådd for unge jenter, slik vi så det definert av Verdens Helseorganisasjon (World Health Organization, 2006).

Å ha holdninger i tråd med kjærlighetsnormen, altså restriktiv sosioseksualitet, viser seg å være viktig for å forklare variasjon i bekymringer for negative konsekvenser av første samleie. Dette samsvarer med funn fra en studie av Yeater, Viken, Hoyt og Dolan (2009), hvor unge kvinner med lite restriktiv sosioseksualitet estimerte risikoen for å ha en uønsket seksuell opplevelse som lavere enn kvinner med mer restriktiv sosioseksualitet. Personer med lite restriktiv sosioseksualitet ser ut til å ha mer uansvarlige holdninger til sex (Agostinelli og Seal, 1998), de er mer seksuelt impulsive og tar større seksuelle risikoer (Seal og Agostinelli, 1994). Forskning viser dessuten at sosioseksualitet er relatert til en rekke personlighetsvariabler (Schmitt, 2006; Wright og Reise, 1997). Sosioseksualitet kan dermed sies å være assosiert med mer enn kun seksuell promiskuitet. Dette støttes av funn fra denne studien, hvor altså sosioseksuelle holdninger henger tett sammen med bekymringer rundt første

samleie. Det bør her også nevntes at guttene som kjent har mindre restriktiv sosioseksuell orientering enn jentene i utvalget. Dette kan også bidra til å forklare hvorfor guttene er mindre bekymret for negative konsekvenser av første samleie.

6.7 Hva forklarer opplevelse av første samleie?

Selvaktelse og positive holdninger til kjærlighetsnormen viser seg å være viktige variabler for å forklare opplevelse av første samleie blant de som har samleiedebutert. Det må her tas høyde for tendensen til heteroskedastisitet i utvalget under denne regresjonsanalysen og faren for å begå en Type 1-feil ved tolkning av resultatene. Tabachnick og Fidell (2001) anbefaler $p < .025$, noe som medfører usikkerhet omkring effekten av holdninger til kjærlighetsnormer på opplevelse av første samleie vist i studien.

Høy selvaktelse predikerer positiv opplevelse av første samleie. Dette står i kontrast til forskning nevnt innledningsvis, som avkrefter en sammenheng mellom selvaktelse og seksuell atferd, holdninger og intensjoner (Baumeister et al., 2003; Goodson et al., 2006; Visser et al., 2010). Disse studiene har imidlertid ikke spesifikt undersøkt forholdet mellom selvaktelse og seksuell tilfredshet blant unge. Resultat fra vår studie tyder på at selvaktelse kan spille en rolle for ungdommers seksuelle tilfredshet. Det er her verdt å merke seg at jentene har lavere selvaktelse, og at denne lave selvaktelsen derfor kan henge sammen med tendensen til mindre positiv opplevelse av første samleie på noen dimensjoner.

Selvaktelse kan spille inn på opplevelse av første samleie på ulike måter. Det kan ikke utelukkes at denne sammenhengen skyldes at selvaktelse påvirker retrospektiv fortolkning av opplevelsen. Baumeister et al. (2003) har redegjort for studier som har vist at høy selvaktelse kan redusere seksuelle hemninger. Dermed kan sammenhengen mellom selvaktelse og opplevelse av første samleie gjenspeile at de med høy selvaktelse, var mer avslappet under første samleie. Misnøye med egen kropp har vist seg å predikere seksuelle problemer og mer

seksuelt ubehag (Ackard et al., 2000; Sanchez og Kiefer, 2007). Dette kan forklare hvorfor selvaktelse i denne studien er relatert til opplevelse av første samleie, da selvaktelse i vår studie inkluderer både global selvaktelse og kroppstilfredshet mer spesifikt. En annen mulig forklaring er at høy selvaktelse bidrar til at unge kommuniserer egne ønsker tydelig til partneren, og at de med høy selvaktelse er i stand til å stå i mot press til å gjøre ting de ikke selv vil.

Å ha holdninger i tråd med kjærlighetsnormen, altså restriktiv sosioseksuell orientering, ser ut til å være viktig for positiv opplevelse av første samleie. Dette samsvarer med studier som viser at mange ungdommer har opplevd at nær relasjon til sexpartneren er en viktig forutsetning for at første samleie skal bli en positiv erfaring (Higgins et al., 2010; Martino et al., 2009). Kanskje er det slik at de av ungdommene som mener sex hører hjemme i en nær relasjon, lykkes bedre i å samleiedebutere under positive omstendigheter. Som nevnt ser det ut til at de med lite restriktive sosioseksuelle holdninger tar større seksuelle risikoer og er mer impulsive (Agostinelli og Seal, 1998; Seal og Agostinelli, 1994; Yeater et al., 2009). For eksempel vil det kunne gi utslag i ubeskyttet sex, slik Seal og Agostinelli (1994) viser. Ungdommer som planlegger første samleie har dessuten oftere en positiv opplevelse (Mitchell og Wellings, 1998; Piquart, 2010).

6.8 Praktiske implikasjoner for forebygging av seksuelle krenkelser blant unge

Denne studien har undersøkt ungdommers forventninger, holdninger og erfaringer relatert til sex og seksualitet. Målet med dette er få mer kjennskap til faktorer som kan være viktige for forebygging av seksuelle krenkelser. Forventninger, holdninger og erfaringer kan antas å påvirke hvordan ungdommene går fram i sin seksuelle praksis, og disse faktorene kan dermed virke inn på deres opplevelser (Piquart, 2010; Wight et al., 2008). Seksuelle krenkelser kan gi psykiske og fysiske helseplager (Foa og Rothbaum, 2001; Klæth og Hagen, 2009; Nasjonalt folkehelseinstitutt, 2010; Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress,

2009). Ungdommers seksuelle opplevelser i starten av den seksuelle utforskningsprosessen er viktig for kvaliteten på videre seksualliv (Pinquart, 2010; Wight et al., 2008). Dette gjør det særlig viktig å styrke ungdommers forutsetninger for at de første seksuelle opplevelsene blir positive.

Årsaker til seksuelle overgrep og krenkelser blant ungdom kan forstås og studeres fra ulike innfallsvinkler. På den ene siden kan man fokusere på ungdom som har blitt dømt for seksuelle overgrep. Man kan da ta utgangspunkt i det vi vet om denne gruppen, slik som for eksempel at de ofte har atypiske seksuelle interesser (Seto og Lalumière, 2010). Dermed kan det utvikles forebyggende tiltak rettet mot denne spesielle gruppen. Dette i seg selv er imidlertid ikke nok, da vi vet at mørketallene er store. Få overgrepssituasjoner blir anmeldt, og få anmeldelser fører til straffereaksjon (Justis- og politidepartementet, 2008; Sætre og Grytdal, 2011).

En annen innfallsvinkel vil være å konsentrere seg om de groveste formene for overgrep hvor det er brukt vold og uttalt tvang, og så undersøke omstendighetene rundt disse situasjonene. Å kun ha dette fokuset vil heller ikke være tilstrekkelig, når vi vet at ungdom, og da særlig jenter, opplever et bredt spekter av uønskede seksuelle hendelser. Disse har ulik alvorlighetsgrad og kan i varierende grad defineres som kriminelle (Krange og Pedersen, 1999; Mossige og Dyb, 2009; Pedersen, 2005). Som en tredje innfallsvinkel kan noen av de seksuelle krenkelsene som skjer blant ungdom, forstås som en uønsket bieffekt av det man kan karakterisere som normal seksuell praksis, hvor gutt og jente går inn i en seksuell forhandlingssituasjon (Allen, 2003b; Træen og Kvalem, 1996). I denne situasjonen kan det oppstå uenigheter og misforståelser, som i verste fall kan føre til uønskede og negative seksuelle opplevelser (Allen, 2003b; Haselton, 2003; Mitchell og Wellings, 1998; Pinquart, 2010; Træen og Kvalem, 1996). Med utgangspunkt i denne forståelsesrammen kan resultatene fra denne studien forklare hvorfor noen av disse negative situasjonene oppstår. Resultatene

kan dermed også gi viktig kunnskap til bruk i forebyggende tiltak av seksuelle krenkelser gjennom skolens seksualundervisning.

Denne studiens funn kan danne et utgangspunkt for samtale med unge omkring viktigheten av å kommunisere egne holdninger, forventninger og ønsker til seksualpartneren sin. Dette er viktig fordi ungdommer kan oppleve at de ikke er helt samstemte på disse punktene.

Resultatene fra studien viser hvordan unge jenter og gutter kan oppleve uoverenstemmelser i den seksuelle relasjonen på grunn av ulike forventninger til første samleie, ulike holdninger til uforpliktende sex, ulikt nivå av selvaktelse, ulik opplevelse av første samleie, ulik kjennskap til pornografi og ulik forekomst av seksuelle krenkelser. En konsekvens av dette kan da i verste fall bli at den seksuelle forhandlingssituasjonen ender i grenseoverskridelser og seksuelle krenkelser. Som vi vet, er jenter mest utsatt for seksuelle krenkelser fra andre ungdommer, og gutter er oftest de som krenker jentene (Mossige, 2001; Mossige og Abrahamsen, 2007; Mossige og Stefansen, 2007; Schou, Dyb og Graff-Iversen, 2007).

6.8.1 Økt interaksjonskompetanse gjennom skolens seksualundervisning

Når ung gutt møter ung jente og innleder en seksuell relasjon kan det som kjent oppstå en forhandlingssituasjon, hvor hver av dem prøver å forhandle seg fram til den formen for seksuelt samvær de føler seg klar for og har lyst til (Allen, 2003b; Træen og Kvalem, 1996). I denne forhandlingssituasjonen spiller interaksjonskompetanse en viktig rolle for et positiv utfall (Mitchell og Wellings, 1998; Pinquart, 2010; Wight et al., 2008).

Interaksjonskompetanse i denne sammenhengen kan beskrives som evnen til å kunne kommunisere omkring ønsker og behov, slik at partene i den seksuelle relasjonen blir enig om en seksuell praksis som passer for dem begge. Bedret evne til god kommunikasjon rundt sex vil dessuten kunne komme godt med seinere i livet, da mye tyder på at konflikt omkring sex også forekommer hos etablerte par (Allen, 2003b; Elliott og Umberson, 2008).

Samtaler om gjensidighet i seksuelle relasjoner har blitt fremhevet som et viktig virkemiddel for å bedre kommunikasjonen mellom ungdommer i seksuelle relasjoner og forebygge seksuelle krenkelser (Mossige og Dyb, 2009; Træen og Kvalem, 1996; Wight et al., 2008). Ungdom bør altså lære at det er greit å si nei til sex. Samtidig bør de lære hvordan de skal gå frem for å få vite om partneren faktisk har lyst til å ha sex. Denne studiens resultater støtter denne innfallsvinkelen til forebygging av seksuelle krenkelser. Mossige og Dyb (2009) mener at tiltak for å øke denne typen interaksjonskompetanse bør gjennomføres i regi av skolen. Skolen er en viktig arena for helsefremmende intervensjoner (Wold og Klepp, 1996), og seksualundervisningen er et sentralt forum for videreformidling av kunnskap om sex og seksualitet til barn og ungdom (Røthing og Svendsen, 2008).

Mye tyder imidlertid på at skolens seksualundervisning per i dag har et stort forbedringspotensial når det gjelder undervisning omkring seksuelle krenkelser blant ungdom (Edgardh og Ormstad, 2000; Langset, 2010). Læreplanen gir rom for undervisning om ulike tema relatert til seksualitet og seksuell atferd, men seksuelle overgrep nevnes imidlertid ikke spesifikt på lik linje med seksuell orientering, prevensjon, abort og seksuelt overførbare infeksjoner (Utdanningsdirektoratet, 2010). Bendixen og Kennair (2008) fant i sin studie på videregående skoler i Trøndelag at størsteparten av lærere og elever ønsket mer undervisning omkring voldtekt og seksuell trakassering. Mer undervisning omkring emosjonelle aspekter ved seksualitet har også blitt etterlyst (Hegna, et al., 2004; Kvalem, 2008; Langset, 2010). Et rent teknisk fokus på kropp og prevensjon er altså ikke tilstrekkelig for å styrke ungdommers forutsetninger for å oppnå positive seksuelle opplevelser og unngå seksuelle krenkelser.

Funn fra denne studien kan derfor danne et godt utgangspunkt for å styrke innholdet i seksualundervisningen, med fokus på interaksjonskompetanse og gjensidighet i seksuelle relasjoner. Undervisning omkring hvordan normal seksuell utforskning og den seksuelle forhandlingssituasjonen kan føre til grenseoverskridelser på grunn av kjønnsforskjeller i

holdninger, erfaringer og forventninger, kan styrke ungdommers evne til å kommunisere om egne og andres ønsker. I denne sammenhengen må det nevnes at behovet for kunnskap omkring effekten av forebyggende tiltak er stort (Glad et al., 2010). For å fastslå effekten av undervisning som har som mål å øke ungdommers interaksjonskompetanse, bør det igangsettes forskning på slike tiltak.

6.8.2 Seksuelle krenkelser forstått i lys av kjønnsforskjeller i ungdommers seksualitet

Resultater fra denne studien viser at kjønnsforskjeller er fremtredende i ungdommenes seksualitet. Funnene kan forklare hvorfor jenter er mer utsatt for seksuelle krenkelser og hvorfor guttene risikerer å overskride jentenes grenser. Jentene er i gjennomsnitt yngre når de innleder et aktivt seksualliv, de har lavere selvaktelse, de mener sex i større grad hører hjemme i en nær og forpliktende relasjon, de er mer redde for negative konsekvenser av å samleiedebutere, de er mer avventende og mindre optimistiske overfor første samleie, samt ser sjeldnere på pornografi. Hvis ungdommene da ikke evner å kommunisere om disse forskjellene og ikke klarer å skape gjensidig enighet basert på respekt for jentas mer restriktive tilnærming til sex, vil resultatet kunne bli grenseoverskridelser. I tråd med anbefalinger fra Mossige og Dyb (2009) er det viktig å øke forståelsen blant ungdommer for at seksuelle krenkelser kan skje uten bruk av åpenlys makt eller vold.

På bakgrunn av disse funnene bør det særlig fokuseres på nettopp slike kjønnsforskjeller og konsekvensene av disse i undervisning omkring seksualitet. Bevissthet blant unge jenter og gutter omkring potensielle kjønnsforskjeller i seksualitet kan gjøre det lettere for dem å forhindre at jenta føler seg presset til noe hun ikke vil. De kan da unngå at gutten overskrider jentas grenser. Slik kan ungdommer styrke sin interaksjonskompetanse. Denne vurderingen finner støtte i andre studier som har tematisert nødvendigheten av å forstå seksuelle krenkelser blant ungdommer i lys av kjønn (Mossige og Dyb, 2009; Røthing og Svendsen,

2008). Mye tyder dessverre på at kjønnsaspekter ved seksualitet i liten grad inkluderes i undervisning i ungdomsskolen (Røthing og Svendsen, 2008).

I undervisning er det imidlertid viktig å vektlegge at begge parter har ansvaret for god kommunikasjon i en seksuell relasjon (Powell, 2008). Det er også viktig å unngå at tendenser i holdninger, forventninger og opplevelser hos ett av kjønnene blir ilagt all skyld for at det skjer seksuelle krenkelser. Resultatene fra denne studien må derfor ikke brukes til å for eksempel stemple gutters seksualitet som mer negativ enn jentenes. Kjønnforskjeller i seksualitet i seg selv trenger ikke være en årsak til seksuelle krenkelser blant unge. At jenter og gutter har ulike holdninger, erfaringer og forventninger er ikke et problem i seg selv. Grenseoverskridelsen kan forstås som kombinasjonen av kjønnforskjeller og manglende interaksjonskompetanse. Denne kombinasjonen kan føre til at ungdommene ikke klarer å finne felles enighet i seksuelle relasjoner hvor jentene tenderer til å være restriktive og bekymrede, mens guttene er mer proaktive og positive.

Kjønn kan forstås på flere måter. Kjønnforskjellene i ungdommers seksualitet kan skyldes mange ulike faktorer som biologi, sosiale normer og evolverte tilpasninger (Buss og Schmitt, 1993; Campbell, 2008; Holland et al., 2010; Krange og Pedersen, 1999; Murnen og Solak, 2010; Pinguart, 2010; Trivers, 1972). De bakenforliggende årsakene til kjønnforskjellene i denne studien kan altså være mange, og en diskusjon omkring de ulike forklaringenes gyldighet er utenfor denne oppgavens mål. Det helhetlige bildet man kan tegne med utgangspunkt i de empiriske funnene gir imidlertid, uavhengig av årsak, viktige implikasjoner for tiltak rettet mot forebygging av seksuelle krenkelser blant unge.

Det er her også viktig å presisere at en evolusjonspsykologisk forståelse ikke må misforstås som et deterministisk syn, hvor endring av kjønnforskjeller og forebygging av seksuelle krenkelser ikke er mulig. Evolverte tilpasninger i seksuelle strategier interagerer med

kulturelle- og samfunnsmessige endringer (Lippa, 2009; Schmitt, 2005). Det er også viktig å være klar over at de kjønnsforskjellene som er påvist i denne studien omhandler gruppenivå. Det vil derfor alltid finnes unntak på individnivå. Når disse funnene videreformidles i for eksempel seksualundervisning, vil det derfor være viktig å presisere at kjønnsforskjellene ikke må oppfattes som normative og retningsgivende for ungdommers seksualitet. Følgelig vil det være viktig å formidle bevissthet omkring tendenser hos kjønn på gruppenivå, samtidig som undervisningen må vektlegge viktigheten av fleksible kjønnsidentiteter og gi rom for variasjoner i seksuelle holdninger og atferd på tvers av kjønn.

Denne studien har vist at jenter er mer redde for negative konsekvenser av å ha samleie. Det kan være bra å være noe bekymret for kjønnsykdommer, uønsket graviditet og det å bli lurt eller presset til samleie. Slike bekymringer kan tenkes å forhindre risikoatferd slik som ubeskyttet sex. Men for å få en positiv seksuell opplevelse, trenger den personen som er bekymret, å bli møtt med respekt for disse bekymringene. Partneren bør da også akseptere nødvendige tiltak, som for eksempel å bruke kondom eller å vente med sex til man føler seg trygg og klar for det. Hvis partneren ikke deler disse bekymringene og heller ikke respekterer dem, vil det kunne føre til en opplevelse av å bli krenket. Da jenter har mer bekymringer av denne typen, kan det dermed se ut til at jenter er mer utsatt for å oppleve å bli krenket hvis slike bekymringer ikke blir respektert.

Mange ungdommer opplever at det ligger en implisitt forventning om sex i det å være kjæreste med noen (Mossige og Dyb, 2009). Jenter synes ofte det derfor er vanskelig å si nei til sex (Frith og Kitzinger, 2001; Mossige og Dyb, 2009) og gutter kan oppleve det som vanskelig å uttrykke seg omkring seksualitet (Pedersen, 2005). Det er dermed nærliggende å anta at bekymringer ikke alltid blir tematisert i den seksuelle relasjonen. Denne studien viser at jentene i tillegg til å være mer bekymret for negative konsekvenser av å ha samleie, også vil

vente lengre enn guttene, og er mer restriktive i forhold til hvem de ønsker å ha sex med.

Dette kan også komme i konflikt med partnerens ønsker og holdninger.

Dagens mediebilde inneholder mye sex (Kunkel et al., 2007; Lund, 2011), og tilfeldig sex er utbredt i TV-programmer som Paradise Hotel og Trekant (Lund, 2011; Reitan, 2011).

Pedersen og Samuelsen (2003) mener at kjærlighetsnormen ikke lenger står sterkere hos jenter enn hos gutter. De presenterer den økende seksualiseringen av samfunnet rettet mot jenter som en mulig forklaring på hvorfor jenters og gutters sexatferd nå er mer lik enn tidligere. På den andre siden finner vi i vår studie at jentene i større grad enn guttene mener at sex hører hjemme i en nær og forpliktende relasjon. Holdninger i tråd med kjærlighetsnormen står altså sterkere hos jentene.

Ser vi Pedersen og Samuelsen (2003) studie i sammenheng med våre funn, kan en mulig hypotese være at jenters atferd påvirkes av økende fokus på sex, men at deres sosioseksuelle holdninger, samt forventinger og ønsker for første samleie, påvirkes i mindre grad. Det kan dermed se ut som det etableres en kultur blant ungdom som ikke nødvendigvis samsvarer med jenters holdninger. Manglende samsvar mellom kultur og holdninger kan da føre til at unge jenter handler i strid med sine holdninger på grunn av kulturelt press eller press fra partner. Følgelig kan de da oppleve den seksuelle situasjonen som negativ og krenkende. Vi finner støtte for disse antagelsene i studier som har avdekket en tendens til at jenter angret etter samleie fordi partneren ikke knyttet kjærlighet til seksualakten (Krange og Pedersen, 1999; Mossige og Dyb, 2009). Kvinner ser dessuten ut til å angre mer enn menn etter ”one night stands” fordi de føler seg utnyttet, selv om de ikke har forventninger om at det skal lede til et langtidsforhold (Campbell, 2008).

En årsak til at jenter er mer restriktive til tilfeldig sex kan være at de har internalisert sosiale normer om kvinners seksualitet som er beskrevet tidligere (Krange og Pedersen, 1999;

Pinquart, 2010). Hvis vi forstår kvinners seksuelle restriktivitet som tilpasninger til sosiale normer, vil kjønnsforskjellen i holdninger til kjærlighetsnormen antas å kunne endres etter hvert som vi oppnår fullstendig seksuell frigjøring og fritt valg av seksuelle praksis uavhengig av normer (Holland et al., 2010). Pedersen og Samuelsen (2003) tolket for eksempel sine funn som et tegn på at unge kvinner nå er mer aktive og selvbevisste i sin seksuelle atferd, og at dette er et resultat av kvinnefrigjøringen. Endringer i sosiale normer som følge av dette vil kunne føre til et større samsvar mellom sosioseksuelle holdninger og atferd hos jenter. Negative seksuelle opplevelser som følge av at de handler i strid med egne seksuelle holdninger vil da kunne reduseres.

På den andre siden mener Campbell (2008) at kvinner ikke er evolusjonært tilpasset tilfeldig sex. I tråd med denne argumentasjonen vil det kunne hevdes at det er misforstått feminisme å mene at det er ønskelig og kvinnefrigjørende at kvinner blir som menn når det gjelder seksuelle holdninger og atferd (Powell, 2008). Dersom kvinner på grunn av sitt evolusjonsmessige utgangspunkt, med investering og ansvar knyttet til svangerskap og barneomsorg, ikke er positivt innstilt til uforpliktende sex er dette da en holdning som bør verdsettes på lik linje med det motsatte. Dette vil kunne forhindre at jenter føler press til å handle i strid med egne holdninger og dermed risikerer å føle seg krenket.

Det må her nevnes at selv om vi i vår studie finner at jentene er mer restriktive til sex uten kjærlighet enn guttene, har også guttene relativt liten aksept for dette. Dette er i tråd med andre studier som har vist at både gutter og jenter mener at det er viktig å være i et forhold med sexpartneren for å oppleve fysiologisk og psykologisk tilfredsstillelse (Higgins et al., 2010, Træen og Kvalem, 1996, Martino et al., 2009). Oppfordring til uforpliktende sex fra for eksempel media kan dermed også føre til et negativt press på unge gutter. For en del ungdommer, både gutter og jenter, er nemlig sexpress fra partner og jevnaldrende en realitet (Hawes et al., 2010). Oppfatninger av hva som er vanlig atferd spiller en viktig rolle for

ungdommers seksuelle utøvelse (Busse et al., 2010; Hegna et al., 2004).

Seksualundervisningen bør derfor gi en nyansert fremstilling av hvilke holdninger man kan ha til tilfeldig sex. Dette kan forhindre at ungdommene etablerer antagelser om hva som er vanlig seksuell praksis som gjør at de føler seg presset til å ta del i seksuell atferd de ikke ønsker.

Som vist i vår studie er forskjellen i pornografibruk mellom jenter og gutter svært uttalt.

Rundt 70 % av guttene ser porno ukentlig eller oftere, mens veldig få av jentene gjør det samme. Vi har videre sett i denne studien at pornobruk kan predikere positive forventninger til første samleie, noe som i seg selv er bra. Dette er i tråd med andre studier som viser at pornografibruk er assosiert med positive konsekvenser for seksualliv (Daneback et al., 2009; Peter og Valkenburg, 2010b). Selv om ungdom kan være klar over den manglende realismen i pornografi (Löfgren-Mårtenson og Månsson, 2010; Kjørholt og Sørensen, 2006), vil pornografi som nevnt kunne påvirke hvilke holdninger de har til sex (Peter og Valkenburg, 2009, 2010a), og hva de tenker er ”normal” sex (Langset, 2010). Pornografi gir ofte et urealistisk bilde av seksualitet (Kjørholt og Sørensen, 2006; Langset, 2010). Unge jenter har dessuten uttrykt bekymring for å bli presset til å ha sex slik det fremstilles i pornoen (Löfgren-Mårtenson og Månsson, 2010).

Når 14 til 16 år gamle gutter ser mye mer porno enn deres jevnaldrende jenter kan vi anta at dette skaper en forskjell i erfaringsgrunnlag. Når gutt og jente møtes og etablerer en seksuell relasjon, har guttene da sett mye mer sex enn det jentene har og vil da kunne ha andre forventninger enn jenta. Hvis ikke ungdommene evner å kommunisere omkring denne potensielle ubalansen i erfaringsgrunnlag, kan dette føre til uoverenstemmelser i forventninger, og i verste fall seksuelle grenseoverskridelser. Våre funn støtter dermed opp under andre studier som anbefaler at pornografi inkluderes som tema i seksualundervisningen slik at ungdommer lærer å kommunisere omkring eventuelle konsekvenser av forskjellene i pornografibruk (Löfgren-Mårtenson og Månssons, 2010; Peter og Valkenburg, 2010a).

6.9 Implikasjoner for videre forskning

Selvaktelse har i denne studien vist seg som en viktig prediktor for positiv opplevelse av første samleie. Dette er noe overraskende, da tidligere studier har funnet få sammenhenger mellom selvaktelse og en rekke variabler assosiert med seksualitet. Videre studier bør derfor undersøke hvordan selvaktelse og kroppsbilde virker inn på seksuelt velvære blant ungdom, og om dette kan være et intervensjonsfokus for forebygging av seksuelle krenkelser. Det er interessant i denne sammenhengen å undersøke om det er slik at kroppsbilde har større innvirkning enn andre aspekter av selvaktelse. Sosioseksuell orientering ser ut til å være viktig for opplevelse av første samleie og bekymringer for negative konsekvenser av å skulle samleiedebutere. Fremtidig forskning bør se nærmere på denne sammenhengen, da våre funn kan tyde på at sosioseksualitet også er knyttet til seksuell tilfredshet blant unge.

Tidligere studier har avdekket en rekke negative konsekvenser av pornografibruk, mens denne studien viser at høyt pornografibruk predikerer positive forventninger til første samleie.

Framtidig forskning bør derfor undersøke pornografi og ungdommers seksualitet nærmere, da denne studiens funn tyder på at sammenhengen er mer nyansert. Vi har også sett at gutter ser mye mer porno enn jenter, og videre forskning på hvilken effekt dette har på det seksuelle samspillet mellom ungdommer vil derfor også være interessant.

Resultater fra denne studien gir en rekke implikasjoner for utforming av seksualundervisning og andre tiltak for forebygging av seksuelle krenkelser blant unge. Det er forsket lite på effekten av slike tiltak, og det bør derfor gjennomføres evalueringer av intervensjoner som har som mål å øke interaksjonskompetanse og bevissthet omkring gjensidighet i seksuelle relasjoner. Ungdommers seksualitet er i stadig utvikling, og det er derfor viktig å oppdatere kunnskap fortløpende gjennom nye studier. Studien denne oppgaven er basert på er gjort i et lite og ikke representativt utvalg av ungdommer. Det vil derfor også være viktig å videreføre denne studiens fokusområder inn i større og representative studier.

7.0 Konklusjon

Tidligere studier har vist at en betydelig andel ungdommer opplever å bli seksuelt krenket av andre ungdommer, og særlig gjelder dette jentene. Behovet for kunnskap om denne typen overgrep er stort. Denne studien bidrar derfor med viktig kunnskap om ungdommers seksualitet som gir økt forståelse av mulige årsaker til at slike seksuelle krenkelser oppstår.

Denne studien har vist at ungdommer følger et trappelignende forløp i opparbeiding av seksuell erfaring, hvor de beveger seg gradvis gjennom ulike nivå av seksuelle handlinger med økende alvorlighetsgrad. En liten, men betydelig andel av ungdommene har opplevd seksuelle krenkelser, og jentene er her i flertall. Guttene ser ofte pornografi, mens få jenter gjør det samme. Disse funnene er i tråd med tidligere forskning på temaene, og denne studien har dermed replikert tidligere funn i et utvalg av yngre ungdommer.

Studien avkrefter at kjærlighetsnormen står for fall blant dagens unge når det gjelder holdninger. Ungdommene mener sex bør foregå i en nær relasjon. Samtidig er fokuset på uforpliktende sex utbredt i media, og dette kan føre til at ungdommer opplever press til å handle i strid med egne holdninger. Særlig kan dette ramme jentene. Funn fra studien tyder på at pornografibruk, selvaktelse og sosioseksuelle holdninger kan være relatert til ungdommers seksuelle tilfredshet.

Kjønnsforskjeller i seksuelle holdninger, forventninger og erfaringer kan bidra til misforståelser og uenigheter mellom unge jenter og gutter, som i verste fall kan føre til seksuelle krenkelser. Med utgangspunkt i funn fra denne studien kan skolens seksualundervisning forbedres gjennom å legge større vekt på bevissthet omkring gjensidighet i seksuelle relasjoner og styrking av ungdommers interaksjonskompetanse. På denne måten kan en del seksuelle krenkelser blant jevnaldrende forebygges.

8.0 Referanser

Aanensen, K. (2008). *Skal eksportere likestilling*. Lastet ned 07.04.11 fra

<http://www.nrk.no/nyheter/1.6306271>.

Ackard, D. M., Kearney-Cooke, A. & Peterson, C. B. (2000). Effect of body image and self-image on women's sexual behaviors. *International Journal of Eating Disorders*, 28(4), 422-429.

Agostinelli, G. & Wyatt, D. (1998). Social comparisons of one's own with others' attitudes toward casual and responsible sex. *Journal of Applied Social Psychology*, 28(10), 845-860. Doi: 10.1111/j.1559-1816.1998.tb01656.x

Alexander, M. G. & Fisher, T. D. (2003). Truth and consequences: Using the bogus pipeline to examine sex differences in self-reported sexuality. *Journal of Sex Research*, 40(1), 27-35. Doi: 10.1080/00224490309552164.

Alexy, E. M., Burgess, A. W. & Prentky, R. A. (2009). Pornography Use as a Risk Marker for an Aggressive Pattern of Behavior Among Sexually Reactive Children and Adolescents. *Journal of the American Psychiatric Nurses Association*, 14, 442-453. Doi: 10.1177/1078390308327137.

Allen, L. (2001). Closing Sex Education's Knowledge/Practice Gap: the reconceptualisation of young people's sexual knowledge. *Sex Education*, 1(2), 109-122. Doi: 10.1080/14681810120052542.

Allen, L. (2003a). Girls Want Sex, Boys Want Love: Resisting Dominant Discourses of (Hetero) Sexuality. *Sexualities*, 6(2), 215-236. Doi: 10.1177/1363460703006002004.

Allen, L. (2003b). Power talk: Young people negotiating (hetero) sex. *Women's Studies*

- International Forum*, 26(3), 235-244. Doi: 10.1016/S0277-5395(03)00053-0.
- Allen, L. (2007). Doing "it" differently: relinquishing the disease and pregnancy prevention focus in sexuality education. *British Journal of Sociology of Education*, 28(5), 575-588. Doi: 10.1080/01425690701505367.
- Allen, L. (2008). "They Think You Shouldn't be Having Sex Anyway": Young People's Suggestions for Improving Sexuality Education Content. *Sexualities*, 11, 573-593. Doi: 10.1177/1363460708089425.
- Alsaker, F. D. (1992). Pubertal timing, overweight, and psychological adjustment. *The Journal of Early Adolescence*, 12(4), 396-419
- Alsaker, F. D., & Olweus, D. (1993). Global self-evaluations and perceived instability of self in early adolescence: A cohort longitudinal study. *Scandinavian Journal of Psychology*, 34, 47-63.
- American Psychological Association (2007). *Report of the APA Task Force on the Sexualization of Girls. Executive Summary*. Washington DC: American Psychology Association
- Arata, C. M. (2002). Child sexual abuse and sexual revictimization. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 9(2), 135-164.
- Barne- og familiedepartementet (2005). *Strategi mot seksuelle og fysisk overgrep mot barn (2005- 2009)*. Oslo: Statens forvaltningstjeneste.
- Basow, S. A. & Minieri, A. (2011). "You Owe Me": Effects of Date Cost, Who Pays, Participant Gender and Rape Myth Beliefs on Perceptions of Rape. *Journal of*

- Interpersonal Violence*, 26(3), 479-497. Doi: 10.1177/0886260510363421.
- Baumeister, R. F., Campbell, J. D., Krueger, J. I. & Vohs, K. D. (2003). Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier lifestyles? *Psychological Science in the public interest*, 4(1), 1-44.
- Beech, A. R. & Ward, T. (2004). The integration of etiology and risk in sexual offenders: A theoretical framework. *Aggression and Violent Behavior*, 10, 31-63.
Doi:10.1016/j.avb.2003.08.002.
- Bendiksby, O. H. (2008). Å forstå unge overgripere: Tilknytningsstrategier og utviklingshistorie. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 45, 735-738.
- Bendixen, M. (2005). *Konflikter og konflikthåndtering blant studenter i parforhold. Resultatrapport 1*. Trondheim: NTNU.
- Bendixen, M. & Kennair, L. E. O. (2008). *Seksuell trakassering blant elever og ansatte i videregående skole: En resultatrapport*. Trondheim: NTNU.
- Bendixen, M., Muus, K. M. & Schei, B. (1994). The impact of child sexual abuse – a study of a random sample of Norwegian students. *Child Abuse & Neglect*, 18, 837-847.
- Bondurant, B. & Donat, P. L. N. (1999). Perceptions of Women's Sexual Interest and Acquaintance Rape : The Role of Sexual Overperception and Affective Attitudes. *Psychology of Women Quarterly*, 23, 691-705. Doi: 10.1111/j.1471-6402.1999.tb00392.x
- Bonino, S., Ciairano, S., Rabaglietti, E. & Cattellino, E. (2006). Use of pornography and self-reported engagement in sexual violence among adolescents. *European Journal of*

- Developmental Psychology*, 3(3), 265-288. Doi: 10.1080/174056620600562359.
- Breidablik, H. & Meland, E. (2004). Ungdom og seksualitet i Utkant-Norge 1997-2001. *Tidsskrift for Norsk Lægeforening*, 124, 1769-71.
- Buss, D. M (2009). *Evolutionary Psychology. The New Science of the Mind*. 3rd edition. United States of America: Pearson Education, Inc.
- Buss, D. M. & Schmitt, D. P. (1993). Sexual Strategies Theory: An Evolutionary Perspective on Human Mating. *Psychological Review*, 100(2), 204-232.
- Busse, P., Fishbein, M., Bleakley, A. & Hennessy, M. (2009). The Role of Communication With Friends in Sexual Initiation. *Communication Research*, 37, 239-255.
- Campbell, A. (2008). The Morning after the Night Before. Affective Reactions to One-Night Stands among Mated and Unmated Women and Men. *Human Nature*, 19, 157–173. Doi: 10.1007/s12110-008-9036-2.
- Clark, A. P. (2006). Are the correlates of sociosexuality different for men and women? *Personality and Individual Differences*, 41, 1321-1327.
- Cohen, J. (1992). A power primer. *Psychological Bulletin*, 112, 155-159.
- Courser, M.W., Shamblen, S. R., Lavrakas, P. J., Collins, D. & Ditterline, P. (2009). The Impact of Active Consent Procedures on Nonresponse and Nonresponse Error in Youth Survey Data: Evidence From a New Experiment. *Evaluation Review*, 33, 370-395. Doi: 10.1177/0193841X09337228.
- Coy, M. (2009). Milshakes, Lady Lumps and Growing Up to Want Boobies: How the Sexualisation of Popular Culture Limits Girls' Horizons. *Child Abuse Review*, 18, 372-

383. Doi: 10.1002/car.1094.
- Coy, M. & Horvath, M. A. H. (2011). Lads' Mags, Young Men's Attitudes towards women and acceptance of myths about sexual aggression. *Feminism & Psychology, 21*(1), 144-150. Doi: 10.1177/0959353509359145.
- Dahle, T., Dalen, H. A., Meland, E. & Breidablik, H. (2010). Uønskede seksuelle erfaringer og helseplager blant ungdom. *Tidsskrift for Norsk Lægeforening, 130*, 1912-6.
- Daneback, K., Træen, B. & Månsson, S. (2009). Use of Pornography in a Random Sample of Norwegian Heterosexual Couples. *Archives of Sexual Behavior, 38*, 746-753. Doi: 10.1007/s10508-008-9314-4.
- Dyb, G. (2010). Sex uten grenser?. *Tidsskrift for Norsk Lægeforening, 130*, 1907. Doi: 10.4045/tidsskr.10.0880.
- Edgardh, K. & Ormstad, K. (2000). Prevalence and characteristics of sexual abuse in a national sample of Swedish seventeen-year-old boys and girls. *Acta Pædiatr 88*, 310-319.
- Ekehammar, B., Akrami, N., & Araya, T. (2000). Development and validation of Swedish classical and modern sexism scales. *Scandinavian Journal of Psychology, 41*, 307-314.
- Elliott, S. & Umberson, D. (2008). The Performance of Desire: Gender and Sexual Negotiation in Long-Term Marriages. *Journal of Marriage and Family, 70*, 391-406.
- Elmerstig, E., Wijma, B. & Berterö, C. (200). Why Do Young Women Continue to Have Sexual Intercourse Despite Pain? *Journal of Adolescent Health, 43*, 357–363.
Doi:10.1016/j.jadohealth.2008.02.011.
- Enosh, G. (2007). Cognition or Involvement? Explaining Sexual-coercion in High-school Dating. *Sex Abuse, 19*, 311-329. Doi: 10.1177/107906320701900308.

- Farmer, M. A. & Meston, C. M. (2007). Predictors of Genital Pain in Young Women. *Archives of Sexual Behavior*, 36(6), 831–843. Doi: 10.1007/s10508-007-9199-7.
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS. 3rd edition*. London: Sage Publication.
- Finkelhor, D. (1994). The international epidemiology of child sexual abuse. *Child Abuse & Neglect*, 18(5), 409-417. Doi: 10.1016/0145-2134(94)90026-4.
- Fisher, T. D. (2009). The impact of socially conveyed norms on the reporting of sexual behavior and attitudes by men and women. *Journal of Experimental Social Psychology*, 45(3), 567-572. Doi: 10.1016/j.jesp.2009.02.007.
- Foa, E. B. & Rothbaum, B. O. (2001). *Treating the Trauma of Rape: Cognitive-Behavioral Therapy for PTSD*. New York: The Guilford Press.
- Friborg, O., Martinussen, M. & Rosenvinge, J. H. (2006). Likert-based vs. semantic differential-based scorings of positive psychological constructs: A psychometric comparison of two versions of a scale measuring resilience. *Personality and Individual Differences*, 40, 873-884. Doi: 10.1016/j.paid.2005.08.015.
- Frith, H. & Kitzinger, C. (2001). Reformulating Sexual Script Theory: Developing a Discursive Psychology of Sexual Negotiation. *Theory Psychology*, 11, 209-232.
- Førland, M. & Mossige, S. (1993). *Forebygging av seksuelle overgrep mot barn. Kunnskapsstatus*. Oslo: Norges forskningsråd.
- Giannotta, F. , Ciairano, S., Spruijt, R. og Spruijt-Metz, D. (2009). Meanings of sexual intercourse for Italian adolescents. *Journal of Adolescence*, 32(2), 157-169.
- Glad, K. A., Øverlien, C. & Dyb, G. (2010). *Forebygging av fysiske og seksuelle overgrep mot barn. En kunnskapsoversikt 2010*. Oslo: Nasjonalt kompetansesenter om vold og

traumatisk stress.

Goodson, P., Buhi, E. R. & Dunsmore, S. C. (2006). Self-esteem and adolescent sexual behaviors, attitudes, and intentions: a systematic review. *Journal of Adolescent Health, 38*, 310-319. Doi: 10.1016/j.jadohealth.2005.05.026

Gorey, K. M. & Leslie, D. R. (1997). The prevalence of child sexual abuse: Inegrative review adjustment for potential response and measurement biases. *Child Abuse & Neglect, 21*, 391-398.

Hardt, J. & Rutter, M. (2004). Validity of adult retrospective reports of adverse childhood experiences: review of the evidence. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 45*(2), 260-273. Doi: 10.1111/j.1469-7610.2004.00218.x

Haselton, M. G. (2003). The sexual overperception bias: Evidence of a systematic bias in men from a survey of naturally occurring events. *Journal of Research in Personality, 37*, 34-47.

Haugaard, J. J. (2000). The Challenge of Defining Child Sexual Abuse. *American Psychologist, 55*(9), 1036-1039.

Hawes, Z. C., Wellings, K. & Stephenson, J. (2010). First Heterosexual Intercourse in the United Kingdom: A Review of the Literature. *Journal of Sex Research, 47* (2), 137-152. Doi: 10.1080/00224490903509399.

Hegarty, P. & Pratto, F. (2010). Interpreting and Communicating the Results of Gender-Related Research. I Chrisler, J. C. & McCreary, D. R. (eds.), *Handbook of Gender Research in Psychology. Volume 1: Gender Research in General and Experimental Psychology* (s. 191-211). New York: Springer Science + Business Media. Doi:

10.1007/978-1-4419-1465-1_10.

Hegna, K., Mossige, S. & Wichstrøm, L. (2004). Older adolescents' positive attitudes toward younger adolescents as sexual partners. *Adolescence*, 39, 627-651.

Helseth, H. (2007). *Kunnskapsstatus om kjønnsrelatert mobbing*. Oslo: Utdanningsdirektoratet.

Helseth, H.(2010). *Generasjon Sex*. Forlaget Manifest AS: Oslo

Higgins, J. A., Trussel, J., Moore, N. B. & Davidson, J. K. (2010). Virginité Lost, Satisfaction Gained? Physiological and Psychological Sexual Satisfaction at Heterosexual Debut. *Journal of Sex Research*, 47(4), 384-394. Doi: 10.1080/00224491003774792.

Hilton, N. Z., Harris, G. T. & Rice, M. E. (2003). Adolescents' Perceptions of the Seriousness of Sexual Aggression: Influence of Gender, Traditional Attitudes, and Self-Reported Experience. *Sex Abuse*, 15, 201-214. Doi: 10.1177/107906320301500304.

Holland, J., Ramazanoglu, C., Sharpe, S. & Thomson, R. (2010). Deconstructing virginity – young people's accounts of first sex. *Sexual and Relationship Therapy*, 25(3), 351-362. Doi: 10.1080/14681994.2010.496970.

Huebner, D. M., Neilands, T. B., Rebchook, G. M. & Kegeles, S. M. (2011). Sorting Through Chickens and Eggs: A Longitudinal Examination of the Associations Between Attitudes, Norms, and Sexual Risk Behavior. *Health Psychology*, 30(1), 110-118. Doi: 10.1037/a0021973

Hyde, J. S. (2005). The Gender Similarities Hypothesis. *American Psychologist*, 60(6), 581-592.

- Jochen Hardt, J. & Rutter, M. (2004). Validity of adult retrospective reports of adverse childhood experiences: review of the evidence. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(2), 260–273.
- Justis- og politidepartementet (2008). *Fra ord til handling (NOU 2008:4)*. Oslo: Statens forvaltningstjeneste.
- Justis- og politidepartementet (2003). *Retten til et liv uten vold. (NOU 2003:31)*. Oslo: Statens Forvaltningstjeneste
- Kjellgren, C., Priebe, G., Svedin, C. G. & Långström, N. (2010). Sexually Coercive Behavior in Male Youth: Population Survey of General and Specific Risk Factors. *Archives of Sexual Behavior*, 39, 1161-1169. Doi: 10.1007/s10508-009-9572-9.
- Kjørholt, V. S. & Sørensen, A. D. (2006). Generasjon XXX? Normalisering og kritikk. *NIKK magasin*, 2.
- Klæth, J. R. & Hagen, R. (2009). Sammenhengen mellom barndomstraumer og senere utvikling av psykotiske lidelser. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 46(11), 1049-1055.
- Knauss, C., Paxton, S. J. & Alsaker, F. D. (2008). Body Dissatisfaction in Adolescent Boys and Girls: Objectified Body Consciousness, Internalization of the Media Body Ideal and Perceived Pressure from Media. *Sex Roles*, 59, 633–643. Doi: 10.1007/s11199-008-9474-7.
- Krange, O. & Pedersen, W. (1999). Å angre på sex. *Sosiologisk tidsskrift*, 7(1), 45-70.
- Kunkel, D. et al. (2007). Sexual socialization messages on entertainment television:

- Comparing content trends 1997-2002. *Media Psychology*, 9(3), 595-622.
- Kvalem, I. (2008). Fakta og myter om effekt av seksualundervisning i skolen. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 6, 743-747.
- Langset, K. G. (2010). *Gir feil seksualundervisning skyldes for høye aborttall*. Lastet ned 21.12.10 fra <http://ipad.aftenposten.no/nyheter/iriks/article3879266.ece>.
- Ledbetter, A. M. et al., (2011). Attitudes Toward Online Social Connection and Self-Disclosure as Predictors of Facebook Communication and Relational Closeness. *Communication Research*, 38(1), 27-53. Doi: 10.1177/0093650210365537.
- Leiblum, S. R. (2002). Reconsidering gender differences in sexual desire: An update. *Sexual and Relationship Therapy*, 17(1), 57-68. Doi: 10.1080/14681990220108027.
- Liebau, C. P. (2007). *Prude. How the Sex-Obsessed Culture Damages Girls (and America, Too!)*. 1st Edition. Center Street: New York.
- Lippa, R. A. (2009). Sex Differences in Sex Drive, Sociosexuality, and Height across 53 Nations: Testing Evolutionary and Social Structural Theories. *Archives of Sexual Behavior*, 38, 631-651.
- Lippa, R. A. (2006). The gender reality hypothesis. *American Psychologist*, 61(6), 639-640.
- Lovdata (2011a). *Almindelig borgerlig Straffelov (Straffeloven)*. Lastet ned 28.03.11 fra <http://lovdata.no/all/hl-19020522-010.html>
- Lovdata (2011b). *Lov om medisinsk og helsefaglig forskning (Helseforskningsloven)*. Lastet ned 03.03.11 fra <http://lovdata.no/all/tl-20080620-044-004.html#17>
- Lund, J. (2011). *Sex! Sex! Sex!* Lastet ned 08.05.11 fra

- Löfgren-Mårtenson, L. & Månsson, S. (2010). Lust, Love and Life: A Qualitative Study of Swedish Adolescents' Perceptions and Experiences with Pornography. *Journal of Sex Research, 47*(6), 568-579. Doi: 10.1080./00224490903151374.
- Martino, S. C.; Collins, R. L.; Elliott, M. N.; Kanouse, D E.; Berry, S. H. (2009). It's better on TV: Does television set teenagers up for regret following sexual initiation? *Perspectives on Sexual and Reproductive Health, 41*(2), 92-100. Doi: 10.1363/4109209.
- McCreary, D. R. & Chrisler, J. C. (2010). Introduction. I Chrisler, J. C. & McCreary, D. R. (eds.), *Handbook of Gender Research in Psychology. Volume 1: Gender Research in General and Experimental Psychology* (s. 1-16). New York: Springer Science + Business Media. Doi: 10.1007/978-1-4419-1467-5_1
- Meier, A., Hull, K. E. & Ortyl, T. A. (2009). Young Adult Relationship Values at the Intersection of Gender and Sexuality. *Journal of Marriage and Family, 71*, 510-525.
- Meston, C. M., Heiman, J. R., Trapnell, P. D. & Paulhus, D. L. (1998). Socially Desirable Responding and Sexuality Self-Reports. *Journal of Sex Research, 35*(2), 148-157.
- Miles, J. & Shevlin, M. (2001). *Applying Regression & Correlation. A Guide for Students and Researchers*. London: SAGE Publications Ltd.
- Mitchell, K. & Wellings, K. (1998). First sexual intercourse: anticipation and communication. Interviews with young people in England. *Journal of Adolescence, 21*, 717-726.
- Moseng, B. U. (2007). *Vold mot lesbiske og homofile tenåringer. NOVA Rapport 19/07*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

- Mossige, S. (2001). *Ungdoms holdninger til seksuelle krenkelser og overgrep. NOVA Rapport 16/2001*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Mossige, S. & Abrahamsen, S. (2007). *The Baltic Sea Regional Study on Adolescents' Sexuality. Resultater fra den norske delen av studien. NOVA Rapport 18/2008*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Mossige, S. & Dyb, G. (2009). *Voldsutsatte barn og unge i Oslo. Forekomst og innsatsområder for forebygging. NOVA Rapport 22/2009*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Mossige, S. & Stefansen, K. (2007). *Vold og overgrep mot barn og unge. En selvrporteringsstudie blant avgangselever i videregående skole. NOVA Rapport 20/2007*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring..
- Muehlenhard, C. L. & Hollabaugh, L. C. (1988). Do Women Sometimes Say No When They Mean Yes? The Prevalence and Correlates of Women's Token Resistance to Sex. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(5), 872-879.
- Mühleisen, W., Røthing, Å. & Svendsen, S. H. (2009). Norske seksualiteter – en innledning. I Mühleisen, W. & Svendsen, S. H. (eds). *Norske seksualiteter* (s.11-34). Oslo: Cappelen Dam.
- Murnen, S. K. & Smolak, L. (2010). Quantitative Approaches to the Study of Gender . I Chrisler, J. C. & McCreary, D. R. (eds.) *Handbook of Gender Research in Psychology. Volume 1: Gender Research in General and Experimental Psychology* (s. 81-101). New York: Springer Science + Business Media. Doi: 10.1007/978-1-

4419-1465-1_5

Nasjonalt folkehelseinstitutt (2010). *Folkehelse rapport 2010. Helsetilstanden i Norge.*

Rapport 2010:2. Nordberg Trykk AS: Oslo.

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (2011). *Seksuelle og fysiske overgrep mot barn og unge. Kunnskapsstatus. Revidert 2011.* Oslo: NKVTS.

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (2007). *Seksuelle og fysiske overgrep mot barn og unge. Kunnskapsstatus 2007.* Oslo: NKVTS.

Nooner, K. B. et al. (2010). Youth self-report of physical and sexual abuse: A latent class analysis. *Child Abuse & Neglect*, 34, 146-154. Doi: 10.1016/j.chiabu.2008.10.007.

Nøttestad, J. A., Øverland, S. & Gert, M. H. (2010). Fremmer pornografi voldsunderstøttende holdninger og seksuell aggresjon mot kvinner? *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 47, 1112-1114.

Ollis, D. (2010). "I haven't changed bigots but...": reflections on the impact of teacher professional learning in sexuality education. *Sex Education*, 10(2), 217-230. Doi: 10.1080/14681811003666523.

Pallant, J. (2010). *SPSS Survival Manual. 4th edition.* England:Open University Press.

Parkes, A. et al. (2011). Comparison of Teenagers' Early Same-Sex and Heterosexual Behavior: UK Data From the SHARE and RIPPLE Studies. *Journal of Adolescent Health*, 48, 27-35. Doi: 10.1016/j.jadohealth.2010.05.010.

Pedersen, W. (2005). *Nye seksualiteter.* Universitetsforlaget: Oslo

Pedersen, W. & Blekesaune (2003). Sexual Satisfaction in Young Adulthood: Cohabitation,

- Committed Dating or Unattached Life? *Acta Sociologica*, 46, 179-193. Doi: 10.1177/00016993030463001.
- Pedersen, W. & Samuelsen, S. O. (2003). Nye mønstre av seksualatferd blant ungdom. *Tidsskrift for Norsk Lægeforening*, 123, 2003-9.
- Pedersen, W., Samuelsen, S. O. & Wichstrøm, L. (2002). Intercourse debut age: Poor resources, problem behavior, or romantic appeal? A population-based longitudinal study. *Journal of Sex Research*, 40(4), 333-345. Doi: 10.1080/00224490209552199.
- Pedersen, W. & Skrondal, A. (1996). Alcohol and sexual victimization: A longitudinal study of Norwegian girls. *Addiction*, 91(4), 565-581.
- Penke, L. & Asendorpf, J. B. (2008). Beyond Global Sociosexual Orientations: A More Differentiated Look at Sociosexuality and Its Effects on Courtship and Romantic Relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 95, 1113-1135.
- Pereda, N., Guilera, G., Forns, M. & Gómez-Benito, J. (2009). The international epidemiology of child sexual abuse. A continuation of Finkelhor (1994). *Child Abuse & Neglect*, 33, 331-342.
- Peter, J. & Valkenburg, P. M. (2009). Adolescents' Exposure to Sexually Explicit Internet Material and Notions of Women as Sex Objects: Assessing Causality and Underlying Processes. *Journal of Communication*, 59, 407-433. Doi: 10.1111/j.1460-2466.2009.01422.x
- Peter, J. & Valkenburg, P.M. (2010a). Processes Underlying the Effects of Adolescents' Use of Sexually Explicit Internet Material: The Role of Perceived Realism.

- Communication Research*, 37(3),375-399. Doi: 10.1177/0093650210362464.
- Peter, J. & Valkenburg, P.M. (2010b). Adolescents' Exposure to Sexually Explicit Internet Material and Sexual Uncertainty: The Role of Involvement and Gender. *Communication Monographs*, 77(3), 357-375. Doi: 10.1080/03637751.2010.498791.
- Petersen, J. & Hyde, J. S. (2010a). Gender Differences in Sexuality. I Chrisler, J. C. & McCreary, D. R. (eds.), *Handbook of Gender Research in Psychology. Volume 1: Gender Research in General and Experimental Psychology* (s. 471-491). New York: Springer Science + Business Media.
- Petersen, J. & Hyde, J. S. (2010b). A Meta-Analytic Review of Research on Gender Differences in Sexuality, 1993-2007. *Psychological Bulletin*, 136(1), 21-38. Doi: 10.1037/a0017504.
- Pinquart, M. (2010). Ambivalence in Adolescents' Decisions about Having Their First Sexual Intercourse. *Journal of Sex Research*, 47(5), 440-450. Doi: 10.1080/00224490903161639.
- Powell, A. (2008). Amor fati? : Gender habitus and young people's negotiation of (hetero)sexual consent. *Journal of Sociology*, 44, 167-184. Doi: 10.1177/1440783308089168.
- Reitan, E. (2011). *Her har de Paradise-sex*. Lastet ned 08.05.11 fra <http://www.side2.no/underholdning/article3120510.ece>
- Røthing, Å. & Svendsen, S. H. (2008). *Undervisning om seksualitet ved ungdomsskolene i Trondheim Kommune*. Trondheim Kommune.

- Sanchez, D. T. & Kiefer, A. K. (2007). Body Concerns In and Out of the Bedroom: Implications for Sexual Pleasure and Problems. *Archives of Sexual Behavior*, 36, 808–820. Doi: 10.1007/s10508-007-9205-0.
- Sandberg, S., Larsen C. J. & Pedersen, W. (2004). ”Hvis hun er fornøyd, så blir jeg det også” Unge menn, maskulinitet og seksualitet. *Sosiologisk Tidsskrift*, 4, 299-322.
- Schei, B., Muus, K. M. & Bendixen, M. (1994). Forekomst av seksuelle overgrep blant studenter i Trondheim. *Tidsskrift for Den norske lægeforening*, 21, 2491-4.
- Schmitt, D. P. (2005). Sociosexuality from Argentina to Zimbabwe: A 48-nation study of sex, culture, and strategies of human mating. *Behavioral and Brain Sciences*, 28, 247-311.
- Schmitt, D. P. (2006). Sexual Strategies Across Sexual Orientations: How Personality Traits and Culture Relate to Sociosexuality Among Gays, Lesbians, Bisexuals, and Heterosexuals. *Journal of Psychology & Human Sexuality*, 18, 183-214. Doi: 10.1300/J056v18n02_06
- Schou, L., Dyb, G. & Graff-Iversen, S. (2007). *Voldsutsatt ungdom i Norge – resultater fra helseundersøkelser i seks fylker. Rapport 2007:8*. Oslo: Norsk kunnskapssenter vold og traumatisk stress og Nasjonalt folkehelseinstitutt.
- Schultz, D. J. & Jaycox, L. H. (2008). Fear in Adolescent Dating Relationships. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 17(2), 245-261. Doi: 10.1080/10926770802350940.
- Schwarz, N. & Oyserman, D. (2001). Asking Questions About Behavior: Cognition, Communication, and Questionnaire Construction. *American Journal of Evaluation*,

22(2), 127-160.

Seal, D. W. & Agostinelli, G. (1994). Individual differences associated with high-risk sexual behaviour: Implications for intervention programmes. *AIDS Care: Psychological and Socio-medical Aspects of AIDS/HIV*, 6(4), 393-397

Seto, M. C. & Lalumière, M. L. (2010). What Is So Special About Male Adolescent Sexual Offending? A Review and Test of Explanations Through Meta-Analysis. *Psychological Bulletin*, 136(4), 526-575. Doi: 10.1037/a0019700.

Sex og Politikk (2011). *30 000 elever påmeldt Uke Sex 2011*. Lastet ned 18.03.11 fra <http://www.sexogpolitikk.no/wip4/30-000-elever-paameldt-til-uke-sex-2011/d.epl?id=562449>.

Sheeran, P., Norman, P. & Orbell, S. (1999). Evidence that intentions based on attitudes better predict behaviour than intentions based on subjective norms. *European Journal of Social Psychology*, 29, 403-406.

Simpson, J. A. & Gangestad, S, W, (1991). Individual Differences in Sociosexuality: Evidence for Convergent and Discriminant Validity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69, 870-883.

Smette, I. (2006). "Det var ikke en voldtekt, mer et overgrep" – Kvinneres fortolkning av seksuelle overgrepserfaringer. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 1, 33-56.

Statistisk sentralbyrå (2010a). *Barn og unge med innvandrereforeldre – demografi, utdanning, inntekt og arbeidsmarked. Rapporter 12/2010*. Oslo: Statistisk Sentralbyrå.

Statistisk sentralbyrå (2010b). *Barn og unges familier*. Lastet ned 08.02.11 fra

http://www.ssb.no/emner/02/barn_og_unge/2009/familie/

Statistisk sentralbyrå (2010c). *Tabell 30. Straffereaksjoner, etter kjønn, alder og type*

hovedlovbrudd. 2008. Lastet ned 25.05.2010 fra

http://www.ssb.no/0305/a_krim_tab/tab/tab-2010-01-12-30.html

Statistisk sentralbyrå (2011). *Likestilling.* Lastet ned 07.04.11 fra

<http://www.ssb.no/likestilling/>.

Stefansen, K., Hegna, K., Valset, K., von Soest, T. & Mossige, S. (2009). Vold mot

«homofil» ungdom. Forekomst og fortolkninger. *Sosiologi i dag*, 2. 43-71.

Stefansen, K. & Smette, I. (2006). *Overgriperen er ofte kjent.* Lastet ned 14.04.11 fra

<http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article1429967.ece>.

Steinberg, L. & Monahan, K. C. (2010, August 2). Adolescents' Exposure to Sexy Media

Does Not Hasten the Initiation of Sexual Intercourse. *Developmental Psychology*.

Advanced online publication. Doi: 10.1037/a0020613.

Stigum, H., Samuelsen, S. O. & Traen, B. (2010). Analysis of First Coitus. *Archives of Sexual*

Behavior, 39, 907-914. Doi: 10.1007/s10508-009-9494-6.

Suseg, H., Grødem, A. S., Valset, K. & Mossige, S. (2008). *Seksuelle krenkelser via nettet –*

hvor stort er problemet? NOVA Rapport 16/2008. Oslo: Norsk institutt for forskning

om oppvekst, velferd og aldring.

Sætre, M. og Grytdal, V. (2011). *Voldtekt i den globale byen – Endringer i anmeldte*

voldtekter og seksualkultur i Oslo. Oslo: Oslo Politidistrikt.

Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2001). *Using multivariate statistics.* 4th edition. Allyn &

Bacon: Needham Heights .

- Tanner, A. E., Hensel, D. J. & Fortenberry, J. D. (2010). A Prospective Study of the Sexual, Emotional, and Behavioral Correlates Associated With Young Women's First and Usual Coital Events. *Journal of Adolescent Health, 47(1)*, 20-25. Doi: 10.1016/j.jadohealth.2009.12.031.
- Tennfjord, O. S. (2006). Predictions of attitudes towards child sexual abuse among three different Norwegian samples. *Journal of Sexual Aggression, 12(3)*, 245-263. Doi: 10.1080/13552600601090196.
- Tolman, D. L., Striepe, M. I. & Harmon, T. (2003). Gender matters: Constructing a model of adolescent sexual health. *Journal of Sex Research, 40(1)*, 4-12. Doi: 10.1080/00224490309552162
- Tourangeau, R. & Yan, T. (2007). Sensitive Questions in Surveys. *Psychological Bulletin, 133(5)*, 859-883. Doi: 10.1037/0033-2909.133.5.859.
- Trivers, R. L. (1972). Parental investment and sexual selection. In B. Campbell (Ed.), *Sexual selection and the descent of man: 1871-1971* (pp.136-179). Chicago:Aldine.
- Træen, B. & Kvalem, I. L. (1996). Sexual Socialization and Motives for Intercourse Among Norwegian Adolescents. *Archives of Sexual Behavior, 25(3)*, 289-301.
- Træen, B., Spitznogle, K. & Beverfjord, A. (2004). Attitudes and use of pornography in the Norwegian population 2002. *Journal of Sex Research, 41(2)*, 193-200. Doi: 10.1080/00224490409552227
- Træen, B., Stigum, H. & Magnus, P. (2002). *Rapport fra seksualvaneundersøkelsene i 1987*,

- 1992, 1997 og 2002. Oslo: Nasjonalt folkehelseinstitutt, Avd. for epidemiologi.
- Træen, B., Nilsen, T. S. & Stigum, H. (2006). Use of pornography in traditional media and on the internet in Norway. *Journal of Sex Research*, 43(3), 245-254. Doi: 10.1080/00224490609552323
- Utdanningsdirektoratet (2011). *Kunnskapsløftet – fag og læreplaner*. Lastet ned 21.03.11 fra <http://www.udir.no/grep/Kunnskapsloftet-fag-og-lareplaner/?WT.ac=grepkampanje>
- Utdanningsdirektoratet (2009). *Undervisning om seksualitet. Et ressurshefte for lærere i grunnskoleopplæringen*. Oslo: Utdanningsdirektoratet.
- Van Bruggen, L. K., Runtz, M. G. & Kadlec, H. (2006). Sexual Revictimization: The Role of Sexual Self-Esteem and Dysfunctional Sexual Behaviors. *Child Maltreatment*, 11(2), 131-145. Doi: 10.1177/1077559505285780.
- Vanwesenbeeck, I. (2009). Doing Gender in Sex and Sex Research. *Archives of Sexual Behavior*, 38, 883- 898. Doi: 10.1007/s10508-009-9565-8.
- Visser, B. A., Pozzebon, J. A. , Bogaert, A. F. & Ashton, M. C. (2010). Psychopathy, sexual behavior, and esteem: It's different for girls. *Personality and Individual Differences*, 48(7), 833-838. Doi: 10.1016/j.paid.2010.02.008.
- Ward, T. (2000). Sexual offenders' cognitive distortions as implicit theories. *Aggression and Violent Behavior*, 5(5), 491-507.
- Webster, G. D. & Bryan, A. (2007). Sociosexual attitudes and behaviors: Why two factors are better than one. *Journal of Research in Personality*, 41, 917-922.
- Weiss, K. G. (2009). "Boys Will Be Boys" and Other Gendered Accounts: An Exploration of

- Victims' Excuses and Justifications for Unwanted Sexual Contact and Coercion.
Violence Against Women, 15(7) 810-834. Doi: 10.1177/1077801209333611.
- Widom, C. S. & Morris, S. (1997). Accuracy of Adult Recollections of Childhood
Victimization: Part 2. Childhood Sexual Abuse. *Psychological Assessments*, 9(1), 34-
46.
- Wight, D. et al. (2008). The Quality of Young People's Heterosexual Relationships: A
Longitudinal Analysis of Characteristics Shaping Subjective Experience. *Perspectives
on Sexual and Reproductive Health*, 40(4), 226-237. Doi: 10.1363/4022608.
- Wold, B. & Klepp, K. (1996). Helsefremmende arbeid i skolen. En utfordring for norske
psykologer? *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 33, 734-742.
- World Health Organization (2006). *Defining sexual health: Report of a technical consultation
on sexual health*. 28-31 January, 2002, Geneva. Sexual Health Document Series.
Geneva.
- Wright, T. M. & Reise, S. P. (1997). Personality and Unrestricted Sexual Behavior:
Correlations of Sociosexuality in Caucasian and Asian College Students. *Journal of
Research in Personality*, 31, 166-192.
- Xenos, S. & Smith, D. (2001). Perceptions of Rape and Sexual Assault Among Australian
Adolescents and Young Adults. *Journal of Interpersonal Violence*, 16, 1103-1119.
Doi: 10.1177/088626001016011001.
- Yeater, E. A., Viken, R. J., Hoyt, T., Dolan, J. L. (2009). Self-other perspective and sexual
attitudes affect estimates of sexual risk. *Sex Roles*, 61(1-2), 110-119. Doi:

10.1007/s11199-009-9618-4.

Yost, M. R. & Zurbriggen, E. L. (2006). Gender differences in the enactment of sociosexuality: An examination of implicit social motives, sexual fantasies, coercive attitudes, and aggressive sexual behavior. *Journal of Sex Research*, 43:2, 163-173.

Øverlien, C. & Sogn, H. (2007). *Kunnskap gir mot til å se og trygghet til å handle. Rapport nr. 3/2007*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.

9.0 Appendiks

1. Utfyllende resultater fra principal component analysis
2. Spørreskjema
3. Brev fra Regional komité for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk Midt-Norge
4. Brev til Kommunaldirektør for oppvekst og utdanning
5. Brev til rektorer ved ungdomsskoler i Trondheim
6. Brev til foreldre/foresatte med samtykkeskjema.

Appendiks 1

Tanker om første samleie: Communalities, Pattern Matrix og Structure Matrix med Oblimin Rotation for to faktorer fra principal component analysis.

	Pattern coefficients		Structure coefficients		Communalities
	Forventninger	Bekymringer	Forventninger	Bekymringer	
Tenker mye på det - Tenker lite på det	.667		.646		.432
Gleder meg - Gruer meg	.814		.841		.729
Har lyst - Har ikke lyst	.871		.885		.788
Det blir godt – Det vil gjøre vondt	.736		.780	.384	.667
Det vil gi høyere status- Det vil gi lavere status	.573		.551		.318
Ikke redd for å bli presset eller lurt - Redd for å bli presset eller lurt		.652		.671	.463
Ikke redd for kjønns sykdom - Redd for å få kjønns sykdom		.854		.846	.718
Ikke redd for graviditet - Redd for graviditet		.863		.853	.730

Opplevelse av første samleie: Component Matrix og Communalities fra principal component analysis

	Opplevelse	
	Component Matrix	Communalities
Jeg følte meg klar – Jeg følte det var for tidlig	.887	.787
Det var godt – Det var smertefullt	.846	.715
Jeg gledet meg – Jeg gruet meg	.869	.756
Jeg var glad for det etterpå – Jeg angret meg etterpå	.861	.741
Jeg bestemte det helt selv – Jeg ble presset/lurt/tvunget	.860	.739

UNGDOMMERS SEKSUELLE UTFORSKNING POSITIVE OG NEGATIVE OPPLEVELSER

Spørreskjema til elever i 10. klasse i Trondheimsskolene

Formålet med undersøkelsen er å få informasjon om ungdommers seksuelle erfaringer, opplevelser og holdninger. Vi ønsker å se dette i forhold til helse, fritid, venner og familieforhold. Slik kunnskap er viktig og vil kunne bidra til å øke forståelsen for erfaringer knyttet til seksualitet utforskning blant ungdom. Det er spesielt viktig for oss at informasjonen skal kunne brukes til å forbedre og videreutvikle dagens seksualundervisning.

Undersøkelsen er finansiert av Norges Forskningsråd, og den er godkjent av Regional etisk komité for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk Midt-Norge, og av Trondheim kommune ved kommunaldirektøren for oppvekst og utdanning.

Frivillighet og anonymitet: Det er frivillig å delta, og du kan avbryte besvarelsen eller hoppe over noen av spørsmålene hvis du ikke har lyst til å svare. Dette vil ikke få noen konsekvenser for deg.

Dine svar forblir anonyme. Det betyr at du ikke skal skrive navn noe sted på skjemaet. På denne måten kan ingen finne ut hva du har svart på skjemaet.

Ingen lærere eller andre på skolen vil få se på de innleverte skjemaene.

Skjemaene vil bli forsvarlig oppbevart (nedlåst) i fem år for evt. kvalitetskontroll.

Kontaktinformasjon: Føler du behov for å snakke med noen om ting du tenker på etter å ha svart på spørsmålene, kan du ta kontakt med en av lærerne på skolen eller med skolehelsetjenesten (helsesøster). Helsetjenesten er informert om at elevene ved skolen deltar i denne undersøkelsen. Hvis du eller dine foreldre/foresatte har behov for mer informasjon, er det mulig å kontakte prosjektleder Mons Bendixen på tlf. 73 59 74 84.

Når du er ferdig med å fylle ut, putter du skjemaet i konvolutten, limer igjen og leverer det inn.

Takk for at du er villig til å delta i undersøkelsen!

Ingvill P. Øvsthus
psykologstudent
Psykologisk institutt

Mons Bendixen
førsteamanuensis, veileder
Psykologisk institutt

LES DETTE FØR DU STARTER!	Skjemaet skal leses maskinelt. Følg derfor disse reglene: <ul style="list-style-type: none"> • <i>Bruk svart/blå kulepenn. Skriv tydelig, og ikke utenfor feltene. Kryss av slik: ☒.</i> • <i>Feilkryssinger kan annulleres ved å fylle <u>hele</u> feltet med farge. Kryss så i rett felt.</i> • <i>Sett bare ett kryss på hvert spørsmål om ikke annet er oppgitt.</i>
--	--

A. BAKGRUNNSINFORMASJON

1. **Kjønn:** Kvinne..... ₁
Mann..... ₂

2. **Alder:** NB: Avrund til nærmeste antall hele år og måneder. ⇨

<input type="text"/>	<input type="text"/>
År	Måneder

B. FRITID, KOSTHOLD OG VENNER

1. I løpet av en vanlig uke, hvor mange timer er du fysisk aktiv gjennom ...

1. ... trening på eget initiativ (jogging, styrketrening, aerobic etc.)?
NB: Oppgi bare hele antall timer. ⇨

Timer

2. ... trening i organisert idrett (fotballag, svømmeklubb, m.m.)?
NB: Oppgi bare hele antall timer. ⇨

Timer

2. I løpet av en vanlig uke, hvor mange timer bruker du på hver av disse aktivitetene?

1. Se på TV eller film ⇨

Timer

3. Dataspill/TV-spill (unntatt online-spill) ⇨

Timer

2. Surfing på internett (unntatt online-spill) ⇨

Timer

4. Online internettspill ⇨

Timer

3. Driver du med noen form for kulturell aktivitet?

(F.eks. musikkskole, korps, band, maling, sang etc.) ⇨

Ja ..... ₁   Nei ..... ₁

4. Omtrent hvor ofte spiser du frokost? ⇨

Hver dag ..... ₁   Sjelden ..... ₃
Noen få dager i uka ... ₂   Aldri ..... ₄

5. Omtrent hvor mange porsjoner frukt/grønnsaker spiser du i løpet av en vanlig dag? ⇨

Ingen ..... ₁   3 – 4 ..... ₃
1 – 2 ..... ₂   5 eller mer ..... ₄

6. Hvor mange venner har du som kan stole på og betro deg til? ⇨

Ingen ..... ₁   3 – 4 ..... ₃
1 – 2 ..... ₂   5 eller mer ..... ₄

7. Hvor mange venner har du som du kan gjøre ting sammen med, men som du ikke kan betro deg til? ⇨

Ingen ..... ₁   3 – 5 ..... ₃
1 – 2 ..... ₂   6 – 10 ..... ₄
10 eller flere .. ₅

C. FYSISK OG PSYKISK/MENTAL HELSE

1. Hvordan synes du den fysiske helsen din er? ⇨

Svært god ..... ₁
God ..... ₂
Verken/eller... ₃
Dårlig ..... ₄
Svært dårlig... ₅

2. Hvordan synes du den psykiske/mentale helsen din er? ⇨

Svært god ..... ₁
God ..... ₂
Verken/eller... ₃
Dårlig ..... ₄
Svært dårlig .. ₅

3. Nå kommer noen påstander som handler om hvordan du synes du selv er. Kryss av for det du synes passer best for deg.

Ett kryss på hver linje.

	Svært uenig 1	Uenig 2	Verken /eller 3	Enig 4	Svært enig 5
1. I det store og hele er jeg fornøyd med meg selv.....	☐	☐	☐	☐	☐
2. Av og til synes jeg at jeg ikke duger til noe.....	☐	☐	☐	☐	☐
3. I det store og hele er jeg fornøyd med kroppen min.....	☐	☐	☐	☐	☐
4. Jeg synes jeg har mange gode kvaliteter.....	☐	☐	☐	☐	☐
5. Jeg synes ikke jeg har mye å være stolt av.....	☐	☐	☐	☐	☐
6. Jeg skulle ønske jeg kunne forandre mye ved utseendet mitt.....	☐	☐	☐	☐	☐
7. Jeg kan utføre ting like bra som andre mennesker.....	☐	☐	☐	☐	☐
8. Av og til føler jeg meg virkelig unyttig.....	☐	☐	☐	☐	☐
9. Jeg mener jeg er verdt noe, i alle fall like mye som andre.....	☐	☐	☐	☐	☐
10. I det store og hele er jeg fornøyd med utseendet mitt.....	☐	☐	☐	☐	☐
11. Stort sett har jeg en tendens til å føle at jeg er mislykket.....	☐	☐	☐	☐	☐
12. Jeg skulle ønske jeg kunne forandre mye ved kroppen min.....	☐	☐	☐	☐	☐

4. Her er en liste med ulike plager og problemer man kan ha av og til. Har du vært plaget av noe av dette i løpet av de siste to ukene? ⇨

	Ikke i det hele tatt 1	Litt 2	Ganske mye 3	Veldig mye 4
1. Plutselig redd uten grunn.....	☐	☐	☐	☐
2. Stadig redd eller engstelig.....	☐	☐	☐	☐
3. Matthet eller svimmelhet.....	☐	☐	☐	☐
4. Nervøsitet, indre uro.....	☐	☐	☐	☐
5. Lett for å gråte.....	☐	☐	☐	☐
6. Lett for å skylde på deg selv.....	☐	☐	☐	☐
7. Følt at alt er et slit.....	☐	☐	☐	☐
8. Tenkt på å gjøre slutt på livet.....	☐	☐	☐	☐
9. Hatt søvnproblemer.....	☐	☐	☐	☐
10. Følt deg ulykkelig, trist eller deprimert....	☐	☐	☐	☐
11. Følt håpløshet med tanke på framtida....	☐	☐	☐	☐
12. Følt deg stiv eller anspent.....	☐	☐	☐	☐
13. Bekymret deg for mye om ting.....	☐	☐	☐	☐

D. KROPP, UTVIKLING OG SEKSUALITET

Når man er i ungdomsskolealderen begynner kroppen å forandre seg og bli mer voksen. Når dette starter og hvor fort utviklingen skjer, er forskjellig fra person til person. Vi vil derfor stille deg noen spørsmål om hvor langt kroppen din har kommet i utviklingen.

1. Har du begynt å få hår under armene?

- Det har ikke begynt..... 1
- Det har så vidt begynt..... 2
- Det har helt klart begynt..... 3
- Jeg har allerede fått en god del hår..... 4
- Jeg tror ikke jeg kommer til å få mer hår under armene..... 5

2. Har du begynt å få hår i skrittet?

- Det har ikke begynt..... 1
- Det har så vidt begynt..... 2
- Det har helt klart begynt..... 3
- Jeg har allerede fått en god del hår..... 4
- Jeg tror ikke jeg kommer til å få mer hår i skrittet..... 5

3. **Hvor langt mener du kroppen din har utviklet seg sammenlignet med de andre elevene i klassen av samme kjønn?** ⇒

Jeg er helt klart etter de andre 1
 Jeg er litt etter de andre 2
 Jeg er omtrent som de andre 3
 Jeg er litt før de andre 4
 Jeg er helt klart før de andre 5

4. **Hva beskriver best din seksuelle orientering?** ⇒

Heteroseksuell 1
 Homoseksuell 2
 Biseksuell 3
 Usikker 4
 Har aldri tenkt på det 5

5. **Har du noen gang vært forelska i ...**

	Ja	Nei
	1	2
1. ... en gutt?	☐	☐
2. ... ei jente?	☐	☐

6. **Har du kjæreste nå?** ⇒

Nei ..... 1 ⇒
 Ja 2

7. **Hvis du ikke har kjæreste nå, har du hatt kjæreste tidligere?** ⇒

Ja 1
 Nei 2

E. DE FØRSTE SEKSUELLE OPPLEVELSENE MED JEVNALDRENDE

Når man er ung er det stor forskjell på hvor interessert man er i sex og hvilke seksuelle erfaringer man har med andre. Mange ungdommer har kanskje kysset og klint, noen har kanskje ligget med noen, mens andre ikke har gjort noen av delene.

Nå kommer noen spørsmål om dine følelsesmessige og seksuelle opplevelser med jevnaldrende (dvs. personer som ikke mer enn fire år yngre eller eldre enn deg). Slike opplevelser kan være behagelige og positive, men de kan også noen ganger være ubehagelige og negative.

For hver av aktivitetene som er nevnt nedenfor krysser du først av for om du har opplevd det eller ikke (ja eller nei). For de aktivitetene du har opplevd vil vi gjerne vite følgende:

- Hvor gammel du var første gang det skjedde (her oppgir du antall år).
- Om den første gangen var en positiv eller negativ opplevelse, eller verken positiv eller negativ.
- Alderen til den andre som deltok. Hvis flere deltok, kan du evt. sette flere kryss her.

	Har du opplevd dette?		Din alder første gang? (antall år) ↓	Positiv eller negativ opplevelse 1. gang?			Alderen til den/de andre som deltok*?		
	Nei 1	Ja 2		Nega- tiv 1	Verken /eller 2	Posi- tiv 3	Yngre enn deg 1	Ca. som deg 2	Eldre enn deg 3
1. Du kysset noen eller ble kysset ⇒	☐	☐ ⇒	<input style="width: 50px; height: 20px;" type="text"/>	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. Du klinte (tungekysset) med noen ⇒	☐	☐ ⇒	<input style="width: 50px; height: 20px;" type="text"/>	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. Du viste deg naken for noen på en seksuell måte? ⇒	☐	☐ ⇒	<input style="width: 50px; height: 20px;" type="text"/>	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. Du befølte deg selv mens noen så på ⇒	☐	☐ ⇒	<input style="width: 50px; height: 20px;" type="text"/>	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5. Du befølte noen andre på overkroppen? ⇒	☐	☐ ⇒	<input style="width: 50px; height: 20px;" type="text"/>	☐	☐	☐	☐	☐	☐

*) NB: Her kan du sette mer enn ett kryss.

	Har du opplevd dette?		Din alder første gang? (antall år) ↓	Positiv eller negativ opplevelse 1. gang?			Alderen til den/de andre som deltok*?		
	Nei 1	Ja 2		Nega- tiv 1	Verken /eller 2	Posi- tiv 3	Yngre enn deg 1	Ca. som deg 2	Eldre enn deg 3
6. Du ble kåt på noen ⇒	☐	☐ ⇒	<input type="text"/>	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7. Du hadde samleie/lå med noen ⇒	☐	☐ ⇒	<input type="text"/>	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8. Du hadde munnsex/slikket noen ⇒	☐	☐ ⇒	<input type="text"/>	☐	☐	☐	☐	☐	☐
9. Du så på porno sammen med noen ⇒	☐	☐ ⇒	<input type="text"/>	☐	☐	☐	☐	☐	☐
10. Du befølte noen andre på kjønnsorganet ⇒	☐	☐ ⇒	<input type="text"/>	☐	☐	☐	☐	☐	☐
11. Du ble befølt av noen på overkroppen ⇒	☐	☐ ⇒	<input type="text"/>	☐	☐	☐	☐	☐	☐
12. Noen viste seg naken for deg på en seksuell måte ⇒	☐	☐ ⇒	<input type="text"/>	☐	☐	☐	☐	☐	☐
13. Du ble befølt av noen andre på kjønnsorganet ⇒	☐	☐ ⇒	<input type="text"/>	☐	☐	☐	☐	☐	☐
14. Noen tok bilde/film av deg i en seksuell situasjon ⇒	☐	☐ ⇒	<input type="text"/>	☐	☐	☐	☐	☐	☐

*) NB: Her kan du sette mer enn ett kryss.

F. SEKSUELLE OPPLEVELSER MED JEVNALDRENDE SISTE ÅR

Tenk tilbake på dine seksuelle opplevelser sammen med jevnaldrende i løpet av det siste året (de siste 12 månedene). Sett ett kryss mellom hvert ordpar i den boksen som best beskriver hvordan disse opplevelsene stort sett har vært for deg. Et kryss midt mellom betyr at opplevelsene generelt kan beskrives like godt av de to ordene på linjen. Jo lengre fra midten du setter krysset, jo mer typisk er ordet på den siden for din opplevelse. NB: Bare ett kryss mellom hvert ordpar. Har du ikke hatt noen seksuelle opplevelser med jevnaldrende siste år, går du videre til avsnitt G.

Jeg følte meg ...

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	
1.	trygg	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	utrygg
2.	forberedt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	uforberedt
3.	avslappet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	anspent
4.	pen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	stygg
5.	klar for det	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	ikke klar for det
6.	ydmyket	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	verdsatt
7.	spesiell	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	ordinær

H. DIN MEST NEGATIVE SEKSUELLE OPPLEVELSE SISTE ÅR

Enkelte seksuelle hendelser kan man også oppleve som ubehagelige og negative. De følgende spørsmålene handler om den mest ubehagelige/negative seksuelle opplevelsen du har hatt sammen med jevnaldrende (± 4 år) i løpet av de siste 12 månedene.

NB: Hvis du ikke har hatt noen slike opplevelser i løpet av de siste 12 månedene, så går du videre til avsnitt I.

1. Hva opplevde du?

Ett kryss på hver linje. $\Rightarrow$

	Ja 1	Nei 2
1. Kyssing/klining.....	☐	☐
2. Beføling av din egen eller en annens kropp ...	☐	☐
3. Munnsex.....	☐	☐
4. Samleie	☐	☐
5. Annet (<i>forklar</i> $\Downarrow$)	☐	☐

Annet:

STORE BOKSTAVER, ett tegn pr. felt.

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

2. Beskriv med dine egne ord hva som gjorde dette til en ubehagelig/negativ opplevelse: $\Downarrow$

Her kan du bruke vanlig håndskrift.

Vennligst skriv tydelig!

3. Hvordan hadde du det etter opplevelsen? Fortalte du f.eks. om det til noen, eller følte du behov for hjelp? $\Downarrow$

I. SEKSUELL TRAKASSERING OG SEKSUELLE KRENKELSER

Noen ganger kan man oppleve å bli kalt ubehagelige ting på skolen, å bli snakket til på en seksuell måte uten at man ønsker det, eller at noen sprer seksuelle rykter eller gjør annet som oppleves ubehagelig.

1. Har du opplevd noe av det følgende på skolen i løpet av de siste 12 månedene? Ett kryss på hver linje.

	Ikke i det hele tatt 1	En gang 2	Flere ganger 3
1. Har du blitt kalt nedsettende ting som «hore», «horebuk» eller lignende?	☐	☐	☐
2. Har du blitt kalt nedsettende ting som «kuk», «fitte» eller lignende?	☐	☐	☐
3. Har du blitt kalt nedsettende ting som «homo», «lesbe» eller lignende?	☐	☐	☐
4. Har du fått seksuelle kommentarer om kroppen din, utseendet eller privatlivet ditt?	☐	☐	☐
5. Har noen spredt seksuelle rykter om deg?	☐	☐	☐
6. Har noen videresendt bilder med seksuelt innhold av deg til andre via mobilen eller e-post?	☐	☐	☐

2. Har du noen gang i livet opplevd å bli lurt, presset eller tvunget til å ... ⇨

Ett kryss på hver linje.

	Ja 1	Nei 2
1. ... beføle noen andre på overkroppen?	☐	☐
2. ... beføle noen andres kjønnsorgan?	☐	☐
3. ... bli befølt av noen på overkroppen?	☐	☐
4. ... bli befølt av noen på kjønnsorganet?	☐	☐
5. ... ha munnsex eller ha samleie med noen? ..	☐	☐

J. SEKSUELLE FORVENTINGER

1. Hvor mange av jentene på ditt klasstrinn tror du har klint (tungekysset) med noen?

- Ingen eller nesten ingen 1
- Noen få 2
- Rundt halvparten 3
- De fleste 4
- Alle eller nesten alle 5

2. Hvor mange av guttene på ditt klasstrinn tror du har klint (tungekysset) med noen?

- Ingen eller nesten ingen 1
- Noen få 2
- Rundt halvparten 3
- De fleste 4
- Alle eller nesten alle 5

3. Hvor mange av jentene på ditt klasstrinn tror du har hatt samleie/ligget med noen?

- Ingen eller nesten ingen 1
- Noen få 2
- Rundt halvparten 3
- De fleste 4
- Alle eller nesten alle 5

4. Hvor mange av guttene på ditt klasstrinn tror du har hatt samleie/ligget med noen?

- Ingen eller nesten ingen 1
- Noen få 2
- Rundt halvparten 3
- De fleste 4
- Alle eller nesten alle 5

Den seksuelle lavalderen i Norge er 16 år. Dette betyr at i følge loven har en person over 16 år ikke lov til å ha samleie eller munnsex med en person under 16 år. Hva synes du den seksuelle lavalderen bør være for jenter og gutter?

5. Den seksuelle lavalderen for jenter bør være ⇨

 år

6. Den seksuelle lavalderen for gutter bør være ⇨

 år

7. De følgende spørsmålene er til deg som ikke har hatt samleie/ligget med noen.

NB: Hvis du har hatt samleie/ligget med noen, hopper du til spørsmål 6 (nedre del av denne sida. ↴)

Selv om man ikke har hatt samleie/ligget med noen, så kan man tenke på det og fantasere om det. Sett ett kryss mellom hvert utsagn i den boksen som best beskriver dine tanker om det første samleiet. Et kryss midt mellom betyr at det du tenker kan beskrives like godt av de to utsagnene. Jo lengre fra midten du setter krysset, jo mer typisk er uttrykket på den siden for det du tenker.

Dine tanker om det første samleiet:

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	
1.	Tenker mye på det	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Tenker lite på det
2.	Gleder meg	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Gruer meg
3.	Har lyst	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Har ikke lyst
4.	Det blir godt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Det vil gjøre vondt
5.	Vil vente så lenge som mulig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Vil at det skal skje så snart som mulig
6.	Redd for å bli presset eller lurt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Ikke redd for å bli presset eller lurt
7.	Enkelt å få til	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Vanskelig å få til
8.	Med hvem som helst	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Med en spesielt utvalgt
9.	Det vil gi høyere status	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Det vil gi lavere status
10.	Ikke redd for kjønnssykdom	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Redd for å få kjønnssykdom
11.	Ikke redd for graviditet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Redd for graviditet

8. De følgende spørsmålene er til deg som har hatt samleie/ligget med noen.

NB: Hvis du ikke har hatt samleie/ligget med noen, hopper du til avsnitt K (neste side)

For de som har hatt samleie/ligget med noen, kan opplevelsen av det være veldig forskjellig. Sett ett kryss mellom hvert utsagn i den boksen som best beskriver din opplevelse av det første samleiet. Et kryss midt mellom betyr at din opplevelse kan beskrives like godt av de to utsagnene. Jo lengre fra midten du setter krysset, jo mer typisk er uttrykket på den siden for din opplevelse.

Din opplevelse av det første samleiet:

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	
1.	Jeg følte meg klar	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Jeg følte det var for tidlig
2.	Det var godt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Det var smertefullt
3.	Det var en sterk opplevelse	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Det berørte meg ikke i det hele tatt
4.	Jeg gledet meg	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Jeg gruet meg
5.	Jeg var glad for det etterpå	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Jeg angret meg etterpå
6.	Jeg bestemte det helt selv	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Jeg ble presset/lurt/tvunget

K. KJØNSROLLER OG SEKSUALITET

1. Hvem synes du bør ta initiativet til følgende?

Ett kryss på hver linje.

	Bare gutten 1	Oftest gutten 2	Begge like mye 3	Oftest jenta 4	Bare jenta 5
1. Be med ut på kino, kafé, restaurant el.l.	☐	☐	☐	☐	☐
2. Det første kysset.....	☐	☐	☐	☐	☐
3. Spørre om man skal være kjærester	☐	☐	☐	☐	☐
4. Seksuell aktivitet (kysning/klining, beføling etc.).....	☐	☐	☐	☐	☐

2. Hvis det er en person man ikke er forelsket eller tiltrukket av, hvor akseptabelt/OK synes du det er å ...

	Alltid OK 1	Noen ganger OK 2	Sjelden OK 3	Aldri OK 4
1. ... være kjæreste med ham/henne?	☐	☐	☐	☐
2. ... kline med ham/henne?.....	☐	☐	☐	☐
3. ... beføle ham/henne på kjønnsorganet?	☐	☐	☐	☐
4. ... ligge naken sammen med ham/henne?	☐	☐	☐	☐
5. ... ha munnsex med ham/henne?.....	☐	☐	☐	☐
6. ... ha samleie/ligge med ham/henne?	☐	☐	☐	☐

3. Hvor akseptable/OK mener du følgende handlinger er mellom ungdommer?

	Alltid OK 1	Noen ganger OK 2	Sjelden OK 3	Aldri OK 4
1. At noen sier ting som «hore», «horebuk» og lignende?.....	☐	☐	☐	☐
2. At noen sier ting som «kuk», «fitte» og lignende?	☐	☐	☐	☐
3. At noen sier ting som «homo», «lesbe» og lignende?	☐	☐	☐	☐
4. At noen sier seksuelle ting om kroppen, utseende eller privatlivet?	☐	☐	☐	☐
5. At noen sprer seksuelle rykter?	☐	☐	☐	☐
6. At noen sender bilder med seksuelt innhold på mobilen eller på e-post?.....	☐	☐	☐	☐
7. At noen holder fast, klemmer eller kysser mot en annens vilje?.....	☐	☐	☐	☐
8. At noen tar en annen på brystene eller i skrittet mot dennes vilje?	☐	☐	☐	☐

4. Hvor enig eller uenig er du i disse påstandene om kvinner og menn?

	Svært uenig 1	Uenig 2	Verken /eller 3	Enig 4	Svært enig 5
1. Jeg synes mannlige sjefer generelt er bedre enn kvinnelige	☐	☐	☐	☐	☐
2. Kvinner er gode i logisk tenkning.....	☐	☐	☐	☐	☐
3. En manns arbeid er viktigere enn en kvinnes	☐	☐	☐	☐	☐
4. Kvinner er generelt ikke veldig talentfulle	☐	☐	☐	☐	☐
5. Jeg kunne ønske meg en kvinnelig norsk statsminister.....	☐	☐	☐	☐	☐
6. Kvinner kan passe barn og stelle for eldre bedre enn menn	☐	☐	☐	☐	☐
7. Kvinner er generelt gode sjåførere	☐	☐	☐	☐	☐

L. Seksuell informasjon og kommunikasjon

Man kan få informasjon om sex og seksualitet fra ulike steder. Det finnes også mange ulike måter man kan kommunisere med andre på om sex.

- 1. Har du noen gang snakket med eller skrevet til noen om sex ...** ⇒
- Ett kryss på hver linje.*
	Ja 1	Nei 2
1. ... via tekstmeldinger (SMS)?	☐	☐
2. ... i telefonen (samtale)?	☐	☐
3. ... via chat på nettet (MSN etc.)?	☐	☐
4. ... via profilsider på nettet (Facebook, Nettby etc)	☐	☐
5. ... via informasjonssider på nettet (Klara Klok, Unghelse.no etc.)? ..	☐	☐
6. ... via e-post?	☐	☐

- 2. Hvor mye har du lært om sex og seksualitet fra ...** ⇒
	Lite eller ingenting 1	Litt 2	En del 3	Mye 4	Svært mye 5
1. Internett?	☐	☐	☐	☐	☐
2. Venner?	☐	☐	☐	☐	☐
3. Lærere?	☐	☐	☐	☐	☐
4. TV?	☐	☐	☐	☐	☐
5. Film?	☐	☐	☐	☐	☐
6. Blader?	☐	☐	☐	☐	☐
7. Aviser?	☐	☐	☐	☐	☐
8. Foreldre?	☐	☐	☐	☐	☐
9. Søsken?	☐	☐	☐	☐	☐
10. Bøker?	☐	☐	☐	☐	☐

- 3. Hvor mye har du lært om følgende i seksualundervisningen på skolen?** ⇒
	Lite eller ingenting 1	Litt 2	En del 3	Mye 4	Svært mye 5
1. Bruk av prevensjon	☐	☐	☐	☐	☐
2. Menstruasjon og graviditet	☐	☐	☐	☐	☐
3. Homo- og biseksualitet	☐	☐	☐	☐	☐
4. Kjønnssykdommer	☐	☐	☐	☐	☐
5. Kjønnsgorganenes utseende	☐	☐	☐	☐	☐
6. Følelser	☐	☐	☐	☐	☐
7. Flørting	☐	☐	☐	☐	☐
8. Forelskelse	☐	☐	☐	☐	☐
9. Trakassering og seksuelle krenkelser (overgrep)	☐	☐	☐	☐	☐

- 4. Har du lest/sett på noen av disse typene erotikk/pornografi i løpet av de siste 12 månedene?** *Ett kryss på hver linje.*
	Ikke i det hele tatt 1	En gang 2	Flere ganger 3
1. Erotiske blader som f.eks. Cupido og lignende	☐	☐	☐
2. Filmer (DVD/Internett) eller blader med <u>mykporno</u> («x-rated»)	☐	☐	☐
3. Filmer (DVD/Internett) eller blader med <u>hardporno</u> («xxx-rated»)	☐	☐	☐

5. Hvor ofte bruker du erotikk eller pornografi? ⇒

Daglig ..... ₁ Månedlig ..... ₃
Ukentlig ..... ₂ Sjeldnere ..... ₄
Aldri ..... ₅

6. Hvis du har sett pornografi i løpet av de siste 12 månedene: Har du opplevd noe av det som ekkelt eller ubehagelig? ⇒

Nei..... ₁
Ja, noe av det ..... ₂
Ja, det meste ..... ₃

M. FAMILIEFORHOLD, ØKONOMI OG KULTURELL BAKGRUNN

1. Hvem bor du sammen med? NB: Her kan du sette mer enn ett kryss!

1. Mor ... 3. Stemor (fars nye partner) ..... 5. Søsken (inkl. halvsøsken og stesøsken) ..
2. Far .... 4. Stefar (mors nye partner) ..... 6. Andre .....

2. Hvis foreldrene dine er skilt eller har flyttet fra hverandre, hvor gammel var du da det skjedde?

Jeg var år

3. Dersom din mor og far har flyttet fra hverandre, hvem bor du mest sammen med? ⇒

Mest med mor ..... ₁
Ca. like mye med begge... ₂
Mest med far ..... ₃

4. Hvor mange søsken har du? NB: Regn også med halvsøsken og stesøsken. ⇒

Ingen ..... ₁ To ..... ₃
En ..... ₂ Tre eller mer . ₄

5. Er du selv født utenfor Norge? ⇒

Ja.... ₁
Nei .. ₂

6. Er begge foreldrene dine født utenfor Norge? ⇒

Ja.... ₁
Nei.. ₂

7. Ser du på deg selv som norsk? ⇒

Ja.... ₁
Nei.. ₂

8. Har familien din hatt god eller dårlig råd de siste to årene? ⇒

Vi har hatt god råd hele tiden..... ₁
Vi har stort sett hatt god råd ..... ₂
Vi har verken hatt god eller dårlig råd ... ₃
Vi har stort sett hatt dårlig råd..... ₄
Vi har hatt dårlig råd hele tiden ..... ₅
Økonomien har variert mye ..... ₆

9. Er foreldrene dine i arbeid?

Ja, begge er i arbeid..... ₁
Bare mor..... ₂
Bare far..... ₃
Ingen av dem..... ₄

N. OM UTFYLLINGEN AV SKJEMAET

1. Synes du det har vært ekkelt eller ubehagelig å svare på noen av spørsmålene i dette spørreskjemaet? ⇒

Ikke i det hele tatt ..... ₁
Ja, litt ..... ₂
Ja, veldig ..... ₃

2. Har du svart ærlig og oppriktig på alle spørsmålene i dette spørreskjemaet? ⇒

Ja..... ₁
Nei ..... ₂

Prosjektleder: Førsteamanuensis Mons Bendixen

Saksbehandler
Seniorkonsulent Jacob Hølen

Telefon 73 59 75 08

Epost: jacob.chr.holen@ntnu.no
rek-4@medisin.ntnu.no

Postadresse: Det medisinske fakultet
Medisinsk teknisk forskningssenter
7489 Trondheim

Besøksadr: Bygg for samfunnsmedisin 5 etg
Haakon Jarls gt 11
St.Olavs Hospital

Vår dato:
10.11.2008

Vår ref.:
4.2008.1806

Deres dato:

Deres ref.:

Ungdommers seksuelle utforskning - positive og negative opplevelser.

Med hjemmel i lov om behandling av etikk og redelighet i forskning § 4 har Regional komité for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk, Midt-Norge vurdert prosjektet i sitt møte 24. oktober 2008 med følgende vilkår og vurdering:

Prosjektet vil gjennom et spørreskjema utdelt til elever ved ungdomsskoler i Trondheim innhente informasjon omkring ungdommers seksuelle utforskning med fokus på positive og negative seksuelle opplevelser. Fokuset er å utarbeide kunnskap om hva som kjennetegner slike opplevelser, samt hvilke faktorer i ungdommenes liv som kan sees i sammenheng. Relaterte tema som sees i sammenheng er venner, familieforhold, fritid, helse, kosthold, selvbilde, tilgang på undervisning og informasjon om seksualitet, forventninger til første samleie, samt holdninger til kjønn og seksualitet. Det er tidligere ikke blitt gjennomført en slik studie hvor man innhenter informasjon ut over ren prevalenskartlegging av seksuell atferd og seksuelle krenkelser. Prosjektets hovedmål er å bidra med

oppdatert kunnskap som kan forbedre dagens seksualundervisning slik at den kan møte ungdommens behov og utfordringer knyttet til egne og andres grenser, behov og følelser. Slik kunnskap vil være en viktig motvekt til det økte fokuset på kropp, prevensjon og teknikk i relasjon til sex, hvor følelser kommer i andre rekke. Dette vil kunne bidra til færre negative og flere positive seksuelle opplevelser blant unge.

Komiteen har følgende merknader til prosjektet:

Prosjektleder orienterte komiteen

- Komiteen stiller et spørsmål om hvordan dette skal gjennomføres rent metodisk, hvem har det lokale ansvar for gjennomføringen? Komiteen mener klart at klassens lærer må være til stede i klasserommet når dette gjennomføres, og det bør også være en viss beredskap for eksempel ved at helsesøster er tilgjengelig når elevene

gjennomfører undersøkelsen og i nærmeste tiden etterpå. Det kan for eksempel være elever som har vært utsatt for overgrep og misbruk som ønsker å snakke med noen. Da bør det være kvalifisert personell tilgjengelig.

- ✓ (- Innvandrerungdom er også en spesiell gruppe som prosjektleder må være oppmerksom på kan reagere på en annen måte enn etnisk norsk ungdom.
- ✓ - Foreldre må informeres om denne undersøkelsen, og det må legges opp slik at de foreldre som ønsker mer informasjon kan komme til skolen for å bli informert nærmere.
- ✓ - Komiteen vil be om at dette gjennomføres bare i 10 klasse og ikke i lavere årstrinn fordi dette er så pass intime og nærgående spørsmål at yngre elever bør kunne skjermes. Komiteen mener dessuten at spørsmålenes karakter og måten de er stilt på, kan virke normgivende på en uheldig måte på de yngste elevene. Det er 178 spørsmål og utsagn, mange meget intime og nærgående og komiteen mener prosjektleder bør vurdere om det er nødvendig med så mange spørsmål.
- ✓ - Komiteen viser til pkt 5 hvor de evt. negative opplevelsene kommer før det positive, og komiteen vil foreslå at dette byttes om slik at elevene første svarer på spørsmål om evt. positive opplevelser.
- Komiteen ber om at det legges fram et revidert skjema, og at Hans Nordahl og Greta Herje får fullmakt til å vurdere dette.
- ✓ - Komiteen viser til informasjonsskrivene og ber om at det opplyses i eget avsnitt at dette er fullstendig anonymt, og det må forklares hva det innebærer.
- De opplysninger som gis til skole, må også gis til foreldrene.
- Prosjektet skal ikke meldes til NSD.
- ✓ - Det må opplyses at Regional komité for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk, Midt-Norge, har godkjent prosjektet.
- Komiteen ber videre om at grunnlagsdata i prosjektet ikke blir slettet eller destruert, men blir oppbevart på en betryggende måte i minimum 5 år. Det må opplyses i informasjonsskrivet at slik oppbevaring blir gjennomført av kontrollhensyn. *etter syn*

Komiteen ber om å få tilsendt artikkel/rapport når studien er fullført.

Vedtak:

"Komiteen godkjenner at prosjektet gjennomføres med de merknader som er gitt."

Vedtaket kan påklages og klagefristen er tre uker fra mottagelsen av dette brev, jf. fvl. §§ 28 og 29. Klageinstans er Den nasjonale forskningsetiske komité for medisin og helsefag (NEM), men en eventuell klage skal rettes til REK Midt-Norge. Avgjørelsen i NEM er endelig. Det følger av fvl. § 18 at en part har rett til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter, med mindre annet følger av de unntak loven oppstiller i §§ 18 og 19.

Med hilsen

Arne Sandvik
Professor
Leder i komiteen

Jacob C Hølen
Seniorkonsulent

Ph.D. Mons Bendixen
Førsteamanuensis
Psykologisk institutt
Dragvoll campus
7491 Trondheim

Trondheim kommune v/ kommunaldirektør Jorid Midtlyng
Rådhuset, Munkegata 1
7004 Trondheim

FORESPØRSEL OM GODKJENNING FOR GJENNOMFØRING AV SPØRREUNDERSØKELSE BLANT 10.-KLASSINGER I TRONDHEIM

Psykologisk Institutt ved NTNU ønsker å gjennomføre en spørreundersøkelse blant 10.-klassinger i Trondheim som omfatter ulike aspekter ved ungdommers liv. Formålet med undersøkelsen er først og fremst å gjøre en kartlegging ungdommers seksuelle erfaringer, opplevelser og holdninger. Vi ønsker å se dette i forhold til helse, fritid, venner og familieforhold. Kunnskap på dette feltet er sterkt etterspurt, og funnene fra studien vil kunne ha stor betydning for fremtidig arbeid for å øke forståelsen og bevisstheten omkring egen seksualitet blant ungdom. Særlig aktuelt her er en videreutvikling av dagens seksualundervisning som i de seinere år har blitt kritisert for å være for teknisk og saksorientert, og i for liten grad knyttet til behov, opplevelser, forelskelse og samspill.

Undersøkelsen er finansiert av Norges Forskningsråd, og er godkjent av Regional Etisk Komité for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk Midt-Norge. Utfylling av spørreskjemaet gjøres anonymt og opplysninger som fylles ut vil ikke kunne spores tilbake til enkeltpersoner.

Undersøkelsen ønskes lagt opp slik at rektorer ved ulike ungdomsskoler i Trondheim kontaktes og forespørres om deltagelse i studien. Ved de skolene som ønsker å delta opprettes det en kontaktperson som i samråd med undertegnende finner et tidspunkt for utfylling av skjemaet. Estimert tid til informasjon, praktisk organisering og besvaring er på 45 minutter og det er ønskelig at elevenes lærer er tilstede. Spørreskjemaet deles ut av forskningsassistenter fra Psykologisk Institutt i den avtalte skoletimen og leveres inn til assistentene i forseglede konvolutter når eleven er ferdig. De av elevene som ikke ønsker å besvare skjemaet jobber med vanlig skolearbeid i denne timen.

For de skolene som ønsker det, kan undersøkelsen knyttes opp mot undervisning i tema relatert til undersøkelsens fokus. Kunnskapsløftets kompetansemål som legger opp til at elever etter 10.årstrinn skal kunne ”reflektere over etiske spørsmål knyttet til mellommenneskelige relasjoner, familie og venner, heterofili og homofili, ungdomskultur og kroppskultur” og ”drøfte forholdet mellom

---

Postadresse	Org.nr. 974 767 880	Besøksadresse	Telefon
7491 Trondheim	E-post: psykologi@svt.ntnu.no	Bygg 12, nivå 5 NTNU Dragvoll	+ 47 73 59 19 60
	http://www.svt.ntnu.no/psy	7049 Trondheim	Telefaks + 47 73 59 19 20
			Tlf: + 47

kjærlighet og seksualitet i lys av kulturelle normer”, er særlig relevant. I tillegg kan gjennomføringen av undersøkelsen relateres til undervisningsopplegg i regi av helsesøster.

Undersøkelsen omfatter tema som kan oppleves som personlige og sensitive. Deltagelse i studien er helt frivillig for elevene og de kan når som helst trekke seg fra studien uten at dette får noen konsekvenser. Det forutsetter likevel aktiv samtykke fra foreldre/foresatt for å kunne delta. Flere studier viser imidlertid at barn og ungdom ofte opplever det som svært positivt at deres egne opplevelser og tanker anses som viktige for forskning. Det har også vist seg at slike studier som dette bidrar positivt gjennom å tematisere ting som kan oppleves som tabubelagte og legge til rette for at ungdom tørr å fortelle om sine opplevelser til andre.

Informasjonen fra spørreskjemaene vil brukes i dataanalyser og resultere i en endelig rapport i løpet av 2009. I tillegg skal datamaterialet brukes av forskningsmedarbeidere i videre arbeid. Hvis ønskelig kan spørreskjemaet ettersendes til Kommunaldirektøren.

Elevene vil få informasjon om hvor de kan henvende seg i etterkant av utfyllingen hvis de føler behov for å snakke med noen. I tillegg ønsker vi å informere skolehelsetjenesten ved hver skole i forkant av gjennomføringen slik at han/hun er tilgjengelig. Forskningsleder vil være tilgjengelig for spørsmål fra foreldre/foresatte i forbindelse med gjennomføringen.

Vi søker med dette tillatelse fra Trondheim Kommune ved Kommunaldirektør for oppvekst og utdanning til å gjennomføre denne undersøkelsen ved ungdomsskoler i Trondheim våren 2009. Ved en eventuell godkjenning vil det være ønskelig at Kommunaldirektøren formidler sin godkjenning og samtidig gir sin anbefaling til ungdomsskolene i Trondheim om deltakelse.

Ved eventuelle spørsmål, ta gjerne kontakt!

Vennlig hilsen

Ph.D. Mons Bendixen (førsteamanuensis)
Forskningsleder
Tlf: 73 59 74 84
E-post: mons.bendixen@svt.ntnu.no

Ingvill P. Øvsthus (psykologstudent)
Forskningsmedarbeider
Tlf: 992 33 839
E-post: ingvillp@stud.ntnu.no

Vedlegg: Informasjonsskriv til rektorer fra NTNU

Informasjonsskriv til elever og foreldre/foresatte fra NTNU

Førsteamanuensis Mons Bendixen
Psykologisk Institutt
NTNU, Dragvoll
7491 Trondheim

Til rektorer ved Trondheimsskolene

NY FORESPØRSEL OM DELTAGELSE I SPØRREUNDERSØKELSE BLANT 10.KLASSINGER I TRONDHEIM

Psykologisk Institutt ved NTNU ønsker denne våren å gjennomføre en spørreundersøkelse blant 1000 10.klassinger i Trondheim som omfatter ulike aspekter ved ungdommers liv. Formålet med undersøkelsen er først og fremst å gjøre en kartlegging ungdommers seksuelle erfaringer, opplevelser og holdninger. Vi ønsker å se dette i forhold til helse, fritid, venner og familieforhold. Kunnskap på dette feltet er sterkt etterspurt, og funnene fra studien vil kunne ha stor betydning for fremtidig arbeid for å øke forståelsen og bevisstheten omkring egen seksualitet blant ungdom. Særlig aktuelt her er en videreutvikling av dagens seksualundervisning som i de seinere år har blitt kritisert for å være for teknisk og saksorientert, og i for liten grad knyttet til behov, opplevelser, forelskelse og samspill.

I denne forbindelse var vi i kontakt med din skole i februar. Dessverre hadde dere da ikke mulighet til å delta på grunn av travle dager og lite tid til overs utenom fastlagt undervisning. Vi tar nå kontakt igjen for å høre om det er mulig å gjennomføre undersøkelsen i perioden etter siste muntlige eksamen (9.juni) og før sommerferien. Slik vi har forstått det er dette en tid med mindre planlagt undervisningsopplegg og som derfor kan være egnet til denne typen aktivitet. Gjennomføringen tar en skoletime og vi stiller med assistenter som tar seg av alt det praktiske. *Vi vil trekke ut to gavekort à Kr. 250 blant de elevene på hver skole som deltar (blant de som har levert samtykkeerklæring).*

Vi håper derfor din skole har mulighet til å delta i spørreundersøkelsen og ser fram til tilbakemelding på denne forespørselen innen kort tid.

Ved eventuelle spørsmål, ta gjerne kontakt! På neste side finner du mer utfyllende informasjon om undersøkelsen og praktisk gjennomføring.

Vennlig hilsen

Ph.D. Mons Bendixen (førsteamanuensis)
Forskningsleder
Tlf: 73 59 74 84
E-post: mons.bendixen@svt.ntnu.no

Ingvill P. Øvsthus (psykologstudent)
Forskningsmedarbeider
Tlf: 992 33 839
E-post: ingvillp@stud.ntnu.no

Postadresse
7491 Trondheim

Org.nr. 974 767 880 **Besøksadresse**
E-post: Bygg 12, nivå 5
psykologi@svt.ntnu.no NTNU Dragvoll
<http://www.svt.ntnu.no/psy7049> Trondheim

Telefon
+ 47 73 59 19 60

Telefaks
+ 47 73 59 19 20 Tlf: + 47

**«UNGDOMMERS SEKSUELLE UTFORSKNING – POSITIVE OG NEGATIVE
SEKSUELLE OPPLEVELSER»**

Undersøkelsen er finansiert av Norges Forskningsråd, og er godkjent av Regional Etisk Komité for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk Midt-Norge. Kommunaldirektør for oppvekst og utdanning, Jorid Midtlyng, har gitt tillatelse til gjennomføring av studien blant elever i 10.klasse i Trondheim.

Undersøkelsen ønskes lagt opp slik at ved de skolene som ønsker å delta opprettes det en kontaktperson. Kontaktpersonen finner i samråd med undertegnede et tidspunkt for utfylling av skjemaet, samt videreformidler informasjonsskriv og samtykkeerklæring til alle elever og deres foreldre/foresatte. Estimert tid til informasjon, praktisk organisering og besvaring er på 45 minutter og det er ønskelig at elevenes kontaktlærer er til stede. Spørreskjemaet deles ut av forskningsassistenter fra Psykologisk institutt i den avtalte skoletimen og leveres inn til assistentene i forseglett konvolutt når eleven er ferdig. De av elevene som ikke ønsker å besvare skjemaet jobber med vanlig skolearbeid i denne timen. *Besvarelsen gjøres anonymt og opplysninger som fylles ut vil ikke kunne spores tilbake til enkeltpersoner. Vi vil trekke ut to gavekort à Kr. 250 blant de elevene på hver skole som deltar (blant de som har levert samtykkeerklæring).*

Undersøkelsen omfatter tema som kan oppleves som personlige og sensitive. Deltagelse i studien er helt frivillig for elever, men krever aktiv samtykke fra foreldre/foresatte. Elevene kan når som helst trekke seg fra studien uten at dette får noen konsekvenser. Flere studier viser imidlertid at barn og ungdom ofte opplever det som svært positivt at deres egne opplevelser og tanker anses som viktige for forskning. Vi har også fått positiv tilbakemelding fra de skolene og elevene i Trondheim som så langt har deltatt i studien. Det har også vist seg at slike studier som dette bidrar positivt gjennom å tematisere ting som kan oppleves som tabubelagte og legge til rette for at ungdom tørr å fortelle om sine opplevelser til andre.

Informasjonen fra spørreskjemaene vil brukes i dataanalyser og resultere i en endelig rapport i løpet av 2009 som gjøres tilgjengelige for skolene. I tillegg vil datamaterialet på sikt benyttes for nasjonale og internasjonale publikasjoner.

Utvalgte resultater fra undersøkelsen kan knyttes opp mot undervisning i tema relatert til undersøkelsens fokus. Kunnskapsløftets kompetansemål som legger opp til at elever etter 10.årstrinn skal kunne ”reflektere over etiske spørsmål knyttet til mellommenneskelige relasjoner, familie og venner, heterofili og homofili, ungdomskultur og kroppskultur” og ”drøfte forholdet mellom kjærlighet og seksualitet i lys av kulturelle normer”, er særlig relevant.

Elevene vil få informasjon om hvor de kan henvende seg i etterkant av utfyllingen hvis de føler behov for å snakke med noen. I tillegg ønsker vi å informere helsetjenesten ved hver skole i forkant av gjennomføringen slik at han/hun er tilgjengelig. Forskningsleder vil være tilgjengelig for spørsmål fra foreldre/foresatte i forbindelse med gjennomføringen.

Postadresse
7491 Trondheim**Org.nr.** 974 767 880 **Besøksadresse**
E-post: Bygg 12, nivå 5
psykologi@svt.ntnu.no NTNU Dragvoll
<http://www.svt.ntnu.no/psy7049> Trondheim**Telefon**
+ 47 73 59 19 60**Telefaks**
+ 47 73 59 19 20 Tlf: + 47

**INFORMASJON OM SPØRREUNDERSØKELSEN " UNGDOMMERS SEKSUELLE
UTFORSKNING" BLANT 10.KLASSINGER I TRONDHEIM HØSTEN 2009**

Psykologisk Institutt ved NTNU ønsker å gjennomføre en spørreundersøkelse blant 1000 10.klassinger i Trondheim som omfatter ulike aspekter ved ungdommers liv. Formålet med undersøkelsen er først og fremst å gjøre en kartlegging ungdommers seksuelle erfaringer, opplevelser og holdninger. Vi ønsker å se dette i forhold til helse, fritid, venner og familieforhold. Kunnskap på dette feltet er sterkt etterspurt, og funnene fra studien vil kunne ha stor betydning for fremtidig arbeid for å øke forståelsen og bevisstheten omkring egen seksualitet blant ungdom. Særlig aktuelt her er en videreutvikling av dagens seksualundervisning som i de seinere år har blitt kritisert for å være for teknisk og saksorientert, og i for liten grad knyttet til behov, opplevelser, forelskelse og samspill.

Undersøkelsen er finansiert av Norges Forskningsråd, og er godkjent av Regional Etisk Komité for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk Midt-Norge. I tillegg er undersøkelsen godkjent av Trondheim Kommune ved Kommunaldirektør for oppvekst og utdanning.

Deltagelse i studien er helt frivillig for elevene, men krever aktivt samtykke fra foreldre/foresatte (se baksiden). *De av elevene som ikke ønsker å delta gjør vanlig skolearbeid i denne timen. Vi vil trekke ut to gavekort à Kr. 250 blant de elevene på hver skole som deltar (blant de som har levert samtykkeerklæring).*

Spørreskjemaene vil deles ut i en skoletime av forskningsassistenter fra NTNU og leveres inn i forseglede konvolutter ved skoletimes slutt.

- Undersøkelsen er anonym (ingen navnelister), og opplysninger som fylles ut vil ikke kunne spores tilbake til enkeltpersoner.
- Elevene kan trekke seg fra undersøkelsen underveis i utfyllingen eller la være å svare på spørsmål uten å måtte oppgi noen grunn. Dette vil ikke få noen konsekvenser.
- Informasjonen fra spørreskjemaene vil brukes i dataanalyser og resultere i en endelig rapport innen utgangen av 2009. I tillegg vil datamaterialet brukes av forskningsledelsen i videre arbeid.
- Elevene vil få informasjon om hvor de kan henvende seg i etterkant av utfyllingen hvis de føler behov for å snakke med noen. Skolehelsetjenesten vil være orientert om gjennomføringen av studien og vil sammen med kontaktlærerne kunne bistå ved behov.

Hvis det er behov for mer informasjon om innholdet i spørreskjemaet bes du kontakte forskningsleder Mons Bendixen.

Men vennlig hilsen,

Ph.D. Mons Bendixen (førsteamanuensis)
Forskningsleder
Tlf: 73 59 74 84
E-post: mons.bendixen@svt.ntnu.no

Ingvill P. Øvsthus (psykologstudent)
Forskningsmedarbeider
Tlf: 992 33 839
E-post: ingvillp@stud.ntnu.no

Samtykke til deltakelse i studien
”Ungdommers seksuelle utforskning – positive og negative opplevelser”

Jeg gir mitt samtykke til at mitt barn deltar i studien

(Signert av forelder/foresatt, dato)